

Koston enkeli ja puuha-Pete

Helsingin Sanomien diskurssit Anneli Jäätteenmäen ja Antti Rinteen pääministerierojen yhteydessä

Niina Virta

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen koulutusohjelma, mediatutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Joulukuu 2021

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Median, musiikin ja taiteen tutkimuksen koulutusohjelma, mediatutkimus

Niina Virta

Koston enkeli ja puuha-Pete. *Helsingin Sanomien* diskurssit Anneli Jäätteenmäen ja Antti Rinteen pääministerierojen yhteydessä

Sivumäärät: 89 sivua, 11 liitesivua

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee sitä, millaisia vallitsevia ja toistuvia diskursseja *Helsingin Sanomissa* esiintyi Anneli Jäätteenmäen ja Antti Rinteen pääministerierojen yhteydessä. Olen keskittynyt siihen, miten lehti kuvasi pääministereitä ja millaisina heidät esitettiin, sekä millaisia tekstuaalisia valintoja käytettiin eri diskursseissa. Lisäksi vertailen Jäätteenmäkeä ja Rinnettä koskevia puhetapoja ja tarkastelen, mitä yhteneväisiä ja toisaalta erilaisia tekijöitä näistä diskursseista on löydettävissä.

Tutkimusaineisto sisältää yli sata *Helsingin Sanomissa* vuosina 2003 ja 2019 julkaistua tekstiä pääkirjoituksista kolumneihin. Aineisto painottuu pääministerien eropäivien ympärille. Olen tutkinut kirjoituksia käyttäen diskurssianalyysiä ja tarkastelun painotus on ollut aineistolähtöinen. Tutkimukseni taustalla vaikuttaa sosiaalinen konstruktivismi, joka korostaa kielen funktionaalisuutta ja näkee sen mahdollistavan asioiden kuvaamisen eli representoimisen sosiaalisen todellisuuden rakentumisen prosessissa.

Analyysissä tuli esille, että pääministereitä representoivissa diskursseissa oli samankaltaisuuksia. *Helsingin Sanomat* kuvasi sekä Jäätteenmäen että Rinteen olevan kovanaamoja ja normaalista kansalaisesta poikkeavia. Erot mielikuvien muodostuksessa tulivat parhaiten esiin kirjoitettaessa pääministerien toimivuudesta sekä heidän mielialoistaan eron yhteydessä. Samoin ulkoisen olemuksen kuvaukset poikkesivat toisistaan. Erojen analysointi toi ilmi kirjoitusten taustalla vaikuttavat sukupuolittuneet käsitykset poliitikkojen julkisuuskuvista, vaikka nämä eivät suoraan ilmenneet teksteistä. Tällaisten, ilman syvällistä analyysiä piiloon jäävien käytäntöjen näkyviksi tuominen on tärkeää yhteiskunnallisen todellisuuden rakentumisen ymmärtämisessä.

Avainsanat: politiikka, mediajulkisuus, diskurssianalyysi, representaatio, pääministeri, Anneli Jäätteenmäki, Antti Rinne, poliittinen journalismi, politiikan journalismi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymykset ja tutkimusaineisto	6
1.2	Aiempi tutkimus	9
1.3	Poliittinen konteksti	11
1.3.1	Anneli Jäätteenmäen eron taustaa	11
1.3.2	Antti Rinteen eron taustaa	13
1.3.3	Yhteisiä piirteitä	14
2	Aineisto	16
2.1	<i>Helsingin Sanomat</i> tutkimuskohteena	16
2.2	Juttutyypit	18
2.3	Aineiston ja rajauksen kuvaus	19
3	Tutkimukselliset menetelmät ja teoreettinen viitekehys	23
3.1	Diskurssianalyysi	23
3.2	Diskurssi ja representaatio	24
3.3	Konteksti	26
4	Media ja politiikka	28
4.1	Median tehtävät ja medioituminen	29
4.2	Vaikuttamisen muotoja	31
4.3	Politiikan henkilöityminen ja skandaalit	32
4.4	Median valta?	35
5	Anneli Jäätteenmäki – kovanaamasta uhriksi	37
5.1	Koston enkeli	37
5.2	Epäluotettavuudesta syyllisyyteen	39
5.3	Demokratian puolustaminen	43
5.4	Tähdenlento ja uhri	44
5.5	Yhteenveto	47
6	Antti Rinne – itsevaltaisesta ay-johtajasta sählääjäksi	48

6.1	Itsevaltiias mikromanageeraaja	48
6.2	Ay-pomo	52
6.3	Sähläävä puuha-Pete	54
6.4	Kommunikointiongelma	58
6.5	Yhteenvedo	60
7	Yhtäläisyyksiä ja eroja pääministerien kuvauksissa	62
7.1	Kovat toimintatavat	62
7.2	Ero oli omaa syytä	63
7.3	Toiseus	65
7.4	Valehtelu	66
7.5	Ulkoinen olemus	69
7.6	Toimijuus ja eron vaikutus poliitikkoon	71
7.7	Lopuksi	75
8	Päätelmät	77
	Lähteet	84
	Liitteet	90
	Liite 1. Tutkimusaineisto 2003	90
	Liite 2. Tutkimusaineisto 2019	94

1 Johdanto

Vuoden 2019 lopulla Suomessa koettiin politiikan draamaa, kun pääministeri Antti Rinne (sd.) joutui eroamaan mediakohun saattamana. Eroon johtaneita tapahtumia seurattiin julkisuudessa intensiivisesti, ja joiltain osin uutisointi sai koomisiakin piirteitä toimittajien päivystäessä tunteja neuvotteluhuoneiden suljettujen ovien takana ja ministerien vaihtaessa viime hetkellä tapaamispaikkaa. Media ei voinut välttyä vertaamasta tapahtumasarjaa edelliseen pääministerieroon, vuonna 2003 tapahtuneeseen Anneli Jäätteenmäen (kesk.) eroamiseen. Tapaukset olivatkin monella tapaa toistensa peilikuvia. Yhteisiä piirteitä olivat esimerkiksi pääministeripuolueen edellisissä eduskuntavaaleissa saama niukka vaalivoitto, pääministerikauden jääminen vain muutamiin kuukausiin, epäilyt pääministerin valehtelusta eduskunnalle sekä toisen hallituspuolueen vaatimus pääministerin erosta. Myös pääroolia esittäneet puolueet olivat samat, vaikka niiden asemat olivat kääntyneet päinvastaisiksi. Vuonna 2019 media nostikin esille kaikuja vuodesta 2003 ja arvioi aiempien tapahtumien mahdollisia vaikutuksia tilanteeseen – jotkut mainitsivat niissä näkyvän jopa koston aineksia. Mutta miten media kohteli kohun silmässä olevia pääministereitä? Mitä seikkoja mediajulkisuus erityisesti nosti esiin? Olivatko pääministerien käsittely ja heistä rakennetut representaatiot keskenään samanlaisia?

Kun mediakohun keskiössä on maan johtava poliitikko ja tapahtumat kärjistyvät pääministerin eroon, on kyseessä politiikan journalismille raskaan sarjan uutinen. Media seuraa tapahtumien kehittymistä herkeämättä ja toimittajat kirjoittavat parhaimmillaan monta juttua päivässä, esittävät analyysejä, spekuloiivat ja ennustavat prosessin lopputulosta. Tutkivan journalismin hengessä journalistit janoavat saada selville (mahdollista) salattua tietoa, paljastaa kullisseissa tapahtuvia vehkeilyjä ja päätösten taustalla olevia perusteita. Uutisointiin voidaan haakea vetävyyttä ja kiinnostavuutta keskittymällä vastakkainasetteluihin ja henkilöimällä kiistoja. Tapahtumista löytyy usein myös aineksia kertoa tarinaa, jota lukijat voivat seurata kuin jatkokertomusta.

Tarinan päähenkilöiden persoonat, toiminta ja näiden elävät, mielikuvituksen herättävät kuvaukset ovat tärkeitä missä tahansa tekstissä. Lukijalle muodostuu mielikuva henkilöistä, kun he saavat tietoa näiden toiminnasta, luonteesta ja ulkonäöstä. Tekstien rakentamalla kuvalla voi olla vaikutusta lukijoiden mielipiteisiin kuvauksen kohteen miellyttävyydestä tai vastenmielisyydestä, ja esimerkiksi poliitikon kohdalla tämän sopivuudesta tehtävänsä. Vastaanot-

tajien mielipiteitä voidaan pyrkiä muokkaamaan asiantuntijoina esiintyvien kirjoittajien suorilla arvioilla tai hienovaraisemmilla kielellisillä keinoilla. Puolueettominakin näyttäytyvät tekstit vaikuttavat paitsi kuvaamalla todellisuutta myös rakentamalla ja muokkaamalla sitä.

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusaineisto

Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä, miten *Helsingin Sanomat* eroamisten yhteydessä kuvasi pääministerejä ja perusteli näkökantojaan. Millaisina johtavat poliitikot esitettiin? Mitä sanoja, termejä tai käsitteitä käytettiin, ja miten ne ohjasivat ja kehystivät lukijalle syntyviä mielikuvia? Tutkimuskysymykseni kuuluvatkin siten seuraavasti: 1) mitä vallitsevia ja toistuvia diskursseja *Helsingin Sanomien* kirjoittelussa Anneli Jäätteenmäestä ja Antti Rinteestä muodostui näiden erojen yhteydessä ja millaisia representaatioita ne sisälsivät, 2) millaisia tekstuaalisia valintoja lehti käytti eri diskursseissa ja 3) mitä yhteisiä ja toisaalta erottavia tekijöitä Anneli Jäätteenmäkeä ja Antti Rinnettä koskevista diskursseista on löydettävissä?

Helsingin Sanomat julkaisi kummankin pääministerieron yhteydessä kymmeniä kirjoituksia – uutisia, pääkirjoituksia ja kommentteja. Oletan, että kaikki erilaiset juttutyypit osallistuivat diskurssien rakentamiseen, minkä vuoksi en halua rajata mitään niistä tarkastelun ulkopuolelle. Lisäksi juttutyypit menevät usein päällekkäin, eikä kirjoituksen nimeäminen uutiseksi välttämättä tarkoita, että se tiukasti noudattaisi neutraaliksi miellettyä uutisen genreä. Tarkasteltava uutisointi luonnollisesti kulminoitui määrällisesti erohetken molemmin puolin asian ollessa ajankohtainen. Kun ajatellaan tekstien mahdollisuutta vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin ja/tai tapahtumien kulkuun, tapahtumien käynnissä ollessa julkaistut kirjoitukset ja niissä esitetyt näkemykset ovat merkittäviä. Tämä näkökulma onkin keskeinen tutkielmani aiheen ja rajauksen kannalta. Halusin tutkia sellaisia tekstejä, joissa käsiteltiin pääministerin toimintaa tai henkilökuvaa tai molempia kohun silmässä. Juuri niistä on mahdollista löytää mielikuvia, joita *Helsingin Sanomat* pääministeristä eron yhteydessä tuotti.

Helsingin Sanomat sopii tarkastelun kohteeksi hyvin, koska se on sitoutumaton ja sillä on pitkät journalistiset perinteet omaavana ja laajalevikkisenä sanomalehtenä vankka asema suomalaisessa mediakentässä. Sillä on myös isona toimijana enemmän resursseja ja siten todennäköisesti parempaa journalistista osaamista kuin pienemmillä tai viihdesisältöihin keskittyvillä toimijoilla. Tämä antaa lehden julkaisemille teksteille painoarvoa, jolloin sen sisältöä pidettäneen helpommin oikeana ja luotettavana, eikä lehden esittämiä tietoja aseteta kyseenalaiseksi yhtä helposti kuin muita uutislähteitä. Tutkittaessa suomalaisten käsityksiä mediasta ja valasta 66 prosenttia vastaajista sanoikin luottavansa *Helsingin Sanomiin* erittäin paljon tai

melko paljon (Karppinen et al. 2010, 42). Sellaisella toimijalla, joka koetaan luotettavaksi, on myös valtaa (Matikainen 2010, 69).

Nykyään julkisuus ja näkyvyys mediassa ovat välttämättömiä poliitikolle, joka haluaa menestyä urallaan – politiikkaa tehdään entistä enemmän julkisuuden kautta ja sen ehdoilla. Mediajulkisuus on haluttua, mutta se voi olla arvaamatonta ja hallitsematonta eikä se aina toimi poliitikon haluamalla tavalla. Media ei välttämättä kohtele poliitikkoja suopeasti, vaan se voi käsitellä heitä hyvin kriittisesti vallan vahtikoiran roolin omaksuessaan. Vaaleilla valittuihin poliitikkoihin kohdistuu paljon erilaisia odotuksia ja heitä arvioidaan mediassa korkeiden moraalikäsitteiden mukaan (Vorberg & Zeitler 2019, 424), jolloin heidän käytökselleen asetettavat vaatimukset usein ylittävät normit, joita tavallisiin kansalaisiin sovelletaan.

Henkilöityvässä journalismissa on keskeistä, onko media suosiollinen vai vastahankainen poliitikolle (Salminen 2006, 267). Median on siten arveltu voivan käyttää valtaa, joka liittyy julkisuuden arvoon poliittisen kannatuksen tai vastustuksen vahvistajana (Herkman 2011, 58) äänestäjien keskuudessa. Poliitikkojen esittämisen tavat mediassa perustuvat valintoihin, joiden kautta poliitikon julkinen kuva muodostuu, tämän maine paranee tai huononee, luottamus lisääntyy tai se menetetään (Karvonen 2011, 188). Erityisesti demokratiassa vaikuttamisen keinoksi on noussut kieli ja sen avulla tuotetut merkitykset, jotka rakentavat sosiaalista todellisuutta ja tuottavat seurauksia. Kielen avulla voidaan saada aikaan vahvoja mielikuvia ja vaikutelmia, jotka jäävät elämään julkisuudessa (Anttila 2006, 181).

Tarkastelen tässä tutkielmassani, millaisia diskursseja Anneli Jäätteenmäestä ja Antti Rintteestä muodostui heidän pääministerierojensa aikaan ja vertailen näitä toisiinsa. Aineiston tutkiminen tapahtuu diskurssianalyysin keinoin ja analyysin keskeisenä käsitteenä on representaatio. Tutkimukseni taustalla vaikuttaa sosiaalinen konstruktionismi, joka korostaa kielen funktionaalisuutta ja näkee sen mahdollistavan asioiden kuvaamisen eli representoimisen sosiaalisen todellisuuden rakentumisen prosessissa. Lähden siten siitä ajatuksesta, että median tuottamien mielikuvien luoma todellisuus rakentaa yhteiskuntaa ja lukijoille välitettävää todellisuutta sekä vaikuttaa ihmisten välisiin suhteisiin, asemaan ja oikeuksiin. On tärkeää tutkia sitä, millaista kuvaa media poliitikoista luo, ja niitä menetelmiä, joilla se pyrkii vastaanotajiinsa vaikuttamaan. Tuomalla nämä näkyviksi voidaan lisätä ymmärrystä sekä median toiminnasta että sen roolista yhteiskunnassa esimerkiksi äänestäjiin vaikuttavana tekijänä. Tarkasteluni viitekehyksenä toimivat myös tutkimus politiikan ja median monitahoisesta suhteesta ja ajatukset median politiikan julkisuuden kautta toteutuvasta vallasta.

Tutkimalla pääministerien representoimisen tapoja lehtikirjoituksissa voidaan saada selville mielikuvia, joita heistä tuotettiin ja keinoja, joita siihen käytettiin. Tarkastelemalla eri ajan-kohtina esiintynyttä kirjoittelua saadaan tietoa siitä, näkyykö politiikan journalismissa muutoksia vuosien kuluessa vai onko se pysynyt samanlaisena uutisoitaessa samankaltaisesta tilanteesta. Pysin löytämään ja määrittelemään aineistossa vallitsevia yleisimpiä diskursseja sekä kuvailemaan niille ominaisia piirteitä, minkä avulla pystyn vertailemaan kahden pääministerieron yhteydessä esiintynyttä kirjoittelua.

Tutkielma on aineistolähtöinen; tarkasteluni lähtee analysoitavista teksteistä ja niissä esiintyvistä kielellisistä valinnoista, joiden kautta on mahdollista löytää *Helsingin Sanomissa* vallitsevia puhetapoja. Tutkielmani keskeisiä käsitteitä ovat analyttinen diskurssianalyysi, diskurssi ja representaatio. Analyttisessä diskurssianalyysissä tarkastelun painotus on aineistolähtöinen ja ote konstruktivistinen – keskeisiä ovat sosiaalisen todellisuuden rakentumisen prosessit. Diskurssilla tarkoitetaan puhetapoja ja tietoa, joka tuotetaan representaatioiden kautta. Representaatio puolestaan tekee jonkin asian näkyväksi, kuvaa maailmaa ja välittää merkityksiä kielen avulla asettuen samalla myös itse osaksi prosessia, jossa todellisuutta rakennetaan. Diskurssien analysoinnin ja tulkinnan avulla yritän tunnistaa niiden taustalla vaikuttavia tiedostettuja tai tiedostamattomia ajattelumalleja, käsityksiä ja arvostuksia, sekä sitä, millaista mielikuvaa lukijalle tekstien välityksellä rakennetaan.

Aineistoa koskevassa luvussa esittelen aineistoni ja perustelen sen rajausta ja valintaa. Käsitelen myös *Helsingin Sanomia* tutkimuskohteena sekä avaan sitä, millaisia juttutyyppejä aineistoon sisältyy ja mikä eri juttutyyppeiden merkitys analyysille on. Tämän jälkeen esittelen tutkimusmenetelmäni, diskurssianalyysiä, sekä siihen liittyviä teoreettisia ja tutkimuksellisia perinteitä. Tässä yhteydessä kuvaan diskurssin ja representaation käsitteitä, jotka ovat olennainen osa käyttämäni tutkimusmenetelmää, sekä niiden suhdetta toisiinsa. Lisäksi käsitelen kontekstin merkitystä analyysin ja tulkinnan tekemisessä.

Ennen analyysiä esitän katsauksen politiikan ja median monitahoiseen suhteeseen sekä siihen, miten niiden vuorovaikutus on kehittynyt ja muuttunut demokraattisessa yhteiskunnassa. Käsitelen medioitumista eli median roolin kasvavaa merkitystä yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä sen väitettyä kaupallistumista, viihteellistymistä ja henkilöitymistä. Tarkastelen myös sitä, millaisia vaikuttamisen mahdollisuuksia medialla on katsottu olevan politiikkaan ja

poliitikkoihin sekä mikä lisääntyneiden poliittisten skandaalien ja kohujen merkitys on. Lisäksi luon katsauksen siihen, miten poliitikot ovat pyrkineet hallitsemaan mediajulkisuutta ja oppineet käyttämään mediaa saadakseen näkyvyyttä luodakseen itsestään positiivista kuvaa.

Tutkielman analyysiosiossa määrittelen aineistosta erottamani diskurssit ja analysoin niitä. Käsittelen ensin erikseen Anneli Jäätteenmäkeä ja Antti Rinnettä koskevia diskursseja, minkä jälkeen tarkastelen sitä, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja heitä kuvaavista diskursseista on löydettävissä. Päätelmiä-luvussa yritän vastata siihen, millaisia representaatioita pääministereistä eron yhteydessä tuotettiin, ja millaisia tekstuaalisia keinoja käyttämällä näitä mielikuvia rakennettiin.

1.2 Aiempi tutkimus

Anneli Jäätteenmäen journalistisia representaatioita on tutkittu opinnäytetöissä. Esimerkiksi Sakari Silvola (2006) on vertaillut Jäätteenmäen julkisuuskuvan rakentumista sekä Irak-kysymyksen käsittelyä *Ilkan* ja *Ilta-Sanomien* pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Hänen johtopäätöksensä mukaan tarkastelluissa lehdissä kaksi lähes vastakkaista diskurssia kävivät määrittelykamppailua: *Ilkassa* Jäätteenmäki esitettiin sankarina ja eteläpohjalaisten samaistumiskohteena, *Ilta-Sanomissa* taas hänen argumenttinsa todettiin sisällöllisesti virheellisiksi ja tarkoitushakuisiksi (Silvola 2006, 88–89). Tarkastelun lähtökohta on siten erilainen kuin omassa tutkielmassani, jossa tutkimuksen kohteena on saman sanomalehden kirjoittelu kahden samantyyppisen tapahtumasarjan osalta kahtena eri ajankohtana ja näiden vertailu.

Elina Havu (2013) puolestaan on tutkinut *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* Jäätteenmäkeä koskevia mediarepresentaatioita feministisen politiikan ja mediatutkimuksen näkökulmasta. Hänen mukaansa Jäätteenmäen sukupuoli ”oli vahva määrittelevä tekijä siinä, millaisia mediarepresentaatioita hänestä luotiin ja *Helsingin Sanomien* sinällään neutraali tyyli sisälsi varsin sukupuolittunutta tekstiä” (Havu 2013, 145–146). Jäätteenmäelle luotu vahvan johtajan representaatio oli ristiriitainen suhteessa perinteiseen kuvaan pehmeiden arvojen naispoliitikosta, eikä hän siten sopinut median hänelle valitsemaan naispoliitikon rooliin (Havu 2013, 121). Lisäksi hänen pätevyytään ja uskottavuuttaan pääministerinä epäiltiin toistuvasti (Havu 2013, 134). Havulla on tutkimuksessaan ollut ensisijaisena lähtökohtana representaatioiden tarkastelu ja analysointi feministisestä näkökulmasta. Tässä tutkielmassa tarkastelen pääministerin representaatioita tietyssä tilanteessa, jolloin saattaa tulla esille myös sukupuoleen liittyviä diskursseja. Niiden etsiminen tai löytäminen ei kuitenkaan ole keskiössä, vaan ne käsitellään osana henkilöiden kokonaisvaltaista representaatiota.

Helena Lindström on pro gradu -tutkielmassaan *Pääministerit journalismissa. Suomen pääministerien representaatiot Helsingin Sanomissa 1991–2020* (2021) tarkastellut pääministerien representaatioita Fairclough'n teorioiden valossa diskurssianalyysin kontekstissa. Hänen mukaansa politiikan journalismi *Helsingin Sanomissa* on vuodesta 1991 vuoden 2020 loppuun henkilöitynyt ja viihteellistynyt, ja pääministerien representaatioissa on nähtävissä jonkin verran sukupuolittavaa kielenkäyttöä. Näkökulma eroaa laajuudeltaan omastani, sillä Lindström on tarkastellut ja vertaillut kaiken kaikkiaan kymmenen pääministerin representaatioita koko näiden pääministeriuden ajalta, keskittymättä yksittäisten tapahtumien uutisointiin.

Anneli Jäätteenmäen pääministerieroa on tarkasteltu myös useassa politiikan ja median suhdetta ja vuorovaikutusta käsittelevässä teoksessa, muun muassa teoksessa *Poliitikot taistelivat, media kertoo: suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006* (2006, toim. Ville Pernaa ja Ville Pitkänen) sekä Risto Uimosen kirjoissa vuosilta 2009 ja 2011. Kirjat ovat keskittyneet kuvaamaan tapahtumien kulkua sekä median roolia niissä, ja pohtimaan median valtaa vaikuttaa poliitikkojen toimintaan ja toisaalta poliitikkojen mahdollisuuksia taistella median mahtia vastaan. Artikkeleissa Jäätteenmäen eroa ovat tarkastelleet Henna Virkkunen (2004 ja 2006) ja Heini-Tuuli Onnela (2004). Virkkunen tarkastelee tiedotusvälineiden roolia eroprosessissa ja pääministerin sukupuolen vaikutusta uutisointiin. Hänen mukaansa iltapäivälehdet, varsinkin *Ilta-Sanomat*, olivat merkittävässä roolissa eroprosessissa (Virkkunen 2004, 11–12). Sukupuolen vaikutuksen osalta Virkkunen toteaa, että ennen eroa sitä pyrittiin häivyttämään, mutta eron jälkeen uutisoinnissa oli nähtävissä sukupuolittuneita piirteitä (Virkkunen 2004, 18). Onnela taas erittelee niitä journalistisia menetelmiä, joilla sanomalehdet rakensivat Jäätteenmäen syyllisyyttä.

Vaikka Jäätteenmäen eroa ja hänen mediajulkisuutensa rakentumista on tarkasteltu useassa teoksessa, on tarkastelu painottunut naissukupuolen vaikutukseen representaatioissa, ja toisaalta pohdintaan siitä, miten vahva tai ratkaiseva median rooli tapahtumien kulussa on ollut. Kun pääministerieroja ei Jäätteenmäen eron jälkeen ole tapahtunut Suomessa ennen Antti Rinteen eroa, ei eron yhteydessä tapahtuneella kirjoittelulle ole ollut samankaltaista vertailukohtaa. Tarkoitukseni onkin nyt tutkia ja vertailla sitä, ovatko pääministerien representaatiot ja kirjoittelu olleet yhteneväisiä vai toisistaan eriäviä näiden erojen aikana. Tällöin on mahdollista saada erilaista tietoa kuin tutkimalla yhden eron mediakäsittelyä ja myös uutta tietoa siitä, kohteliko media pääministereitä samalla tavalla, vaikka he edustivat eri sukupuolia ja vaikka erot tapahtuivat ajallisesti 16 vuoden välein.

1.3 Poliittinen konteksti

Kielen luomia merkityksiä voidaan ymmärtää vain suhteessa sitä ympäröivään kontekstiin. Niinpä kontekstin huomioiminen on olennaista tekstien analysoinnin ja tulkinnan kannalta. Nyt tarkasteltavina olevien tekstien osalta merkittävää on Jätteenmäen ja Rinteen pääministerikausien aikana vallinnut poliittinen tilanne. Tämän vuoksi hahmottelen lyhyesti kummankin ajankohdan yhteiskunnallisen kontekstin sekä tapahtumien taustoja.

1.3.1 Anneli Jätteenmäen eron taustaa

Vuoden 2003 eduskuntavaaleihin käytiin tilanteessa, jossa Suomessa oli koko kuluva vaalikauden, vuodesta 1999 lähtien, istunut Lipposen II hallitus. Se oli sateenkaarihallitus, jonka muodostivat sosiaalidemokraatit, kokoomus, ruotsalainen kansanpuolue, vasemmistoliitto ja vihreät (tuolloin Vihreä liitto), pääministerinä sosiaalidemokraattien puheenjohtaja Paavo Lipponen. (Valtioneuvosto.) Keskusta oli merkittävin oppositiopuolue ja sen oppositio-kausi oli jatkunut kahdeksan vuotta. Puolueen puheenjohtajana vaalien alla toimi Anneli Jätteenmäki, joka oli valittu puheenjohtajaksi kesäkuussa 2002. Hän oli hoitanut tehtävää sijaisena vuosina 2000–2002, jolloin istuva puheenjohtaja Esko Aho työskenteli Yhdysvalloissa.

Vuonna 2000 Suomessa tuli voimaan uusi perustuslaki, jonka mukaan eduskunta valitsee pääministerin avoimella äänestyksellä. Tämän vuoksi vuoden 2003 eduskuntavaalit olivat ensimmäistä kertaa myös selkeästi pääministerivaalit, sillä suurimman kannatuksen saaneen puolueen puheenjohtajasta mitä todennäköisimmin tulisi maan uusi pääministeri. Esimerkiksi sosiaalidemokraatit ja keskusta olivat asettaneet omat puheenjohtajansa pääministeriehdokkaikseen jo syksyllä 2002. Eduskuntavaaleissa mediassa tuli näkyviin voimakas vastakkainasettelu vallassa olevan pääministeripuolueen sosiaalidemokraattien ja oppositiopuolueen keskustan välillä (Havu 2013, 121).

Vaalitaistelussa Jätteenmäki hyökkäsi voimakkaasti Lipposta vastaan. Hän väitti tietävänsä, että Lipponen oli joulukuussa 2002 presidentti George W. Bushin kanssa käymissään keskusteluissa antanut ymmärtää, että Suomi on mukana Yhdysvaltojen johtamassa koalitiossa, joka valmisteli hyökkäystä Irakiin (Uimonen 2009, 185; Alho 2011, 104). Jätteenmäki ei tuolloin paljastanut tietojensa alkuperää, vaikka vilauttikin tv-väittelyssä joitakin asiaa koskevia papeireita, vaan sanoi ”kuulleensa kaikenlaista” (Uimonen 2009, 189, 191). Vaalien edellä iltapäivälehdet julkaisivat niille vuotaneita ulkoministeriön salaisia muistioita Suomen ja Yhdysval-

tain suhteista (Uimonen 2009, 190), mikä sähköisti tilannetta. Oli kuitenkin epäselvää, olivatko nämä salaiset dokumentit samoja kuin Jätteenmäen hallussa olleet asiakirjat. Lipponen vakuutti koko ajan Suomen linjan olevan puolueeton, ja että tämä linja oli Yhdysvaltain johdon tiedossa (Alho 2011, 104). Asiasta käytiin väittelyä puheenjohtajien välillä useaan otteeseen vaalipäivään saakka. Sosiaalidemokraatit kimpaantuivat syytöksistä ja vaativat Jätteenmäkeä pyytämään Lipposelta anteeksi (HS 15.6.2003a), mihin tämä ei kuitenkaan taipunut. Kiistan vuoksi puoluejohtajien välit tulehtuivat pahoin, minkä seuraukset näkyivät vaalien jälkeisissä tapahtumissa (Alho 2011, 105; Havu 2013, 122; HS 7.6.2003a).

Eduskuntavaaleissa keskusta nousi niukasti vaalien voittajaksi ja se sai koko maan äänistä 24,7 prosenttia sosiaalidemokraattien kannatuksen ollessa 24,5 prosenttia (Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit). Useiden tulkintojen mukaan Irak-neuvotteluja koskevien dokumenttien julki tuominen oli johtanut keskustan vaalivoittoon (mm. Uimonen 2009, 187). Voiton johdosta keskustan puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki johti hallitusneuvotteluja ja hänet valittiin uudeksi pääministeriksi. Uuden hallituksen muodostivat keskusta, sosiaalidemokraatit ja ruotsalainen kansanpuolue (Valtioneuvosto). Vaikka sosiaalidemokraatit oli mukana hallituskoalitiassa, Paavo Lipponen ei vaalikamppailussa käydyn kiistan vuoksi halunnut ministeriksi, vaan hänet valittiin eduskunnan puhemieheksi (Alho 2011, 105; Havu 2013, 122).

Koko kevään ja alkukesän ajan media yritti selvittää, mistä Jätteenmäen Irak-neuvotteluista saamat tiedot olivat peräisin (Alho 2011, 104), oliko hänen hallussaan salaisiksi luokiteltuja dokumentteja, ja oliko hän itse ollut aktiivinen tietojen hankkimisessa vai oliko joku vuotanut salaisia tietoja ulkoministeriöstä oppositiojohtajalle. Myös muut puolueet, etenkin sosiaalidemokraatit, halusivat tietää totuuden tapahtumista, jotka yleisen käsityksen mukaan olivat vaikuttaneet vaalien lopputulokseen. Mahdollisesta salaisen asiakirjan vuotamisesta käynnistettiin poliisitutkinta, jonka yhteydessä Jätteenmäkeä myöhemmin kuultiin todistajana. Vielä kesäkuun alussa 2003 Jätteenmäki kiisti julkisuudessa, että hänen hallussaan olisi ollut ulkoministeriön salaisia Irak-asiakirjoja tai että hän tietäisi asiakirjojen vuotajan henkilöllisyyden (HS 7.6.2003b). Hän ei myöskään ollut halukas kertomaan tapahtumasarjan yksityiskohtia, vaan yritti vaikenemalla sekä väistelemällä median kysymyksiä saada kohun laantumaan (mm. Uimonen 2009, 187). Jätteenmäki antoi 18.6.2003 eduskunnalle ilmoituksen, jonka mukaan hän ei ollut itse ollut aktiivinen asiakirjojen hankkimisessa, vaan saanut tietoja faxeilla, joita hän ei ollut pyytänyt ja jotka tulivat hänelle yllätyksenä (Jätteenmäki 2003, Pääministerin ilmoitus Irak-keskustelun taustoista). Heti tämän ilmoituksen jälkeen tietojen vuotaja ilmoitti, että Jätteenmäki oli itse pyytänyt häneltä dokumentteja (Uimonen 2009, 187–

188; HS 19.6.2003c). Kun Jätteenmäen tulkittiin valehdelleen eduskunnalle, totesivat muut hallituspuolueet, etteivät ne enää luottaneet pääministeriin ja hallituskumppani sosiaalidemokraatit vaati tämän eroa (Uimonen 2009, 188). Jätteenmäki erosi pääministerin tehtävästä vielä saman päivän iltana.

1.3.2 Antti Rinteen eron taustaa

Alkuvuonna 2019 Suomessa oli vallassa keskustan johtama porvarihallitus. Sen pääministerinä oli keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä ja muina hallituspuolueina olivat kokoomus ja perussuomalaiset. Hallitus oli istunut vaalikauden alusta alkaen, eli vuodesta 2015 lähtien. (Valtioneuvosto.) Sosiaalidemokraatit oli suurin oppositiopuolue ja se oli ollut hallituksessa viimeksi ennen vuoden 2015 eduskuntavaaleja. Puolueen puheenjohtajana toimi Antti Rinne, joka oli valittu puheenjohtajaksi toukokuussa 2014 (Mörttin & Nurmi 2019, 213).

Kevään 2019 eduskuntavaaleissa johtavia teemoja olivat muun muassa ilmastokysymykset, maahanmuuttopolitiikka ja vanhustenhoidon epäkohdat. Rinteen osallistuminen vaalikampanjointiin jäi normaalia lyhyemmäksi, sillä hän sairastui joululomallaan Espanjassa keuhko-kuumeeseen ja joutui jäämään sairauslomalle. Tämän lisäksi hänellä todettiin sepelvaltimotauti, jonka tukkima verisuoni avattiin pallolaajennuksella. Rinne kuitenkin toipui huomattavan nopeasti ja tuli mukaan vaalitaisteluun maaliskuun alussa. (Mörttin & Nurmi 2019, 304–310; HS 3.12.2019f.)

Eduskuntavaaleissa SDP nousi vain 0,2 prosenttiyksikön marginaalilla vaalien voittajaksi saaden koko maan äänistä 17,7 prosenttia. Edellinen pääministeripuolue keskusta sen sijaan menetti suhteessa eniten kannatustaan ja se sai annetuista äänistä 13,8 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit.) Niukan voiton jälkeen Antti Rinne valittiin uudeksi pääministeriksi. Rinteen hallituskoalitiiossa olivat mukana sosiaalidemokraatit, keskusta, vihreät, ruotsalainen kansanpuolue ja vasemmistoliitto. (Valtioneuvosto.) Keskustan lähtö hallitukseen herätti keskustelua, koska se kuului vaalien häviäjiin, ja puolueen sisällä oli ristiriitaisia näkemyksiä siitä, miten asian suhteen pitäisi toimia. Lopulta puolue kuitenkin päätti mennä hallitukseen.

Syksyllä 2019 työmarkkinoilla puhkesi kiista valtion omistaman Postin työntekijöiden työehtosopimuksesta. Tapahtumasarja sai alkunsa Postin ilmoitettua siirtävänsä noin 700 työntekijää tytäryhtiönsä, jossa noudatettiin työehdoiltaan heikompaa työehtosopimusta. Pääminis-

teri Rinne sekä omistajaohjausministeri Sirpa Paatero (sd.) ilmoittivat, etteivät he tule hyväksymään työntekijöiden palkanalennuksia. He myös osallistuivat keskusteluun siitä, miten asia voitaisiin ratkaista, mitä Postin johto kritisoi, koska sen mukaan kyse oli työnantajan ja työntekijöiden välisistä neuvotteluista. Kun neuvotteluosapuolet eivät päässeet sopuun, tilanne kärjistyi lakoksi. Tässä vaiheessa nousi esiin kysymys siitä, olivatko Paatero ja Rinne olleet jo aiemmin tietoisia siitä, millaisia päätöksiä Posti oli asiassa tehnyt, ja olivatko he hyväksyneet ne, vaikka nyt antoivat toisenlaista tietoa. Rinne kertoi julkisuudessa ja eduskunnan kyselytunnilla, ettei hallitus ollut tiennyt päätöksestä tai hyväksynyt sitä missään vaiheessa ja että Postin hallitus oli muuttanut kantaansa ilman omistajan tahtotilaa. Postin johto kuitenkin tiedotti, että yhtiö oli aiemmin informoinut omistajaohjausministeriä suunnitelmista ja päätöksistä. Posti esitti julkisuudessa myös asiakirjoja, muun muassa Postin hallituksen kokouspöytäkirjoja, jotka tukivat sen kantaa. Koska kertomukset olivat keskenään ristiriitaisia, nousi esille epäily siitä, olivatko Paatero ja Rinne puhuneet asiassa totta eduskunnan kyselytunnilla. Paatero joutui eroamaan häneen kohdistuneen epäluottamuksen vuoksi, mutta tämä ei lieventänyt Rinnettä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Hallituskumppanipuolueet vaativat häneltä lisäselvityksiä asiasta ja oppositiopuolueet esittivät hänen eroaan. Viimein keskusta ilmoitti, että sillä ei enää ole luottamusta Rinteeseen, mikä johti pääministerin eroon 3.12.2019.

1.3.3 Yhteisiä piirteitä

Kuten edeltä käy ilmi, on vuosien 2003 ja 2019 eduskuntavaalien jälkeisissä poliittisissa asetelmissä nähtävissä joitakin samankaltaisuuksia. Kummatkin eduskuntavaalit johtivat poliittiseen vallanvaihdokseen – tilanteeseen, jossa useita vuosia oppositiossa ollut puolue voitti vaalit ja nousi hallituksen johtoon pääministeripuolueeksi. Vallanvaihto tapahtui molemmilla kerroilla niukan vaalivoiton tuloksena, jolloin kumpikaan voittajapuolue ei pystynyt vaalien jälkeen harjoittamaan sanelupolitiikkaa.

Vaalien jälkeen niitä edeltävän hallituksen pääministeripuolue lähti mukaan aiemmin oppositiossa olleen puolueen johtamaan hallitukseen ja joutui tämän seurauksena ikään kuin apupuolueen rooliin. Lisäksi edeltävän hallituksen ja sen pääministeripuolueen johtava kausi oli kestänyt koko neljän vuoden pituisen vaalikauden – sosiaalidemokraattien kauemminkin. Todennäköisesti johtamaan tottuneella puolueella oli vaikeuksia sopeutua avustajan rooliin, ainakin aluksi. Lisäksi hallitukseen oli lähdetty aiemmin oppositiossa olleen puolueen kanssa, jolloin edeltävällä vaalikaudella käydyt kiistat olivat vielä tuoreessa muistissa ja voivat olla painolastina yhteistyötä käynnistettäessä. Jäätteenmäen hallituksen osalta tämä tuli erityisen hyvin

esille, kun sosiaalidemokraattien puheenjohtaja ja pitkäaikainen pääministeri Paavo Lipponen jättäytyi kokonaan pois hallituksesta. Kummallakaan vaalien jälkeen valtaan nousseella pääministerillä ei ollut aiempaa kokemusta valtioneuvoston johtamisesta, vaikka ministerikokemusta olikin. Molempiin kohdistui suuria odotuksia, etenkin Jäätteenmäkeen tämän ollessa ensimmäinen nainen pääministerinä. Media puolestaan seurasi tarkkaavaisesti tuoreiden pääministereiden toimia ja sitä, miten hallitusyhteistyö uudessa tilanteessa lähtee käyntiin.

2 Aineisto

Tässä luvussa esittelen käyttämäni aineistoa ja sen rajausta. Perustelen myös valintoja, joita olen tehnyt rajatessani aineistoa, ja avaan sitä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet päätöksiin. Tutkielmani aineistona käytän *Helsingin Sanomien* juttuja, joissa käsitellään istuvan pääministerin toimintaa ja henkilökuvaa eron yhteydessä. Aineiston rajaus perustuu tekstien ajalliseen keskittymiseen tietylle aikavälille ja siihen, että niiden sisältö liittyy eroa koskeviin uutistahtumiin.

Pääministerin eroon liittyvä uutisointi ja lehtikirjoittelu kulminoituvat luonnollisesti erohetken molemmiin puoliin. Ennen eroja julkaistut tekstit ovat luonteeltaan usein spekulatiivisia, niissä analysoidaan myöhemmin eroon johtaneiden tapahtumien kulkua ja yritetään ennakoida niiden seurauksia. Eron jälkeiset jutut puolestaan käsittelevät usein selittävään sävyyn eron syitä ja sen vaikutuksia tulevaan. Olen halunnut keskittyä niihin kirjoituksiin, jotka on julkaistu tapahtumien ollessa ajankohtaisia, koska kohun aikana ilmestyneet tekstit osallistuvat sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. Juuri niistä on nähtävissä journalismin yhteiskunnallinen merkitys ja sen potentiaalinen vaikutusvalta sekä ihmisten mielipiteisiin että politiikan ratkaisuihin.

2.1 *Helsingin Sanomat* tutkimuskohteena

Valitsin *Helsingin Sanomat* tarkastelun kohteeksi, koska se on Suomen laajalevikkisin ja johdettava päivittäin ilmestyvä sitoutumaton sanomalehti. *Helsingin Sanomat* on perustettu vuonna 1904, ja sen edeltäjä *Päivälehti* jo vuonna 1889 (Sanoma Media Finland). *Helsingin Sanomia* julkaisee Sanoma Oyj, Sanoma Media Finland / Sanoma Group -konserni, ja se julkaistaan sekä paperilehtenä että verkkolehtenä. Vuonna 2019 lehden kokonaislevikki oli 339 437 kappaletta (MediaAuditFinland 2020). *Helsingin Sanomat* on vuodesta 1954 lähtien ollut levikiltään Suomen suurin päivälehti (Sanoma Media Finland), joten sillä on kansallisesti laaja lukijakunta. Suuri levikki ja tavoitettavuus tuovat sille hyvät mahdollisuudet nostaa asioita keskusteluun, vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin ja luoda mielikuvia.

Helsingin Sanomien poliitikkoja koskevaa kirjoittelua on aiemmassa tutkimuksessa monesti tarkasteltu ja sen tekstit ovat esimerkiksi muodostaneet osan tutkittavasta aineistosta (Elo 2013; Heikkinen 1999 ja 2020) tai niitä on verrattu muiden sanomalehtien kirjoituksiin (Silvola 2006). Pääministerin eroaminen on vakava poliittinen kriisi, sillä se uhkaa koko hallituk-

sen jatkoa. Tämän vuoksi se on myös isompi uutisaihe, jonka voidaan olettaa kertovan enemmän ja laajemmin poliittisesta kulttuurista, puolueiden välisistä suhteista ja poliitikkojen käsittelystä mediassa. Jäätteenmäen vuonna 2003 tapahtuneen eron jälkeen ministerierot ovat yleistyneet ja median sekä uutisoinnin tempo on kiihtynyt: poliittisia mediakohuja ja skandaaleja syntyy yhä useammin (Kantola 2011, 29–30). Rinteen eroa koskeva *Helsingin Sanomien* kirjoittelu oli intensiivistä ja runsasta, mutta sitä ei vielä ole tutkittu tai tarkasteltu diskurssi-analyttiseltä näkökannalta. Näiden kohujen välillä kuluneena aikana tutkijat katsovat politiikan journalismin vaikutusvallan entisestään kasvaneen, politiikan henkilöityneen sekä poliitikkojen käsittelyn muuttuneen mediassa raaemmaksi (esim. Mäkelä 2018, 87; Herkman 2011, 30 ja Kantola & Vesa 2011, 43). Tarkastelemalla kahta pääministerieroa koskevaa kirjoittelua ja vertaamalla niitä toisiinsa on mahdollista saada uutta tietoa siitä, ovatko *Helsingin Sanomien* tuottamat mielikuvat poliitikoista ja näiden toiminnasta muuttuneet 16 vuoden aikana, ja jos muutoksia on havaittavissa, voidaan pohtia, millaisia ne ovat ja mistä ne johtuvat.

Tutkittaessa käsityksiä mediasta ja vallasta on käynyt ilmi, että suomalainen media saa hyvin positiivisia arvioita esimerkiksi luotettavuudesta ja totuudenmukaisuudesta. Jopa 81 % Media ja valta -kyselytutkimukseen 11/2007 osallistuneista uskoi, että totuudenmukaisuuden vaatimus toteutuu suomalaisessa tiedonvälityksessä hyvin tai melko hyvin (vrt. USA:ssa vastaava luku 29 %). Erityisen voimakasta oli luottamus uutisiin ja perinteisiin sanomalehtiin. (Karppinen et al. 2010, 41–42.) Myös muiden tutkimusten mukaan mediatalojen tuottamaan materiaaliin ja perinteisen median verkkopalveluihin luotetaan uutislähteinä vahvasti (Matikainen 2010, 55). Sama trendi näyttää jatkuneen, sillä elo-syyskuussa 2020 Sanomalehtien Liiton toimeksiannosta tehdyn Tuhat suomalaista -tutkimuksen tulosten mukaan sanomalehti on Suomessa luotetuin media sekä printtinä että diginä (Uutismedian liitto 2020). *Helsingin Sanomilla* on arvostettu asema suomalaisessa mediakentässä; se on selkeästi asiapitoisempi kuin esimerkiksi iltapäivälehdet ja sitä pidetään niitä luotettavampana uutismedianana (Karppinen et al. 2010, 42). Isona toimijana *Helsingin Sanomat* on myös taloudellisista haasteista huolimatta pystynyt ylläpitämään resurssejaan ja sen nauttima arvostus ja asema ovat säilyneet suhteellisen samanlaisina nyt tarkasteltavina ajanjaksoina. Tämä tekee siitä tutkimuskohteen, jota tarkasteltaessa taloudelliset haasteet tai lehden aseman vaihtelu eivät todennäköisesti vaikuta merkittävästi analyysin lopputulokseen. Näin ollen sen tekstit soveltuvat hyvin aineistoksi tutkittaessa poliittista journalismia ja siinä mahdollisesti tarkasteltavien vuosien välillä tapahtuneita muutoksia.

2.2 Juttutyypit

Koska tarkoituksena on analysoida aineistoa käyttäen tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysiä ja tarkastella siinä esiintyviä hallitsevia puhetapoja ja representaatiota todellisuuden tuottamisen näkökulmasta, on tarpeen kiinnittää huomiota myös aineiston sisältämiin juttutyyppeihin. Ne sisältävät ja mahdollistavat erilaisia journalistisia valintoja, jotka ohjaavat tekstin vastaanottoa. Tämän vuoksi tekstin genrellä on merkitystä aiheen kehystämisen ja lukijoiden mielipiteiden muodostumisen kannalta.

Tutkimuksen aineistoon sisältyy monenlaisia, journalismissa vakiintuneesti käytettyjä juttutyyppejä, kuten uutisia, pääkirjoituksia ja kolumneja. Jotkin tyypit voivat olla sekoitettavissa toisiinsa, varsinkin jos ne sijaitsevat esimerkiksi samalla sanomalehden sivulla. Tämän vuoksi muissa kuin selkeissä uutisjutuissa usein onkin jo otsikossa mainittu sen olevan kolumni, näkökulma tai kommentti, mistä lukija saa tietoa kirjoituksen laadusta. Usein lehden lukija tällaisen ”ennakkotiedon” avulla sijoittaa jutun johonkin kontekstiin ja päättelee jotain sen tekstilajista ja tarkoituksista (Heikkinen et al. 2005, 231). Tällöin hänen on helpompi tunnistaa, millaiseen genreen teksti kuuluu – onko kyse objektiivisesta uutisesta vai mielipiteitä sisältävästä jutusta.

Uutinen on yksi joukkotiedotuksen perustekstilajeista (Heikkinen et al. 2005, 231). Se on journalistisessa ilmaisussa tiukimmin säännelty ja uutisilla on paljon arvovaltaa (Karppinen et al. 2010, 57–58). Tyypillisesti uutinen kertoo uutta tietoa; se on lyhyt juttu, jossa kerrotaan, mitä on tapahtunut, missä, miksi ja milloin. Uutisnormien mukaan uutisen tulee olla neutraali ja objektiivinen: se ei ota kantaa, ja toimittajan tulisi olla ikään kuin tapahtumia sivusta seuraava tarkkailija. Vaikka uutinen on lähtökohtaisesti lyhyt, sen kirjoittaja ei voi olettaa, että lukija olisi ennestään perehtynyt aiheeseen tai lukenut aikaisempia juttuja siitä. Tämän vuoksi käsiteltävää aihetta pitää myös taustoittaa ja avata sitä, mistä on kyse, mihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin uutinen liittyy ja mitä siitä mahdollisesti seuraa. (Uutismedian liiton mediakasvatustoiminta 2021.) Sitten journalistien pyrkimys tarinan kerrontaan on haastanut uutisen perinteisen muodon ja jotkut sanomalehdet (esimerkiksi *Aamulehti*) ovat ilmoittaneet siirtyvänsä uutistyössään tarinankerrontaan (Karppinen et al. 2010, 60). Edelleen kuitenkin uutisen genre on helposti tunnistettavissa ja se luo kerrottuun aiheeseen totuudellisuuden ja luotettavuuden auraa. Esimerkiksi Ridell (1994, 91) toteaa, että tutkimus näkee uutisen pitkälti yhteiskunnassa hallitsevien yleisinä ja luonnollisina esittäytyvien äänten uusintajana ja julkisena legitimoijana.

Pääkirjoitus on lyhyehkö teksti, jossa esitetään lehden kanta johonkin ajankohtaiseen asiaan. Siinä ei yleensä mainita kirjoittajan nimeä, millä korostetaan sen linjaluonnetta. (Heikkinen 2020, 226.) Pääkirjoituksia tutkineen Heikkisen (1999, 262) mukaan niiden laatijat ovat siinä mielessä merkittäviä vallankäyttäjiä, että he pääsevät konstruoimaan tietoa, muodostamaan ja luonnollistamaan merkityksiä, ja heidän tavoistaan rakentaa todellisuutta teksteiksi tulee mahdollisesti laajojen kansanjoukkojen ajattelutapoja.

Analyysijuttu on teksti, jossa toimittaja analysoi jotain aihetta pyrkien taustoittamaan uutista avaten sen syitä ja seurauksia. Jutut liittyvät usein ajankohtaisiin uutisaiheisiin ja analyysistä välittyy toimittajan oma näkemys käsiteltävästä aiheesta (Uutismedian liiton mediakasvatustoiminta 2021). Myös kolumni on teksti, jossa kirjoittaja kertoo oman mielipiteensä, joskus hyvinkin voimakkaasti. Sen kirjoitustyyli voi olla asiallinen ja uutisen kaltainen, mutta myös kepeä ja leikkisä. Joissain lehdissä lyhyttä, uutista kommentoivaa kolumnia kutsutaan kommentiksi. (Uutismedian liiton mediakasvatustoiminta 2021.) Tältä osin Heikkinen (2020, 271) toteaa, että kommentteihin liittyvän käytännön mukaan niitä tuotetaan silloin, kun kirjoittajalla on henkilökohtainen tarve kertoa asiasta enemmän kuin uutisessa kerrotaan.

Journalistin ohjeissa todetaan, että yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä (Julkisen sanan neuvosto 2013). Tämän vuoksi on tärkeää, että mielipiteelliset tai toimittajan oman näkökulman sisältävät tekstit erottuvat uutissisällöstä. Neutraaleina pidettyjen uutistekstien kirjoittamisen yhteydessä tehty aiheiden taustoittaminen ja kehystäminen tuo kuitenkin myös niiden laatijalle mahdollisuuden suunnata lukijoiden huomiota haluamiinsa kohteisiin sekä tuottaa mielikuvia ja käsityksiä asioista. Usein poliittisessa journalismissa käytetään esimerkiksi metaforia, joiden kautta politiikka kuvataan vastakkainasetteluna, taisteluna ja valtapelinä. Diskurssianalyysisessä tarkastelussa korostetaan sitä, ettei missään tekstissä ole mahdollista vain esittää neutraalisti tosiasioita, vaan kirjoittajan journalistiset valinnat ovat aina läsnä muokkaamassa todellisuutta. Analyysin avulla nämä valinnat voidaan löytää ja tuoda näkyviksi.

2.3 Aineiston ja rajauksen kuvaus

Tässä tutkielmassa tarkastelen *Helsingin Sanomissa* vuosina 2003 ja 2019 pääministerierojen yhteydessä esiintynyttä kirjoittelua etsien siinä esiintyviä hallitsevia, pääministerin toimintaa ja henkilökuvaa koskevia diskursseja. Tutkimuksen aineistona käytin Sanoman sähköisen arkiston artikkeleja. *Helsingin Sanomien* vuoden 2003 juttujen osalta arkistotietokannasta on saatavissa vain artikkelien tekstit, eikä niihin liittyviä kuvia siis ollut käytettävissä. Tämän

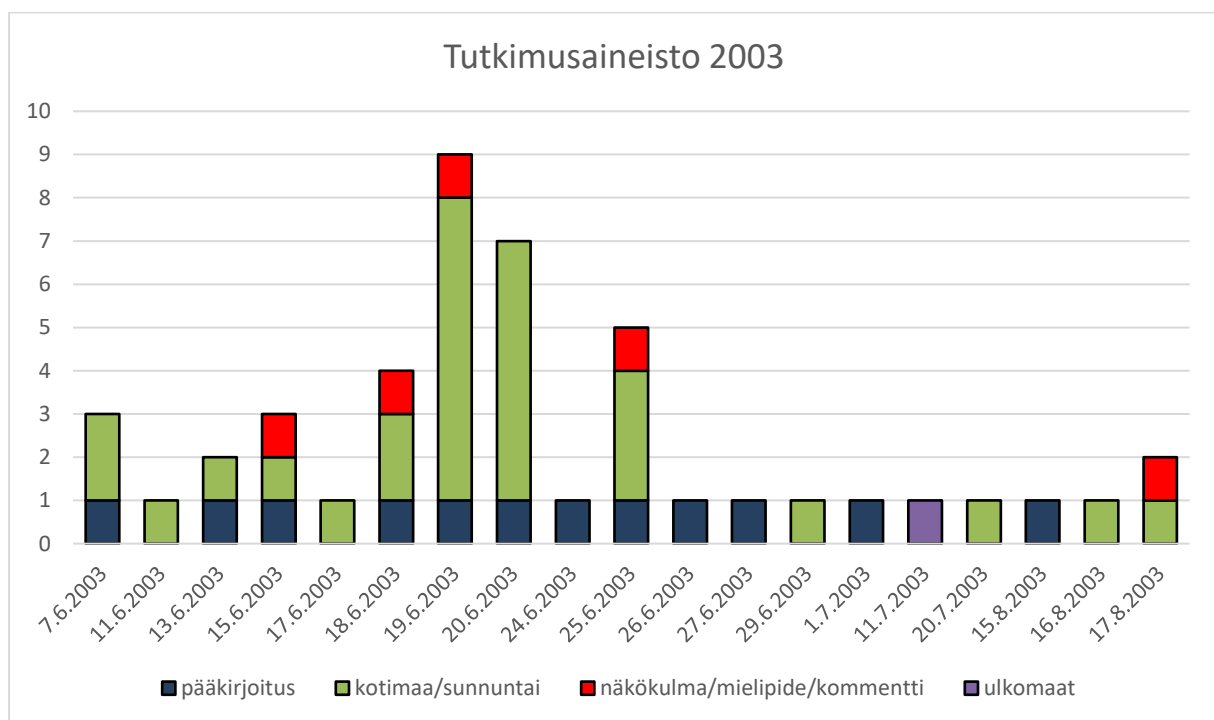
vuoksi, ja myös tutkielman ohjepituuden vuoksi, päädyin rajaamaan lehtikuvien analyysin tarkastelun ulkopuolelle. Lisäksi haluan erityisesti keskittyä analysoimaan tekstejä, koska tekstejä tutkimalla voidaan osoittaa, millaisia merkityksiä kielenkäytössä syntyy ja miten näitä saadaan aikaan (Heikkinen 2020, 13). Tekstien kautta voidaan ohjata keskusteluita, määrittellä ja kehystää asioita sekä luoda haluttuja mielikuvia. Kielen avulla voidaan siten kuvata ilmiötä ja välittää tietoa, muuttaa ajattelua ja käytäntöjä sekä käyttää valtaa. Tekstien merkitys on myös korostunut vallankäytössä, sillä yhteiskunnan ja ihmisten vuorovaikutus tapahtuu yhä enemmän medioiden välityksellä ja ehdoilla (Heikkinen 2020, 15). Koska halusin tarkastella tekstejä riittävän yksityiskohtaisella tasolla, kuvien sisällyttäminen tutkittavaan aineistoon olisi paisuttanut sen liian laajaksi tai pakottanut minut jättämään tekstien analyysin yleisemmälle tasolle.

Ajallisesti olen sisällyttänyt tutkimukseen lehtijuttuja ennen ja jälkeen pääministerieroja, Jäätteenmäen osalta ajanjaksolta 7.6.2003–17.8.2003 ja Rinteen osalta ajanjaksolta 21.11.2019–24.12.2019. Näillä aikarajauksilla saadaan aineistoon mukaan eroa edeltävältä osin se aika, jolloin lehtien kirjoittelu keskittyi eron johtaneisiin seikkoihin ja sen mahdollisuudella spekulointiin, ja eron jälkeen puolestaan tapahtumia analysoiviin ja syitä kommentoiviin juttuihin. Olen ottanut Jäätteenmäen kohdalla tutkimusaineistoon mukaan myös muutaman jutun, jotka on julkaistu yli kuukausi eron jälkeen, mutta joissa analysoidaan eroa ja sen syitä. Jäätteenmäen ero tapahtui juuri lomakauden alkaessa, mistä syystä nämä tekstit julkaistiin ikään kuin viivästyneinä vasta lomakauden päättymisen jälkeen, vaikka ne osallistuivat eron aikaiseen keskusteluun. Tämän vuoksi katsoin perustelluksi sisällyttää nämä jutut aineistoon. Tutkittavaksi valitun aikajakson kuluessa aihetta on ehditty käsitellä monelta näkökulmalta, mikä puoltaa rajausta. Toisaalta aikarajausta laajennettaessa samat teemat alkavat toistua, eikä valittua laajemman aineiston sisällyttäminen tutkimukseen toisi merkittävää lisäarvoa. Lisäksi materiaali olisi saattanut muodostua liian suureksi tutkielman ohjepituuden asettamat rajat huomioiden.

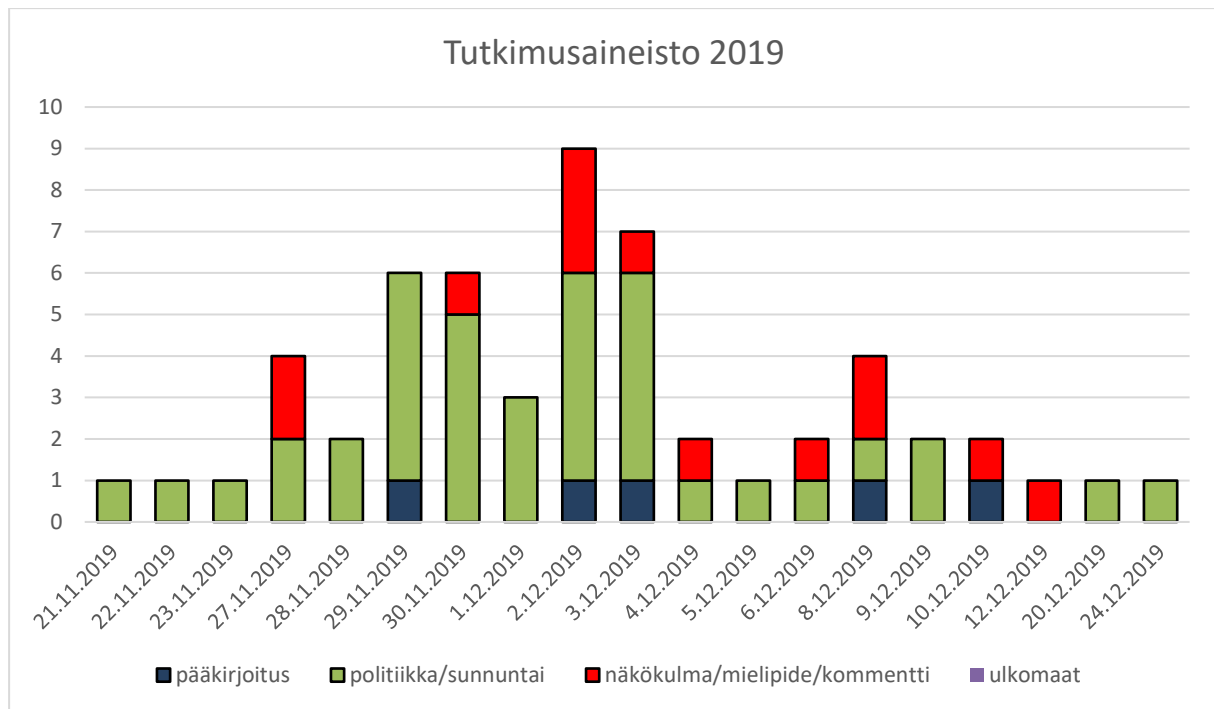
On selvää, että pääministeristä uutisoidaan monta kertaa viikossa, usein lähes päivittäin, koska hän edustaa koko hallitusta ja kertoo sen päätöksistä ja toiminnasta medialle. Tämän vuoksi valitulle aikavälille osuu myös sellaisia juttuja, joissa mainitaan pääministeri, mutta jotka eivät käsittele pääministerin eroa tai siihen johtaneita tapahtumia. Eron liittyviä juttujakin on lukumäärällisesti paljon, koska esimerkiksi vilkkaimpana Antti Rinteen eron aikaisena uutisointipäivänä artikkeleita on *Helsingin Sanomissa* julkaistu kolmen aukeaman verran. Ra-

jauuskriteerinä analyysissä tarkasteltavien juttujen valinnassa olen käyttänyt sitä, että teksti käsittelee pääministerin henkilöä tai hänen toimintaansa eron yhteydessä tai esittää huomioita näistä. Aineiston keräämisvaiheessa otin aluksi mukaan valitulta aikajaksolta myös artikkeleita, jotka käsittelivät politiikan tapahtumia ja toimijoita yleisemmin, mutta rajasin pois tutkielmani kannalta vähemmän tärkeät artikkelit. Tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi ovat edellä mainitun sisältökriteerin perusteella nousseet uutiset, pääkirjoitukset sekä analyysi- ja näkökulmajutut.

Varsinaiseen käsiteltävään aineistoon juttuja sisältyy yhteensä 102 kappaletta, vuodelta 2003 46 kappaletta ja vuodelta 2019 56 kappaletta. Niiden ajallinen jakautuminen sekä jako erilaisiin juttutyyppeihin käy ilmi oheisista kuvista 1. ja 2. Tutkielman tekstissä esiintyvät sitaatit ja lainaukset on merkitty ilmestymispäivän mukaisesti. Suorat lainaukset lehtiteksteistä ja niiden otsikoista on merkitty lainausmerkkeihin. Mikäli samalta päivältä on useita eri juttuja, ne on eroteltu toisistaan kirjainkoodilla, ja nämä koodit mainitaan sitaateissa. Aineistoon sisältyvät jutut ovat tarkistettavissa lopussa olevista aineistoluetteloista (liitteet 1. ja 2.).

Kuva 1

Kuva 2

3 Tutkimukselliset menetelmät ja teoreettinen viitekehys

Tutkielman tutkimusmenetelmänä käytän diskurssianalyysiä ja laadullista analyysiä, joiden avulla on mahdollista tutkia kielen käyttöön liittyviä kysymyksiä ja niiden todellisuutta rakentavaa merkitystä. Näillä menetelmillä puheesta ja teksteistä voi löytää sanavalintoja, rakenteita ja/tai diskursseja, joiden kautta asioita kuvataan tietystä näkökulmasta luoden niille merkityksiä. Tutkimuksen pohjalla on siten ajatukseni siitä, että kielellä on aina mahdollisuus vaikuttaa vastaanottajaansa. Lisäksi teksti, varsinkin poliittinen journalismi, on aina aikansa tuote ja sellaisena sidoksissa ympäristöönsä. Kielen ja sen kontekstin – tekstiä ympäröivien olosuhteiden – välinen suhde on monitasoinen ja yhteen kietoutunut, minkä johdosta kieltä tutkimalla voi oppia ja saada lisätietoa sitä ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13). Lisäksi koska kielenkäyttö diskurssianalyysissä katsotaan sosiaalisesti toiminnaksi, tekstillä on valtaa vaikuttaa vastaanottajiin, eli sen luonne voidaan katsoa seurauksia tuottavaksi.

3.1 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysiä voidaan kuvata aineistolähtöiseksi metodiseksi lähestymistavaksi, jossa tutkitaan tekstejä, mutta ei yritetä etsiä oikeaa todellisuutta niiden takaa (Jokinen et al. 2016, 250). Tarkastelun kohteena on siten tosiseikkojen sijaan ihmisten merkitysmaailma, joka muodostuu heidän ilmiöille ja tapahtumille antamistaan merkityksistä. Diskurssianalyysin päämääränä on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä keskittymällä tutkimaan ja selittämään tutkittavan kohteen laatua (sen sijaan että tutkittaisiin esimerkiksi jonkin ilmiön yleisyyttä tai määrää), jolloin se kuuluu laadullisen tutkimuksen piiriin. Tutkimuksen tulokset esitetään ilmiön laadun kuvauksena ja ne keskittyvät ihmisten kokemuksiin ja merkityksellistämisen tapoihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 139–140).

Diskurssianalyysi ei muodosta yhtä yhtenäistä tutkimusmenetelmää, vaan se koostuu monista teorioista ja suuntauksista. Se on osa kulttuurintutkimuksen niin sanottua kielellistä ”käännettä, joka korostaa viestinnän luonnetta merkityksiä tuottavana ja tulkitsevana toimintana” (Väliverronen 1998, 13). Diskurssianalyysin yhtenä oletuksena on, että kielen käytön luonne on sosiaalista todellisuutta rakentava ja seurauksia tuottava (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 46). Taustalla vaikuttava teoreettinen viitekehys on sosiaalinen konstruktionismi, joka tarkastelee sitä, miten sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytössä. Tutkimussuuntaus korostaa

kielen funktionaalisuutta, ja se näkee kielen resurssina, joka mahdollistaa asioiden kuvaamisen eli representoimisen, ja jota käytettäessä samalla merkityksellistetään niitä kohteita, joista puhutaan tai kirjoitetaan (Jokinen et al. 2016, 26). Tästä seuraa johtopäätös, ettei kieltä käyttämällä ainoastaan kuvata maailmaa, vaan kielenkäytöllä rakennetaan tietoa, muutetaan käytänteitä ja käytetään valtaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 17).

Diskurssianalyyssissä voidaan käyttää apuna kirjallisuudentutkimuksessa alun perin käytettyä lähiluvun menetelmää. Siinä tarkastelun kohteena olevaa tekstiä luetaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja intensiivisesti, jolloin siitä voidaan löytää esimerkiksi temaattisia aineksia. Tällä tavoin yritetään etsiä ja tutkia niitä moninaisia keinoja, joita puhujalla/kirjoittajalla on merkitysten tuottamiseen. Tekstin laatijalla on aina kirjoittaessaan lukuisia valinnan mahdollisuuksia yksittäisistä sanavalinnoista ja tekstin rakenteesta argumentaation eri keinoihin, vakuuttelun ja suostuttelun muotoihin sekä narratiivin kehittelyyn saakka. Kieli ei silti järjesty pelkästään kieliopin sääntöjen tai retoriikan eri muotojen mukaisesti, vaan myös sosiaalisten normien, arvojen ja sääntöjen mukaan (Fairclough 1992, 63–64). Olennaista ja kiinnostavaa tutkimuksen kannalta onkin se, mitä keinoja kirjoittaja on käyttänyt, millä tavalla merkityksellistäminen tapahtuu, ja mitä merkityksiä on yritetty rakentaa. Diskurssianalyyssissä kiinnitetään siten huomiota sekä kirjoittajan argumentointikeinoihin että siihen, mitä näillä keinoilla tehdään (Jokinen et al. 2016, 338).

Tässä tutkimuksessa luen aineistooni sisältyviä tekstejä mahdollisimman tarkasti kiinnittäen huomiota tekstuaalisiin keinoihin ja argumentointiin etsien vallitsevia diskursseja. Tällöin tekstistä voi paljastua sellaisia piirteitä, jotka eivät tule esille ensimmäisellä lukukerralla tai jotka ovat piilossa ikään kuin rivien välissä. Yleisimpiä puhetapoja etsiessäni kävin ensin kaikki aineiston jutut läpi kokonaisuudessaan, jolloin merkitsin muistiin niissä esiintyviä toistuvia ilmauksia. Erottelin puhetavoista esille tulevia ilmaisuja, joita luokittelin ja yhdistelin laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Käsitelän analyysiluvuissa diskursseja ja niiden yhteydessä ilmeneviä tekstuaalisia ominaispiirteitä tehden tulkintoja näiden pohjalta.

3.2 Diskurssi ja representaatio

Diskurssianalyysin keskeinen käsite on luonnollisesti diskurssi. Fairclough (2003, 124) näkee diskurssit keinoina, joilla voidaan kuvata erilaisia näkökulmia asioihin, eri diskurssit ovat erilaisia perspektiivejä maailmaan. Yhdestä teemasta tai aiheesta voidaankin puhua useasta eri diskursiivisesta viitekehyksestä käsin, jolloin kussakin näistä puheen kohde saa erilaisia merkityksiä ja painoarvoja, se tuotetaan erilaiseksi. Oma käsitykseni vastaa Faircloughin ajatusta,

ja tämä tutkimus pohjautuu siihen, että näen diskurssit tekstin tuottajan kannalta olennaisina välineinä tuottaa haluamaansa näkemystä vastaanottajalle.

Diskurssin analysointi on lausetta suuremman tekstikokonaisuuden tarkastelua sen konteksti huomioiden (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 24). Diskurssi ikään kuin nivoo yhteen kielellisen, sosiaalisen ja tilannesidonnaisuuden näkökulman, jolloin kielellä tätä yhteisvaikutusta käyttämällä voidaan tuottaa haluttuja merkityksiä. Sillä tarkoitetaan myös vakiintunutta kielenkäyttöä tietyissä tilanteissa tai alalla, esimerkiksi lääketieteellinen diskurssi. Useiden diskurssien vallitessa jotkin niistä voivat nousta kulttuurissa vahvemmiksi kuin toiset, jolloin ne muodostuvat hegemonisiksi, ja tätä kautta yhteiskuntaa muokkaaviksi (Valtonen 1998, 98). Diskurssilla on kyky kuvata tapahtumia totena ja esittää niiden välisiä syy-seuraussuhteita kirjoittajan valitsemalla tavalla esimerkiksi erilaisiin arvojärjestelmiin perustuen. Tällöin valitaan tiettyjä sanoja tai kuvia esittämään ajatuksia, joita toisille halutaan viestiä (Väliverronen 1998, 19): jotakin siis valitaan esitettäväksi ja jotakin jätetään pois. Kun valittu diskursiivinen viitekehys mahdollistaa aiheesta puhumisen jostain tietystä näkökulmasta, se väistämättä samalla sulkee pois muita mahdollisia näkökulmia.

Tutkittaessa kieltä merkityksen tuottamisen kannalta käytetään yhtenä välineenä representaation käsitettä. Viestinnässä representaatiolla tarkoitetaan jonkin asian esittämistä esimerkiksi sanallisten ja/tai visuaalisten merkkien ja symbolien avulla. Stuart Hallin mukaan (Hall 2013, 1) representaatio tarkoittaa sitä, että kieltä käytetään sanomaan maailmasta jotain merkityksellistä tai kuvaamaan maailmaa merkityksellisesti (*meaningful*) toisille ihmisille. Kielen representaatioluonne kuvaa tekstin tuottamiseen sisältyvää mahdollisuutta jäsentää tietoa kirjoittajan haluamalla tavalla ja esittää puheen kohde siten, että lukijalle syntyy tietynlainen kuva asiasta, henkilöstä tai maailmasta ylipäätään. Puhuminen on aina puhetta jollekin, jolloin kielen avulla voidaan kutsua vastaanottaja näkemään asiat tietyllä tavalla ja tuottaa tätä näkemystä tukevia merkityksiä. Representaatio on olennainen osa monimutkaista prosessia, jolla merkitys tuotetaan ja välitetään kulttuurissa (Hall 2013, 1). Ymmärrän representaation Hallia mukaellen merkityksen tuottamisen välineenä ja käsitän sen todellisuutta rakentavana, konstruoiavana, eikä vain sitä heijastavana. On myös otettava huomioon, että representaatiot aina pohjautuvat aiemmille representaatioille ja sisältävät aineksia niistä: ne eivät synny tyhjiöön, vaan tuottavat kaikuja aiemmista käyttötilanteista (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 117). Teksteihin voidaan myös sisällyttää viittauksia muihin teksteihin tai lainauksia niistä, joko eksplisiitisti tai sulauttaen ne huomaamattomasti mukaan.

3.3 Konteksti

Koska diskurssianalyysi nojaa käsitykseen kielestä osana sosiaalista todellisuutta, on ympäröivällä todellisuudella ratkaiseva asema tulkinnan tekemisen kannalta, sillä kielen luomia merkityksiä voidaan ymmärtää vain suhteessa tarkastelun kohteena olevaa puhetilannetta ympäröivään kontekstiin (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 141; van Dijk 1997, 19). Laajimmillaan kaikki sellaiset tekijät, jotka voivat vaikuttaa merkityksen rakentumiseen, muodostavat tässä tarkoitettun kontekstin. Diskurssianalyysissä on siten aina tutkittava myös kielenkäyttötilannetta kielen vaihdellessa tilanteen, ajan ja tavoitteen mukaan. Faircloughin mukaan (1992, 81) kontekstin huomioinnon ottaminen tekstin tulkinnassa myös vähentää väärän tulkinnan mahdollisuutta. Kontekstin huomioiminen antaa tutkijalle toisaalta aineksia ja mahdollisuuksia analysoida, tulkita ja selittää kielenkäyttöä, toisaalta se samalla muokkaa tulkintaa.

Kielenkäyttötilanteessa on samanaikaisesti läsnä monia erilaisia ja eritasoisia konteksteja. Puhuminen tapahtuu aina tietyssä yhteiskunnassa ja sen kulttuurisessa, historiallisessa ja sosiaalisessa tilanteessa, minkä lisäksi taustalla vaikuttavat tilannesidonnaiset kielenkäytön normit. Näitä ovat esimerkiksi tietyn tyyppisessä puhetilanteessa vakiintuneet kielenkäytön tavat, genret. Genrellä tarkoitetaan tässä yhteydessä käyttäjien tunnistamaa ja suhteellisen vakiintunutta kielellisen toiminnan tapaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 80), joka sääntelee kielen käyttöä tietyssä kontekstissa, esimerkiksi uutisjutun genre on useimmiten tunnistettavissa. Jotta merkityksiä voisi tutkia kontekstissa, on konteksti siten aina rajattava ja tutkittava (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 29–30). Tässä tutkielmassa kontekstia määrittävät tekstien julkaisuajankohtana vallinnut poliittinen tilanne, journalismin konventiot sekä *Helsingin Sanomat* tutkittavan aineiston julkaisijana.

Myös tutkimuksessa käytettävä aineisto luo tutkimukselle tietyn kontekstin - se on aina rajattu otos, joka keskittyy valitulle aikavälille ja mahdollisesti tiettyyn genreen. Viime kädessä kontekstiin vaikuttaa olennaisesti myös se, mistä näkökulmasta tutkija on päättänyt valittua aineistoa tarkastella. Kontekstin laaja-alaisuuden vuoksi rajaaminen tietylle aikavälille, tiettyyn aineistoon ja tarkastelukulmaan on kuitenkin välttämätöntä, jotta tekstiä voisi tutkia riittäväällä tarkkuudella. Kontekstin ja aineiston rajaaminen johtavat siihen, että tutkimuksella on mahdollista erottaa vain yksinkertaistettu tulkinta tekstistä tietyssä tilanteessa, eikä tarkoituksena olekaan pyrkiä kaikenkattavaan esitykseen aiheesta. Lopullinen tulkinta on siten lukuisten tutkijan tekemien valintojen ja päätösten lopputulos.

Kuten edeltä käy ilmi, diskurssianalyysi on monitahoinen menetelmä, joka ammentaa elementtejä kielen rakenteen ja tekstien sekä toisaalta kulttuurin ja sosiologian tutkimuksesta. Tämä tekee menetelmästä ja sen soveltamisesta haastavaa. Tämänkaltaisen useita tieteenaloja hyödyntävä menetelmä voi kuitenkin onnistuessaan tuottaa uusia näkökulmia ja tuoda esille sellaista tietoa, jota muutoin ei saataisi. Katson, että nimenomaan politiikan journalismia tutkittaessa sosiologian ja kulttuurin tutkimuksesta saatavat ainekset ovat hyödyllisiä tekstien analyysiä tehtäessä ja ne voivat tuottaa tulkintaan sävyjä, joita ei pelkällä retorisella analyysillä saataisi esiin.

4 Media ja politiikka

Ennen varsinaisen analyysin tekemistä on tarpeen käsitellä median ja politiikan monimutkaista ja yhteen kietoutunutta suhdetta sekä sitä, miten mediajulkisuus ja sen vaikutusvalta ovat kehittyneet suhteessa politiikkaan. Media ja politiikka ovat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa ja niiden monitahoisia kytköksiä on tutkittu useasta näkökulmasta ja monilla eri tieteenaloilla, kuten politiikan ja viestinnän tutkimuksessa. Tutkijat ovat pohtineet, kuka tai mikä käyttää valtaa tässä yhtälössä, minkälaista ja miten suurta on median valta, ja miten se on muuttunut vuosien saatossa tiedonvälityksen muotojen, luonteen ja nopeuden muuttuessa.

Politiikalla tarkoitan tässä tutkielmassa ensisijaisesti perinteistä parlamentaarista politiikkaa, johon kuuluvat puolueet, kansanedustajat, eduskunta sekä valtioneuvosto ja ministerit. Median osalta puolestaan rajaan tarkastelun perinteisiksi, toimituksellista sisältöä tarjoaviksi tiedotusvälineiksi luettaviin tahoihin: televisioon, radioon sekä sanoma- ja aikakauslehtiin. Sosiaalinen media ja sen puitteissa käytävät keskustelut ja väittelyt ovat nousseet vuosi vuodelta yhä isompaan osaan yhteiskunnallisessa keskustelussa, myös politiikan käsittelyssä ja arvioinnissa. Sen alustat tarjoavat poliitikoille kanavan olla suoraan yhteydessä yleisöön, mikä jättää pois perinteisen median ”välittäjäroolin”.

Sosiaalisen median toimintaympäristö eroaa perinteisestä journalismista sen suhteen, minkälaiset säännöt koskevat julkaistavaa materiaalia esimerkiksi tietojen tarkistamisen sekä tosiasioiden ja mielipiteiden erottamisen osalta. Lisäksi alustojen ja algoritmien logiikka vaikuttaa huomattavasti niiden sisältöihin ja lukijamääriin. Näin ollen sosiaalisen median olosuhteet ja ei-toimituksellinen sisältö eroavat merkittävästi perinteisestä mediasta, minkä vuoksi olen rajannut sen nyt käsillä olevan tutkimuksen ulkopuolelle. On myös todettu, että vaikka sosiaalisen median keinoin on helppoa nostaa epäilyjä, jotka voivat johtaa esimerkiksi kohuun, edellyttää laajan yleisön tavoittavan skandaalin muodostuminen kuitenkin, että joukkotiedotusvälineet tarttuvat aiheeseen ja käsittelevät sitä (Vorberg & Zeitler 2019, 422). Näin ollen se, millä tavoin ja millä laajuudella perinteiset, laajemman yleisön tavoittavat mediat käsittelevät tapahtumaa tai jättävät sen käsittelemättä, on ratkaisevaa ison uutisaiheen syntymiselle.

Kiistatonta on, että median rooli on kasvanut sen yleistyessä ja levittäytyessä yhteiskunnan eri sektoreille. Sillä on valtaa nostaa puheenaiheita esille, kehystää niiden käsittelyä ja ohjata yh-

teiskunnallista keskustelua. Viestinnän ja politiikan tutkijat ovat katsoneet median kaupallistuneen ja viihteellistyneen, mikä vaikuttaa sen toimintatapoihin ja sisältöihin (mm. Herkman 2011, 29; Nieminen ja Pantti 2012, 23; Väliverronen 2011, 147). Nämä kehityskulut ovat olleet nähtävissä myös politiikan ja median vuorovaikutuksessa. Kaupallistumisen on katsottu lisänneen median taipumusta houkutella yleisöä yksittäisten poliittisten kohujen ja skandaalien synnyttämällä ja käsittelyllä (mm. Nieminen ja Pantti 2012, 90; Kantola 2011, 27, 117). Samalla politiikan seuraaminen on henkilöitynyt siten, että se on siirtynyt asiakysymysten ja esimerkiksi puolueiden seuraamisesta politiikan johtohenkilöiden kautta tapahtuvaksi (mm. Mäkelä 2018, 76). Vastavuoroisesti poliitikot ovat oppineet käyttämään mediaa saadakseen näkyvyyttä ja lisätäkseen suosiotaan sekä luodakseen itsestään ja puolueestaan positiivista kuvaa. Kaikki edellä mainitut muutokset ovat havaittavissa sekä Suomessa että kansainvälisesti (Mäkelä 2018, 86).

4.1 Median tehtävät ja medioituminen

Viestinnän tutkijat (esim. Herkman 2011, 55) ovat nähneet mediajulkisuuden tehtävinä demokratiassa muun muassa toimimisen tiedonvälityskanavana politiikan toimijoiden ja kansalaisten välillä sekä poliitikkojen kontrolloimisen. Tämän näkemyksen mukaan median tulisi levittää politiikasta mahdollisimman monipuolista informaatiota ja tätä kautta lisätä ihmisten tietämystä siitä. Julkisessa keskustelussa pitäisi myös saada kuuluviin yhteiskunnan eri toimijoiden, esimerkiksi vähemmistöjen, äänet ja mielipiteet. Erityisesti journalisteille on usein asetettu tehtäväksi tarkastella vallanpitäjien toimia kriittisesti ”vallan vahtikoirina”. (Herkman 2011, 55.) Kukkala ja Purokuru (2017, 19) ovat puolestaan esittäneet edellisestä poikkeavan näkemyksen, jonka mukaan media on pikemminkin vallanpitäjien kanssa alamaisia kurissa pitävä vahtikoira, joka puolustaa ja käyttää valtaa useammin kuin kyseenalaistaa sitä. Tällöin median valvonta muuttuukin valtaa suojelevaksi ja säilyttäväksi. Tutkijat huomauttavat, että käsitys journalisteista kriittisinä vallan vahtikoirina sisältää olettamuksen siitä, että nämä tietävät muita paremmin, miten valtaa käytetään oikein. (Kukkala & Purokuru 2017, 23.) Itse näen median tärkeänä tehtävänä tuottaa mahdollisimman laadukasta ja moniäänistä tietoa, jonka avulla ihmiset voivat lisätä ymmärrystään yhteiskunnasta ja tehdä esimerkiksi äänestyspäätöksiä. Mielestäni median tulisi toimia riippumattomasti siten, ettei se erityisesti asettuisi puolustamaan vallanpitäjiä, mutta ei toisaalta myöskään ärhäkästi tai skandaalinhakuisesti kritisoiisi heitä väärin perusteiden tai hatarien tosiseikkojen ja pelkkien epäilyjen perusteella.

Median rooli poliitikkojen toiminnan kontrolloijana ja kriittisenä tarkastelijana on omiaan tuomaan jännitteitä näiden väliseen suhteeseen, vaikka toisaalta molemmat tarvitsevat toisiaan voidakseen toimia tehokkaasti. Vuorovaikutus on siten jatkuvaa tasapainoilua ja neuvottelua siitä, miten läheisessä tai etäisessä suhteessa media ja politiikan toimijat voivat olla. Mediajulkisuuden rooli ja vaikutusmahdollisuudet ovat muuttuneet historiallisesti esimerkiksi sen mukaan, minkälaista poliittista sääntelyä viestintään on kohdistunut ja miten viestintäteknologia on kehittynyt (Herkman 2011, 124). Riippumaton media on yleisen käsityksen mukaan välttämätön osa toimivaa edustuksellista demokratiaa. Kriittisen näkemyksen mukaan esimerkiksi markkinaperiaatteen ehdoilla toimiva media ei pystyisi toteuttamaan yhteiskunnallisen toimintakyvyn kehittämisen tehtävää, koska sitä ohjaavat taloudelliset eivätkä demokraattiset periaatteet (Nieminen & Pantti 2012, 29, 37).

Länsimaisen kulttuurin on sanottu muuttuneen mediakulttuuriksi, jossa asioita arvotetaan aikaisempaa voimakkaammin niiden saaman mediahuomion ja -määrän perusteella (Railo 2011, 30–31). Muutos heijastaa laajempaa rakenteellista yhteiskunnallista ja kulttuurista muutosta, jossa media leviää yhteiskunnan eri sektoreille, yleistyy ja kaupallistuu (Herkman 2011, 29). Tätä kehitystä kutsutaan medioitumiseksi (*meditization*) ja sen myötä media ja journalistit ovat saavuttaneet riippumattomuutta suhteessa yhteiskunnan muihin instituutioihin, ja toisaalta nämä ovat tulleet riippuvaisemmiksi mediajulkisuudesta (Karvonen 2011, 202). Muutosprosessin johdosta mediasta on tullut erityisen vaikutusvaltainen myös politiikassa (Mäkelä 2018, 87), minkä jotkut tutkijat katsovat vaikuttavan siten, että median logiikka ja mediajulkisuus ovat alkaneet määrätä politiikan toimintakulttuuria (Herkman 2011, 22, 124). Tämä voi toteutua esimerkiksi siten, että tiedotustilaisuudet järjestetään ajankohtana, jolla varmistetaan näkyvyys illan pääuutislähetyksissä, tai muokkaamalla kirjallinen tiedote muotoon, jonka ajatellaan takaavan sen uutisoinnin. Mitä enemmän tätä ohjausta poliittisten toimijoiden suhteen on tapahtunut, sitä vaikutusvaltaisemmaksi median on katsottu tulleen ja sitä pidemmälle medioitumisen kehittyneen (Mäkelä 2018, 89). Kyseessä ei kuitenkaan ole yksisuuntainen prosessi, vaan vaikutusta tapahtuu myös toiseen suuntaan siten, että politiikka vaikuttaa mediaan sekä suoraan että epäsuoraan (Herkman 2011, 29). Poliitiikan journalismi tarvitsee hyvät suhteet politiikan toimijoihin, joilta se saa tietoja ja uutisaiheita, mikä saa uutisjournalismin ainakin jossain määrin myötäilemään politiikan päiväjärjestystä (Herkman 2011, 170). Kukkala ja Purokuru (2017, 63) huomauttavat, että toimittajat seurailevat myös vallanpitäjien tulkintoja asioista, eivätkä he kyseenalaista parlamentaarisia instituutioita, vaikka tutkisivatkin niiden sisällä tapahtuneita epäselvyyksiä tai väärinkäytöksiä.

4.2 Vaikuttamisen muotoja

Median katsotaan käyttävän ns. *agenda setting* -valtaa päättäessään, mitä aiheita nostetaan esiin ja miten paljon tietystä aiheesta uutisoidaan (esim. Alho 2011, 94; Uimonen 2009, 56). Tätä kautta se pystyy vaikuttamaan siihen, mistä aiheista keskustellaan ja mitä asioita pidetään tärkeinä yhteiskunnassa. Uutisjournalismin perustehtävänä on seurata politiikan päivittäisiä tapahtumia esimerkiksi eduskunnassa ja kertoa niistä yleisölle. Herkmanin (2011, 57) mukaan suomalainen politiikan journalismi on kokonaisuutena melko monipuolista. Valtaosa politiikan mediajulkisuudesta käsittelee päivän politiikkaa: pääosa aiheista tulee vakiintuneiden politiikan instituutioiden kautta ja mukaillee järjestelmäpolitiikan asialistaa. (Herkman 2011, 57, 107.) Poliittisen uutisoinnin valtavirta voi olla harmaata, mutta sen vastapainona ja median lisääntyneen kilpailun tuloksena julkisuuteen nostetaan enenevässä määrin poliitikkoihin ja politiikkaan liittyviä kohuja ja skandaaleja. Ne saavat helposti huomiota enemmän kuin niiden osuus politiikan journalismin kokonaisuudesta on. Kohuja on silti pidetty demokratian kannalta tarpeellisina, koska ne osoittavat median toimivan ainakin jossakin määrin vallan vaihtokoirana, ja niiden kautta tehdään näkyväksi poliittisen järjestelmän ongelmia tai väärinkäytöksiä. (Herkman 2011, 57–58, Alho 2011, 112).

Journalistit tulkitsevat ympäröivää maailmaa yleisölle, minkä vuoksi he käyttävät teksteissä erilaisia näkökulmia tehdäkseen tapahtumista lukijoille ymmärrettäviä ja sijoittaakseen ne yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Nykyään ihmisillä harvoin on suoraa henkilökohtaista kosketusta poliitikkojen kanssa, jolloin he ovat pääasiassa sen tiedon varassa, mitä media politiikasta tuottaa (Herkman 2011, 24). Median taipumuksena voi myös olla, varsinkin esimerkiksi lyhyiden lehtijuttujen kohdalla, yksinkertaistaa monimutkaisia asioita tutumpaan ja helpommin käsitettävään muotoon (Karvonen 1999, 86–87). Kirjoittaessaan uutista journalisti referoi lähteidensä antamia lausuntoja ja luo sitä tehdessään näiden äänten sekamelskasta eheän kokonaisuuden. Tällöin hänen valintansa ohjaavat lukijan tulkintaa tapahtumista ja vaikuttavat referoitavasta asiasta tai henkilöstä muodostuvaan kuvaan. (Onnela 2004, 57.) Medialla on siten mahdollisuus uutisoinnin kautta vaikuttaa ihmisiin sekä luoda representaatioita henkilöistä ja asioista.

Median vaikutus perustuu myös siihen, että se on intensiivisesti läsnä ihmisten arjessa, kodeissa ja työpaikoilla, jolloin sen on mahdollista päästä jatkuvasti muokkaamaan heidän tietoisuuttaan ja maailmankuvaansa (Uimonen 2009, 54–55). Mitä enemmän lukijoita tai katso-

jia jollakin välineellä on, sitä uskottavampi ja laajalle levinneempi sen valta on. Usein valtavirran mediajulkisuudessa jokin näkemys tietyn aiheen tärkeydestä tai sisällöstä saa hegemonisen aseman, jolloin vaihtoehtoiset näkökulmat eivät pääse yhtä hyvin esiin (Herkman 2011, 173). Jos esimerkiksi tiedotusvälineet nostavat esiin jonkin epäkohdan ja suuntaavat siihen huomionsa samasta näkökulmasta, voi syntyä tuhoisa median megafoniefekti, joka hukuttaa poikkeavat viestit ja muut aiheet alleen (Uimonen 2011, 74).

4.3 Poliitiikan henkilöityminen ja skandaalit

Politiikan tutkijat uskovat medioitumisen lisäävän politiikan henkilöitymistä (mm. Herkman 2011, 30). Henkilöitymisellä viitataan siihen, että poliitikkojen henkilökohtaisilla piirteillä ja ominaisuuksilla on yhä suurempi merkitys politiikassa, ja siitä on tullut yksi poliittisen viestinnän muutoksen keskeisistä käsitteistä (Mäkelä 2018, 92). Ilmiön taustalla vaikuttaviksi tekijöiksi on mainittu myös puolueiden samankaltaistuminen ja äänestäjien puolueuskollisuuden vähentyminen, mikä siirtää huomiota organisaatioista henkilöihin (Isotalus 2017, 53). Suurin osa mediajulkisuudesta tulee niiden osaksi, jotka kuuluvat poliittiseen eliittiin (Herkman 2011, 30, 57), ja huomiota kiinnitetään yhä enemmän heidän henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa (Isotalus 2017, 71). Tällöin esimerkiksi karismaattisen puheenjohtajan merkitys voi vaalitaistelussa olla ratkaiseva puolueen menestymisen kannalta.

Viihteellistyminen on politiikan journalismissa ulottunut sekä viihde- että asiasisältöihin ja ohentanut näiden välisiä rajoja. Viihdejournalismin osuus on kaupallisuuden lisääntyä kasvanut ja poliitikkoja on pyydetty usein esiintymään esimerkiksi erilaisissa viihdeohjelmissa. Poliitiikan henkilöityminen ja viestinnän viihteellistyminen ovat osittain saman kehityksen tulosta ja lomittuneet toisiinsa. (Mäkelä 2018, 94.) Klassisena esimerkkinä viihteellisen sisällön potentiaalisesta merkityksestä suomalaisessa politiikassa on pidetty presidenttiehdokkaiden ja heidän puolisoitensa esiintymistä tv-ohjelmassa *Tuttu Juttu* vuoden 1994 presidentinvaalien alla. Martti ja Eeva Ahtisaari antoivat ohjelman yleisölle itsestään sympaattisen kuvan, minkä arveltiin merkittävästi vaikuttaneen vaalin lopputulokseen. Tutkijat ovat kritisoineet entistä henkilökeskeisemmän politiikan julkisuuden johtavan siihen, että viihdyttävät arvot korostuvat informatiivisuuden kustannuksella (esim. Alho 2011, 96) ja asiapolitiikka jää poliitikkojen yksityiselämän raportoinnin jalkoihin (Mäkelä 2018, 83).

Poliitikot puolestaan tarvitsevat mediaa voidakseen lähestyä kansalaisia (Alho 2011, 99) ja onkin todettu, että ”mediajulkisuudesta on tullut politiikalle välttämätön resurssi” (Herkman 2011, 12). Maine ja mielikuva ovat tärkeitä etenkin politiikan toimijoille, koska ne ohjaavat

ratkaisevasti ihmisten tekemiä päätöksiä esimerkiksi äänestystilanteissa (Karvonen 1999, 18). Poliitikon luottamuspääoma koostuu aseman ohella paljolti myös tämän henkilöön liittyvistä käsityksistä, joita julkisuus muokkaa. Luottamuksen politiikasta on tullut aiempaa tärkeämpää. (Alho 2011, 103.) Siksi on tärkeää, että poliitikko pystyy saavuttamaan ja ylläpitämään itsestään sellaista mielikuvaa, joka herättää äänestäjissä ja yhteistyötahoissa luottamusta. Vaihtelma muodostuu sekä hänen omasta viestinnästään että median välittämästä ja luomasta kuvasta.

Poliitikkojen on mahdollista käyttää mediaa hyväkseen ajaakseen omia intressejään, edistääkseen suosiotaan ja luodakseen itsestään positiivista mielikuvaa, minkä vuoksi monet poliitikot ovat olleet valmiita osallistumaan viihdeohjelmiin tai kertomaan yksityiselämästään (Mäkelä 2018, 83). Mediajulkisuus onkin hyvin haluttua ja sen käyttämisestä on tullut aiempaa organisoitumpaa. Poliitikon menestyksen avaimena on, että hän selviytyy kunnialla hyvinkin erilaisista viestintätilanteista, mikä nostaa media- ja esiintymistaidot keskeisiksi ja entistä tärkeämmiksi viestinnän osa-alueiksi (Mäkelä 2018, 80). Nykyisin puolueet ja myös yksittäiset poliitikot käyttävät viestinnän asiantuntijoita apuna toiminnassaan median edustajien kanssa ja esimerkiksi valmistautuessaan tv-esiintymisiin. Poliitikkojen esiintymiskoulutusta on toisaalta voitu paheksua, koska on pelätty sen tekevän poliitikosta epäaidon (Mäkelä 2018, 80). Mediajulkisuus ja sen käyttäminen menestyksekkäästi on poliitikoille haastavaa, eivätkä he aina pysty saamaan aikaan haluamaansa efektiä tai hallitsemaan mediajulkisuutta toivomallaan tavalla.

Median vallan kasvaessa ja mediajulkisuuden luonteen muuttuessa poliitikot ovat pyrkineet hallitsemaan saamaansa julkisuutta paremmalla tai huonommalla menestyksellä (Railo 2011, 31). Voidaan löytää useita tapauksia, joissa median ja sen välittämien viestien ja mielikuvien hallitseminen on osoittautunut poliitikoille mahdottomaksi, ja joissa median valta on näyttänyt nousevan suureen rooliin tapahtumien kulun kannalta (esimerkiksi Matti Vanhasen vaalirahoituskohu 2008–2010 ja Ilkka Kanervan ministeriero 2008). Herkman (2011, 29) toteaa, että mediajulkisuudessa on paljon hallitsematonta, jolloin yksittäisten toimijoiden mahdollisuudet vaikuttaa siihen tai pysäyttää se ovat hyvin rajalliset. Tällaisia tilanteita ovat olleet etenkin median tekemien, maan johtavia poliitikkoja koskevien skandaalinomaisten paljastusten ja niiden seurausten uutisointi. Kun kohuissa on ollut kyse poliitikon kannalta negatiivisesta julkisuudesta, nousevat tämän lausunnot ja se, miten hänen toiminnastaan uutisoidaan, erityisen suureen rooliin.

Poliittisten skandaalien ja kohujen määrä on lisääntynyt ja niitä pidetään modernin julkisuuden ilmiönä, notkean julkisuuden tihentymänä, jonka avulla määritellään julkisen moraalien rajoja ja neuvotellaan niistä (Kantola 2011, 29–30). Julkisuuden notkeudella tarkoitetaan sitä, että julkisuus on muuttunut aiempaan verrattuna arvaamattommaksi, viihteellisemmäksi, nopeatahtisemmaksi ja ärhäkämmäksi (Kantola 2011, 40). Skandaalit ja niiden lisääntyminen ovat siten osa yleisempää kehitystä, jossa media tuottaa yleisölle jatkuvasti kertomuksia yhteiskuntaa kuohuttavista tapahtumista (Dahlgren et al. 2011, 8). Herkmanin (2011, 105) mukaan mediajulkisuudella onkin poliittisissa skandaaleissa tärkeä rooli, ja ne jäisivät nykyään kokonaan syntymättä ilman mediaa.

Skandaalit ärsyttävät ja kiinnostavat yleisöä paljastaessaan yksilöiden tekoja ja ne asettavat tapahtumat julkisen arvioinnin ja keskustelun kohteeksi, jolloin paheksunta ja moralisointi muodostuvat helposti yleiseksi kansanhuviksi (Dahlgren et al. 2011, 8). Myös media osallistuu moraalirikkomuksia koskevaan keskusteluun ja yhteisön normatiivisen sosiaalisen järjestyksen palauttamiseen (Karvonen 2011, 188). Kantola (2011, 29) on katsonut skandaalien kuvaavan yhteiskunnan muutosta, jolloin yhteiskunnan arvojen tai instituutioiden muuttuessa aiemmin salassa pysyneistä asioista tulee julkisia skandaaleja. Ne osaltaan lisäävät avoimuutta ja voivat muuttaa aiempia käytäntöjä moderniin yhteiskuntaan paremmin sopiviksi. Toisaalta media saattaa sortua ylilyönteihin uutisoidessaan ”skandaaleista”, joissa ei olekaan todellista sisältöä, tai paisuttaessaan kohua kohtuuttomiin mittoihin verrattuna todellisiin tapahtumiin (Kantola & Vesa 2011, 64).

Skandaalit ja kohut ovat usein sotkuisia prosesseja, joissa esitetään syytöksiä, unohdetaan tapahtumia ja etsitään todisteita, mutta lopputulos jää kuitenkin epäselväksi (Kantola 2011, 32). Ne voivat ohjata huomion politiikan kannalta toisarvoisiin seikkoihin ja siirtää huomion asiakysymyksistä keskustelun kohteena olevan henkilön maineeseen ja luottamukseen (Herkman 2011, 105–107). Skandaalit ovatkin suuri uhka juuri poliitikoille, koska heidän uransa ja poliittinen tulevaisuutensa riippuvat julkisesta maineesta (Kantola 2011, 32). Tämän vuoksi kohun uutisoinnin yhteydessä henkilön maineeseen tulleet kolhut johtavat pahimmillaan uran päättymiseen tai esimerkiksi rikosepäilyyn. Skandaalin jälkeen poliitikko voi julkisuudessa yrittää kiistää tapahtuneen, peitellä sitä ja jopa valehdella. Jos viestintä on kömpelöä tai herättää epäluottamusta, voi sen käsittely julkisuudessa viedä huomiota varsinaisesta teosta. Tällöin kiertely ja epärehellisyys tai suoranainen valehtelu voivat synnyttää vielä suuremman ja maineelle tuhoisamman kriittisen mediakohun kuin kohun ensisijainen syy. (Karvonen 2011, 207.) Poliittisen skandaalin sattuessa tapahtumat voidaan myös pyrkiä esittämään yksittäisen

henkilön ongelmana, sillä organisaatioilla, esimerkiksi puolueilla, on taipumus suojella omaa mainettaan (Kantola et al. 2011, 81). Tällöin yksi poliitikko voidaan uhrata, jotta mainehaitta saadaan rajatuksi häneen ja organisaation maine pidettyä puhtaana. Edellä kuvatun kaltaisia ilmiöitä tuli näkyviin myös tutkimassani aineistossa, josta oli havaittavissa skandaalin piirteitä, tapahtumien peittelyä sekä vastuun keskittämistä yhden henkilön harteille puolueen imagon suojelemiseksi.

4.4 Median valta?

Osana monitahoisia yhteiskunnallisia kehitysprosesseja median vaikutus on levittäytynyt yhä useammille yhteiskunnan alueille ja se on läsnä ihmisten arjessa yhä intensiivisemmin myös ajankäytön kannalta. Vaikutuksen laajeneminen lisää mahdollisuuksia ohjata keskustelua tuomalla asioita julkisuuteen sekä kehystämällä ja tulkitsemalla niitä yleisölle. Tätä kautta media pystyy keskittämään huomiota yksittäisiin tapahtumiin ja henkilöihin sekä luomaan näistä mielikuvia. Kaupallistuminen ja yleisöstä kilpaileminen ovat muuttaneet mediasisältöjä viihteellisempään suuntaan, minkä vuoksi esimerkiksi politiikan uutisointi on liukunut asiakysymysten käsittelystä henkilöiden kautta tapahtuvaksi. Vastavuoroisesti poliitikot tarvitsevat menestyäkseen julkisuutta, mikä on saanut heidät myötäilemään sen henkilöitymistä ja viihteellistymistä.

Poliitikot ovat jatkuvan tarkkailun kohteina ja heiltä odotetaan korkeaa moraalia ja korrektaa käytöstä. Journalismi on tullut ärhäkkäämmäksi, vallanpitäjiä kohdellaan kovakouraisemmin kuin aiemmin ja heiltä vaaditaan läpinäkyvyyttä ja julkista vastuunkantoa (Kantola & Vesa 2011, 43). Mäkelän (2018, 78) mukaan ”[m]edialla on voimakas vaikutus siihen, mitä johtavista poliitikoista ajatellaan ja minkälaisia mielikuvia heistä muodostuu kansalaisille ja äänestäjille poliittisen vallan käyttäjinä”. Viestinnän tutkimuksessa on todettu, että mediassa esiintyy yhä enemmän poliitikkojen arvioimista ja etenkin negatiivinen kommentointi on lisääntynyt (Isotalus 2017, 71). Lisäksi mediassa esitetyt julkiset henkilökuvat ovat usein pelkistettyjä ja yksinkertaistettuja hahmoja, joiden avulla asioita on helpompi ymmärtää monimutkaisessa ympäristössä (kuten politiikassa) (Karvonen 1999, 19). Tässä tutkimuksessa käsiteltävissä tapauksissa tulee esille monia näistä ilmiöistä: vastuunkantamisen ja läpinäkyvyyden vaatimukset, mediassa esiintyvä pääministerien negatiivinen kommentointi sekä poliitikkojen julkisuuskuvien yksinkertaistaminen.

Journalisteilla on tarve löytää jatkuvasti uutta yleisöä kiinnostavaa aineistoa, mikä kannustaa heitä etsimään tunteisiin vetoavia ja huomiota herättäviä aiheita. Kun tämä toimintatapa yhdistyy median rooliin valtaa pitävien toimien kontrolloijana ja kritisoijana, on tuloksena usein yksittäisiin ongelmakohtiin ja tiettyyn poliittikkoon keskittyviä värikkäitä otsikoita. Mediahuomion kohteeksi joutuvalle henkilölle ei ole yhdentekevää, miten uutisointi vaikuttaa hänestä syntyvään mielikuvaan ja hänen maineeseensa. Medialla on käytössään keinoja, jotka tuovat sille valtaa nostaa esille, tulkita ja esittää asioita haluamassaan valossa, ja tämän vallan käytöllä saattaa olla dramaattisia vaikutuksia yksittäisissä tilanteissa ja yksittäisille henkilöille.

5 Anneli Jäätteenmäki – kovanaamasta uhriksi

Anneli Jäätteenmäkeä käsittelevissä *Helsingin Sanomien* teksteissä nousevat vallitseviksi pääministeriä kovanaamana pitävä diskurssi, epärehellisyys ja syyllisyyden leimaa välittävä diskurssi, demokratiaa puolustava diskurssi sekä eron realisoituessa uhriutta esille tuova diskurssi. Aluksi hallitsevia ovat kuvaukset kovista, osin epäeettisistä toimintatavoista sekä epäluotettavuudesta ja valehtelusta. Media käsittelee pääministerin toimintaa syyllisyyden kautta ja pitää sitä niin vakavana, että se jopa vaarantaa demokratiaa ja nakertaa parlamentaaristen instituutioiden arvovaltaa. Ensimmäisen naispääministerin ominaisuudessa Jäätteenmäen ympärille rakennetaan sankaritarinaa, joka kuitenkin katastrofaalisen lopputuloksen myötä jäi tähdenlennoksi. Hänet nähdään uhrina, joka skandaalin keskellä jää yksin ilman tukea. Lisäksi *Helsingin Sanomissa* esiintyy kuvauksia Jäätteenmäen ulkoisesta olemuksesta ja myös naisuskupuoli näkyy kirjoittelussa.

5.1 Koston enkeli

Helsingin Sanomat käytti Anneli Jäätteenmäestä aika ajoin nimitystä ”koston enkeli” (HS 15.6.2003a; HS 15.6.2003b; HS 20.6.2003b). Media oli alun perin keksinyt pilkkanimityksen 1990-luvulla aikana, jolloin Jäätteenmäki oppositiopuolueen edustajana kritisoi voimakkaasti istuvaa hallitusta ja sen toimintaa. Jäätteenmäen esiintymistyylillä pidettiin tuolloin syyttävänä ja moraaliala penäävänä, mikä yhdistettynä hänen käyttämäänsä valkoiseen jakkupukuun innoitti journalisteja dramaattisen ”lempinimen” käyttöön. *Helsingin Sanomat* kuvasi Jäätteenmäen kielenkäyttöä oppositiossa kovaksi ja esiintymistä hyvin voimalliseksi: hän ”ei jättänyt kiveäkään kääntämättä” ja ”ahdisti moneen kertaan Lipposen nurkkaan, moitti ja syytti” (HS 15.6.2003b). Hänen kerrottiin käyttäneen häikäilemättömiä keinoja jo aiemmin, sillä noustessaan puolueensa puheenjohtajaksi hän ”eteni määrätietoisesti” ja ”syrjäytti kulkiessaan isoja miehiä” (HS 19.6.2003e).

Yleisesti käsitetään, että demokratiassa hallituksen (kovakin) arvostelu kuuluu opposition rooliin, joten tässä valossa Jäätteenmäki oli oppositiopoliitikkona toiminut juuri siten kuin hänen asemassaan tulikin. Nimitys ”koston enkeli” on sävyiltään ivallinen, ja voikin kysyä, ovatko media tai poliittiset vastustajat sen käyttämisellä yrittäneet saattaa nimityksen kohdetta naurunalaiseksi ja tätä kautta vähentää tämän sanomisten painoarvoa. Kun *Helsingin Sanomat* eroon johtaneiden tapahtumien yhteydessä nosti uudelleen esiin Jäätteenmäen aiemman pilkkanimen ja esitti hänen toimintansa oppositiossa nykyisten vaikeuksien taustasyysiksi (HS

15.6.2003b), syntyy väistämättä kuva, että tämä on itse aiheuttanut tilanteen. Näin ollen lehti antoi lukijan ymmärtää, että kyseessä oli luonnollinen seuraus aiemmista tapahtumista. Jos Jätteenmäelle nyt puolestaan kostetaan, se oli oikeutettua ikään kuin tilien tasaamisena.

Jätteenmäen Irak-neuvotteluista saamien ja näyttävästi julki tuomien (salaisina pidettyjen) tietojen vuoksi media katsoi hänen aiemmin omaksumansa hyökkäävän toimintatavan leimanneen myös vaalitaistelussa käytettyjä keinoja. *Helsingin Sanomat* toteasi, että ”keskustan johtaja oli sekä itsevarma että valmis tappelamaan eduskuntavaalien voitosta häikäilemättömiäkin keinoja käyttäen” (HS 27.6.2003). Lehti analysoi Irak-neuvotteluja koskevien tietojen käyttämistä ja niiden esille tuomista arvioiden, että se ”saattoi olla kylmästi laskelmoitua” (HS 20.7.2003). Kuvattaessa Jätteenmäen toimintaa pääministerinä hänen kerrottiin vetäneen tiukkaa linjaa suhteessa SDP:een, jolle ”hän ei missään vaiheessa ole antanut periksi” (HS 20.6.2003a). Lisäksi *Helsingin Sanomien* näkemyksen mukaan Jätteenmäki ”nokitteli liian usein demareita” (HS 19.6.2003e) ja käytti hankkimiaan tietoja ”Lipposen nujertamisessa” (HS 27.6.2003), joten kovat toimintatavat eivät rajoittuneet oppositiopoliitikon rooliin.

Helsingin Sanomat on kuvannut Jätteenmäkeä tiukaksi, häikäilemättömiä keinoja käyttäväksi ja periksi antamattomaksi poliitikoksi, joka ei kohtelee vastustajiaan sovinnollisesti, vaan tilaisuuden tullen nokittelee heitä eikä suostu välttämättä kompromisseihin edes yhteistyökumppaneiden kanssa. Tämä mielikuva on peräisin oppositiopoliitikan kaudelta, mutta toimittajat ovat selkeästi jatkaneet sen tuottamista vaalitaistelun ja pääministeriydenkin aikana, etenkin suhteessa SDP:een, vaikka puolueet olivat tuolloin hallituskumppaneita. Myös suhteessa muihin poliitikkoihin *Helsingin Sanomat* on havainnut esiintyneen ylimielisyyttä, vaikka tämä arvio onkin ulkoistettu kirjoittamalla, ettei ”ole ihme, jos kansanedustajat päättelivät pääministerin vähättelevän heidän älyään” (HS 20.6.2003c). Vaikka toisaalta lehti totesi Jätteenmäen koettaneen ”tulla kyselytunnilla puolitiehen vastaan” (HS 15.6.2003a), tämänkaltaisia sovittavia eleitä kuvaavat maininnat olivat poikkeuksia ja ne ajoituivat eroa edeltävään aikaan. Kuvaukset Jätteenmäen toiminnasta eivät tukeneet hänen asemaansa, sillä nokittelu ja ylimielisyys ovat ristiriidassa hallituksen toimintaa johtavan pääministerin roolin kanssa.

Helsingin Sanomat perusteli median suhtautumista pääministeriin ja kirjoitustyyliään tämän persoonalla ja käytöksellä lausueessaan, että ”Jätteenmäkeä oli pakko pitää kovanaamana, ja kovanaamoja käsitellään mediassa ankarammin kuin muita” (HS 15.6.2003b). Tällä tavoin

vastuu kriittisestä ja armottomastakin kirjoittelusta siirtyi journalisteilta Jätteenmäelle ja tuntuu siltä, että myös suhteessa mediaan on jollain tavoin kyse kostosta tai nokittelusta. Uutisoinnissa on nähtävissä myös laajemmin havaittu piirre, jonka mukaan media näyttää arvioivan ja tuomitsevan naispoliitikkoja huomattavasti ankarampien kriteerien mukaan kuin miespoliitikkoja (Ross 2009, 74). Onnelan (2004, 60) mukaan *Helsingin Sanomien* ja *Iltasanomien* kirjoituksissa esitettiin Jätteenmäen aggressiivisuus tuomittavana. Kovat toimintatavat ja aggressiivisuus nähdään myös useimmiten miehisinä ominaisuuksina, jolloin niiden yhdistäminen naiseen voi luoda henkilöstä ristiriitaista tai jollain lailla epäsopivaa kuvaa. Railon (2011, 197) mukaan naispoliitikkojen kuvaaminen vahvoina herättää helposti negatiivisia mielleyhtymiä, vaikka toisaalta sovinnaisuuden korostaminen näyttää tekevän heistä sopimattomia nousemaan korkeaan poliittiseen asemaan.

Helsingin Sanomissa esiintyi kovan ja itsevarman poliitikon imagoa tukevia kuvauksia Jätteenmäen ulkoisesta olemuksesta. Toimittajat kertoivat hänen kävelleen ”eduskunnan käytävällä jakkupuku rypyttä, viivahymy suorana” (HS 19.6.2003g). Kirjoitettaessa hänen esiintymisestään kuvaillaan Jätteenmäen äänen olleen ”metallinen ja kantava” (HS 20.6.2003c). Moitteeton jakkupuku ja viivasuora hymy luovat kuvan kontrolloidusta, etäisestä ja kylmästä henkilöstä, jonka ulkokuori on rikkumaton, vaikka hän tietää tilanteen olevan vaikea ja vakava. Äänen kuvailu metalliseksi tuo mieleen mekaanisen puheen, jossa ei ole tunnetta mukana. Molemmista kuvauksista lukija saa helposti mielikuvan, että pääministeri peittää tunteensa ja/tai on tunteeton, hillitsee itsensä ja hallitsee ilmeitään. Tämä piirre on yhteneväinen Railon havaintoon, jonka mukaan 2000-luvulla aikakauslehdissä julkaistuissa nuoria naispoliitikkoja kuvailevissa teksteissä painotettiin naisten kykyä hallita ruumistaan kaikissa tilanteissa. Hänen mukaansa naisten täydellinen ruumiin kontrolli osoittaa, että naiseuden miellettiin vielä 2000-luvulla olevan ristiriidassa poliittisen toiminnan kanssa, minkä ratkaisuksi tarjottiin ruumiin hallintaa. (Railo 2011, 191.) Näin ollen voi kysyä, onko *Helsingin Sanomat* nimenomaan naispoliitikon kohdalla halunnut korostaa ulkoisen olemuksen hallintaa, vaatteiden moitteettomuutta ja ilmeiden sekä äänen kontrollointia.

5.2 Epäluotettavuudesta syyllisyyteen

Helsingin Sanomat esitti Anneli Jätteenmäen epäluotettavana ja valehtelevana henkilönä ja rakensi hänen ympärilleen epäluulon ja lopulta syyllisyyden tunnelmaa. Median painostaessa ja vaatiessa tietoa Jätteenmäki yritti aluksi saada kohun laantumaan vaikenemalla ja väistelemällä kysymyksiä. Tämä ei onnistunut, ja lausuntojen niukkuus sai lehden valittelemaan

työnsä vaikeutta ja turhautumistaan, kun pääministeri vältteli mediaa käyttämällä takaovea ja jätti palkitsematta toimittajien kärsivällisen odotuksen (HS 11.6.2003) ja oli ”valinnut vaikeamisen” (HS 15.6.2003c). *Helsingin Sanomat* kuvailikin Jätteenmäen toimintaa ”kömpelöiksi harhautusyrityksiksi” (HS 20.6.2003a) ja hänen lausuntojaan ”epämääräisiksi” (HS 20.6.2003a), ”väisteleviksi” (HS 7.6.2003a) sekä ”kompuroiviksi ja venkoileviksi” (15.6.2003a). Tällaiset ilmaukset eivät voi olla luomatta lukijalle kuvaa henkilöstä, jolla on selkeästi jotain salattavaa, ja joka yrittää sitä itsepintaisesti mutta kuitenkin taitamattomasti peittää. *Helsingin Sanomat* sai vahvistusta kritiikilleen myös referoimalla Jätteenmäen omaa puhetta, jossa hän ”pahoitteli sanavalintojaan”, piti niitä aika onnettomina ja lupasi ”parantaa kielenkäyttöään” (HS 15.6.2003b).

Kun mediassa toistuvasti raportoidaan henkilön ”sanomattomuudesta”, rakennetaan lukijalle mielikuvaa arkaa aihetta välttelevästä poliitikosta, joka on kaukana rehdin ja suoraselkäisen poliitikon ihannekuvasta (Onnela 2004, 58). *Helsingin Sanomien* suhtautumista Jätteenmäen vaikenemiseen ei lieventänyt se, että tämä kertoi oikeuskanslerin neuvoneen häntä olemaan osallistumatta julkiseen keskusteluun asiasta, minkä oikeuskansleri vahvisti (HS 7.6.2003b). Lehti katsoi vastaamattomuuden ja lyhyet, välttelevät vastaukset Jätteenmäen itsensä valitsemaksi taktiikaksi ja piti niitä merkinä salailusta ja epäluotettavuudesta. Jätteenmäen luotettavuus ja etiikka asettuivat *Helsingin Sanomissa* muutoinkin kyseenalaisiksi, vaikka toimittajat esittivätkin tämän arvion muiden (epämääräisten tahojen) mielipiteinä kirjoittamalla, että ”hänen moraalissaan epäiltiin olevan ongelmia” (HS 19.6.2003e) ja ”arvaamaton ja epäluotettava ovat määreitä, joita Jätteenmäestä on käytetty” (HS 27.6.2003). Vastaamattomuuden merkitystä laajennettiin siten osoittamaan henkilön yleistä epäluotettavuutta, joka näytti olevan Jätteenmäen kohdalla pidempiaikaista. Lisäksi se esitettiin ikään kuin tunnettuna ominaisuutena, joka oli ollut joidenkin tahojen tiedossa jo aikaisemmin.

Jätteenmäen epäluotettavuuden huipentumana *Helsingin Sanomat* kuvasi värikkäästi eduskuntatalon tapahtumia sinä päivänä, jona pääministeri antoi eduskunnalle ilmoituksen Irak-keskustelun taustoista. Ilmoituksessa pääministeri vakuutti kahteen kertaan, ettei hän ollut pyytänyt vuodettuja asiakirjoja, ja että ne tulivat hänelle ”yllätyksenä” (HS 19.6.2003d). Tietojen vuotajan ilmoitettua, että Jätteenmäki oli itse pyytänyt häneltä papereita (HS 19.6.2003c), sekä media että muut poliitikot pitivät selvänä, että pääministeri oli valehdellut eduskunnalle. Lehti korosti tapahtumien dramaattisuutta ja yllätyksellisyyttä muun muassa seuraavasti: ”[e]duskunnan etiketin mukaan kansanedustajia ei syytetä valehtelusta, mutta nyt joku huusi kovaan ääneen: ”Valehtelija!” ja ”[t]yrmistys levisi edustajien kasvoille” (HS

19.6.2003g), sekä ”[v]arsinainen uutispommi räjähti iltapäivällä” (HS 19.6.2003c). Käänteiden nopea vaihtelu ja niiden yllätyksellisyys tarjosivat medialle mahdollisuuden rakentaa speaktaakkelimaista kuvausta, sillä Jätteenmäen ilmoitus ja sen kanssa ristiriidassa oleva tietojen vuotajan kertomus tulivat julkisuuteen melkein peräkkäin. Tapahtunut antoi *Helsingin Sanomien* aiemmin ilmaisemille epäilyille vahvistusta ja lehti käytti tämän jälkeen monessa jutussa sanaa valehtelu, vaikka asiaa ei vielä ollut selvitetty esimerkiksi rikostutkinnassa, eikä siten ollut varmaa, kenen tiedot olivat oikeita. Myöhemmin lehti totesi, että ”teknisesti Jätteenmäki saattoi kuitenkin puhua totta”, mutta hän jätti ”vain kertomatta kaiken” ja ”kompas-tui kieleensä” (HS 20.6.2003c). Toimittajat kuvasivat hänen saivarrelleen kielipillisillä seikoilla ja yrittäneen muodollisten ja välttelevien kielivalintojen avulla päästä pinteestä tilanteesta, jossa olisi kannattanut olla suora ja rehellinen. *Helsingin Sanomat* esitti siten, että vaikka Jätteenmäki ei teknisesti olisi syyllistynyt valehteluun, käytännössä hän oli harkitusti toiminut epäeettisesti luodessaan sanoilla kikkailun avulla kuulijoille väärän kuvan asioiden kulusta.

Helsingin Sanomien käsitellessä Irak-tietojen hankintaa ja käyttöä koskevia tapahtumia teksteissä toistuu Jätteenmäen tekemien päätösten kyseenalaistaminen ja kummastelu. Pääkirjoituksen mukaan ”hänen menettelyään ja arvostelukykyyään voidaan vähintäänkin ihmetellä” (HS 18.6.2003a), eron jälkeen puolestaan kysyttiin, ”miksi Jätteenmäki turvautui outoihin tiedonhankintakanaviin” (HS 20.6.2003b) ja miten hän saattoi ”arvioida tilanteen niin väärin” (HS 20.6.2003c). Lisäksi asian selvittelyvaiheessa lehti katsoo Jätteenmäen ”pahentaneen omaa tilannettaan välttelevillä ja epämääräisillä lausunnoillaan”, vaikka skandaali olisi voitu välttää, jos hän olisi alun perin kertonut asiat rehellisesti (HS 20.6.2003c). Journalistit esiintyvät toimintaa arvioidessaan asiantuntijoina, jotka tietävät, millainen toimintatapa olisi ollut oikea tai jopa estänyt kohun syntymisen. Onnela (2004, 58) onkin todennut, että Irak-vuotoa käsittelevistä uutisista löytyy lukuisia moralisoivia neuvonantoja, jotka ovat omiaan vahvistamaan syyllistävästä diskurssista.

Helsingin Sanomat perusteli ja vahvisti kriittisiä käsityksiään Jätteenmäen menettelystä referoimalla useiden ”asiaa tuntevien” auktoriteettien arvioita tapahtumista ja kertomalla hänen toimineen ”paremmin tietäviltä” saatujen neuvojen vastaisesti. Se totesi hänen toimineen Irak-tietojen käytössä vastoin Esko Ahon (keskustan edellinen puheenjohtaja) nimenomaista ohjetta (HS 18.6.2003a.) Lisäksi lehti kertoi arvovaltaisten poliittisten toimijoiden suhtautuvan Jätteenmäen toimintaan erittäin negatiivisesti: ”[p]residentti Tarja Halosen kerrotaan olevan

järkyttynyt tapahtumien saamasta käännteestä”, samoin ”[d]emarien tuohtumus on noussut uudelle tasolle” (HS 18.6.2003c). Vielä lehti lainasi kokoomuksen ryhmänjohtajaa Ben Zyskowiecchia, joka ”kuvasi tapahtumasarjaa vakavaksi: ”käytetään rikoksella hankittuja tietoja, ja annetaan ristiriitaisia lausuntoja ja selvityksiä” (HS 18.6.2003b).

Helsingin Sanomat kertoi siten, että lähes kaikkien valtiollisten instituutioiden edustajat tuomitsivat Jäätteenmäen toiminnan, mikä lisäsi hänen tekojensa moitittavuuden astetta ja legitimoimoi lehden esittämää mielikuvaa. Vetoaminen arvostettuihin instituutioihin, kuten presidenttiin, toi uutisoinnissa esitetyille näkemyksille uskottavuuden auraa ja sai Jäätteenmäen näyttämään entistä moraalittomammalta. Toimittajat selvittivät myös kansan tunteja, ja luonnollisesti nämä yhtyivät paheksujiin, sillä ”pääministeriä kohtaan tunnetaan syvää epäluuloa erityisesti muiden kuin keskustan kannattajien keskuudessa” (HS 18.6.2003c). Kun lehti tuo esille, että jokseenkin kaikki ne toimijat, joiden arviolla on merkitystä, tuomitsevat Jäätteenmäen, ei lukijalle jää muuta järkevää vaihtoehtoa kuin olla samaa mieltä. Tutkijat ovat todenneet, että julkisen mielipiteen mediarepresentaatiot ovat kriittinen tekijä sen suhteen, pidetäänkö henkilöä sopivana julkiseen tehtävään (Vorberg & Zeitler 2019, 426). Yleiseen mielipiteeseen vetoamista pidetäänkin tehokkaana retorisenä keinona, jolloin sen mukainen kanta on ikään kuin automaattisesti oikea ja ryhmäpaine saa ihmisen helposti yhtymään oletettuun enemmistön mielipiteeseen. Tällä diskurssilla lehti onkin saanut luotua yleistä julkisen epäluulon ja epäluottamuksen tunnelmaa Jäätteenmäen ympärille.

Helsingin Sanomat käytti Anneli Jäätteenmäkeä kuvaavissa teksteissä paljon erilaisia ilmauksia ja metaforia, jotka viittaavat rikokseen ja oikeudenkäyntiin. Näillä lehti loi asetelmaa, jossa Jäätteenmäki oli koko ajan ikään kuin puolustusasemissa mediaan ja myös muihin totuuden kertomista vaativiin tahoihin nähden. Esimerkkejä tästä ovat ilmaukset, joiden mukaan hän joutui ”ristikuulustelun kohteeksi” (HS 13.6.2003b), ”syyttäjistä on tullut syytetty” (HS 15.6.2003b) sekä ”pääministeri näytti jääneen verekseltään kiinni väärän todistuksen antamisesta” (HS 19.6.2003a) ja ”jäädään rysän päältä kiinni” (HS 20.6.2003c). Tekstit kohtelivat Jäätteenmäkeä ensin epäiltyinä ja sitten syytettynä, mikä ohjasi lukijan ajattelemaan, että jotain rangaistavaa on tapahtunut, ja että siitä on luonnollista ja oikeudenmukaista langettaa tuomio. Myös Onnela (2004, 57–60) on katsonut, että Jäätteenmäen syyllisyyttä on lehdistössä rakennettu monilla eri tavoilla, esimerkiksi vetoamalla auktoriteetteihin ja toistolla, ja että Jäätteenmäki on teksteissä poikkeuksetta altavastajana puolustusasemissa. Ilmaisut, jotka liittivät tapahtumat rikokseen, saivat tilanteen tuntumaan paljon vakavammalta kuin useimmat esimerkiksi poliitikon yksityiselämään liittyvät moraaliset skandaalit.

5.3 Demokratian puolustaminen

Helsingin Sanomat reagoi voimakkaasti Jäätteenmäen vaikenemiseen ja kysymysten välttelyyn – lehti katsoi käytöksen haittaavan kansanvallan toteutumista ja koki roolikseen puolustaa demokratiaa. Se kirjoitti Jäätteenmäen asenteen vaikuttavan koko suomalaisen politiikan uskottavuuteen ja tarkoittavan tämän väheksyvän kansanvaltaa: ”[o]n kansanvallan väheksymistä salata aineisto, joka on horjuttanut uskoa suomalaiseen päätöksentekoon ja politiikkaan. Pääministeri Jäätteenmäki on nyt valinnut vaikenemisen tien asiassa, joka on jo tuhonnut hänen uskottavuutensa. Miksi Jäätteenmäki ei kerro julkisesti totuutta?” (HS 15.6.2003c.) Lehti paheksui Jäätteenmäen toimintatapaa argumentoiden sen pohjimmiltaan murentavan äänestäjien oikeuksia: ”Jäätteenmäki esiintyy julkisen sanan edessä kuin vastahakoinen todistaja tuomioistuimessa. Tiedotusvälineiden yksi tehtävä on välittää poliitikkojen tekemisiä ja aikeita yleisölle. Yleisöllä – äänestäjillä – on puolestaan oikeus saada viesti vastaan ymmärrettävässä muodossa, ilman että tarvitsee jäljitellä juristin ajatuksenjuoksua” (HS 15.8.2003.) On merkille pantavaa, kuinka se, ettei Jäätteenmäki suostu toimimaan median toivomalla tavalla, sai *Helsingin Sanomat* kummastelemaan ja tuomitsemaan hänen toimintansa ja pitämään sitä vääränä. Se perusteli arviotaan äänestäjien oikeuksien puolustamisena ja esittämällä vaikenemisen horjuttavan demokratian perusteita ja politiikan uskottavuutta. Tällöin lehti esiintyi kansalaisten edustajana, vallan vahtikoiran roolissa ja legitimoit tällä kantaansa. Suurin osa luki-joista haluaa todennäköisesti ylläpitää mahdollisimman hyvin toimivaa demokratiaa, joten he luultavasti olivat taipuvaisia hyväksymään tämänkaltaisen ”edunvalvonnan”.

Lehti uskoi Jäätteenmäen kiertelyn vaikuttavan yleisemmin suomalaisen politiikan arvostukseen ja jopa kansanvaltaan, ”[o]n kansanvallan kannalta valitettavaa, että pääministeri Anneli Jäätteenmäki ei kykene puhumaan totta asiassa, joka on nakertanut suomalaisen politiikan uskottavuutta” (HS 15.6.2003c). *Helsingin Sanomat* laajensi Jäätteenmäen valehtelun vaikutuksia ja siitä aiheutuvaa negatiivista leimaa koskemaan demokratian korkeimpia valtiollisia instituutioita: ”[o]n aivan käsittämätöntä, että pääministeri jää eduskunnan edessä kiinni valheesta. Perustuslakia valmistelleen Jäätteenmäen pitää tietää, että kun pääministeri antaa ilmoituksen, eduskunnassa esiintyy valtiollinen instituutio sen valtiollisen instituution edessä, jonka luottamusta nauttii” (HS 20.6.2003a.) Valehtelu oli siis Jäätteenmäen tapauksessa erityisen tuomittavaa, koska hänen ainakin tulisi ymmärtää, ettei hän tässä tilanteessa ole toiminut yksityishenkilönä, vaan edustanut hallitusta. Kysymys oli lehden mukaan paljon vakavammasta asiasta kuin yksittäistä ministeriä koskevasta skandaalista. Myös muut valtiolliset instituutiot olivat vaarassa: koska vuoto oli peräisin presidentin kansliasta, varoiteltiin, että

skandaali "tahraa presidentti-instituution" (HS 20.6.2003c). *Helsingin Sanomat* vihjasi, että mikäli Jätteenmäen annetaan jatkaa tehtävässään, näiden instituutioiden toiminta voi vaikeutua tai maine rapautua entisestään. Tätä käsitystä tukivat myös lehden referoimat reaktiot sekä hallituksen että eduskunnan taholta: ”Jätteenmäki jäi toistuvasti julkisuudessa kiinni kiertelevistä ja suorastaan valheellisilta kuulostavista lausunnoista ja kommenteista, mikä teki järkevän hallitustyöskentelyn mahdottomaksi” (HS 1.7.2003) ja ”[m]onet kansanedustajat olivat tyrmistyneitä siitä, että Jätteenmäki käytti vaalikampanjassa hyväkseen presidentin kansliasta saamia tietoja” (HS 19.6.2003c). Tällöin johtopäätökseksi jää se, että asian korjaamiseksi, siis valtiollisten instituutioiden kunnian palauttamiseksi, ei oikeastaan ole muuta mahdollisuutta kuin pääministerin ero. Tämän jälkeen demokratia taas toimisi, äänestäjät voisivat olla levollisin mielin ja hallituksen työskentely palautuisi normaaliksi.

Ikään kuin virallisen ja julkisen mielipiteen paheksunta ei olisi riittävää, *Helsingin Sanomat* spekuloi, että tapahtumilla saattaa olla laajempia, jopa Suomen ulkopuolelle ulottuvia seurauksia, sillä ”kyse on Suomen pääministerin ja Yhdysvaltojen presidentin luottamuksellisten keskustelujen vuotamisesta presidentinlinnan kautta” (HS 18.6.2003a). On tietenkin yleistä, että poliitikkojen tekojen seurauksilla ja niiden mahdollisilla vaikutuksilla spekuloidaan mediassa. Tässä yhteydessä viittaus siihen, että Jätteenmäen menettelyn seuraukset voisivat ulottua Suomen ulkopoliittisiin suhteisiin ja jopa aiheuttaa vaikeuksia länsimaiden johtavan valtion kanssa, on melko pitkälle menevää arvailua, sillä mitään tosiseikkoja tällaisen tulkinnan takana ei näytä olevan. Väistämättä tulee mieleen, että *Helsingin Sanomat* halusi, jos ei liioitella, niin ainakin tuoda julki pahimman mahdollisen ajateltavissa olevan, vaikkakin epätoiminnaisen, vakavan skenaarion tapahtumien seurauksista. Tällä alleviivattiin Jätteenmäen toiminnan vaarallisuutta – on selvää, ettei sellainen henkilö, jonka toimet vaarantavat Suomen kansainvälistä asemaa, voi toimia pääministerinä.

5.4 Tähdenlento ja uhri

Jätteenmäen lyhyeksi jääneen pääministerikauden loppuessa *Helsingin Sanomat* kirjoitti hänen urastaan ja rakensi tarinaa, jonka mukaan maltillinen rauhanrakentaja muuttui hyökkääväksi oppositiopoliitikoksi ja kovanaamaksi. Tämä näytti aluksi tuottavan menestystä: ”[h]än oli kesällä valittu Suomen keskustan johtajaksi riemunkiljahduksin. Hän oli päihittänyt leikiten mieskilpailijansa” (HS 27.6.2003) ja hän oli ”määrätietoinen nainen, joka rohkeasti kävi päin miehisiä ennakkoluuloja ja loi vaikutelman oikeamielisestä kansanpuolustajasta vallanpitäjiä vastaan. Jätteenmäen tarina tuottikin jo tehokkaasti tulosta: hän johti joukkonsa

vaalivoittoon ja ylsi itse pääministeriksi” (HS 24.6.2003.) Huipulle noussut pääministeri ei kuitenkaan pystynyt vakiinnuttamaan asemaansa, kun hän ”ei hallinnutkaan peliä loppuun asti” (HS 25.6.2003c), vaan romahti näyttävästi: ”[n]äin näyttäviä poliittisia mahalaskuja ei monta mahdu Suomen poliittiseen lähihistoriaan” (HS 27.6.2003). Jätteenmäkeen oli ladattu suuria odotuksia, joita hän ei kuitenkaan pystynyt lunastamaan, vaan ”hänen lyhyt valtakautensa osoittautui fiaskoksi” (HS 27.6.2003) ja ”ensimmäinen naispääministerikin osoittautui tähdenlennoksi” (HS 1.7.2003).

Jätteenmäen aiemmat vaiheet noudattivat varsin uskollisesti klassista draaman kaarta muodostaessaan ensin nousun tavallisen ihmisen päästessä oman työnsä ansiosta juhlituksi henkilöksi, minkä jälkeen dramaattista käännettä seurasi näyttävä lasku. Tämä tapahtumainkulku antoi toimittajille hyvät lähtökohdat rakentaa sankaritarinaa. *Helsingin Sanomissa* julkaistiin aiempina vuosikymmeninä useita sellaisia miespoliitikkojen henkilökuvia, joissa hyödynnettiin mielikuvaa sankaruudesta (Railo 2011, 144), joten Jätteenmäen kuvaaminen tällaisella tyylillä ei ollut poikkeus. Lehdistön esittämät naispoliitikkojen sankaritarinat noudattivat usein kaavaa, jossa naiset pitävät kiinni omasta vakaumuksestaan huolimatta siitä, että he toimivat ympäristössä, joka ei hyväksy heitä – politiikassa. Onnellisesti päättyvien tarinoiden lopussa naiset saavuttivat vastoinkäymisestä huolimatta aseman, joka osoittaa ympäristön joutuneen sopeutumaan heidän tahtoonsa eikä päinvastoin. (Railo 2011, 145.)

Sankaritarina-teeman hyödyntäminen ei ole vain politiikan journalismin ilmiö, vaan sitä on havaittu esiintyvän suomalaisessa kulttuurissa myös laajemmin. Ahon (2002, 130) mukaan suomalaisten iskelmälegendojen urat noudattavat Jungin teorian mukaista sankarin arkkityypin kaavaa, johon väistämättä kuuluu myös kärsimys. Kaavan mukaisissa tarinoissa sankari ponnistaa vaatimattomista oloista menestykseen, mutta joutuu sitten ahdinkoon, joka lopulta johtaa hänen tuhoonsa. Romahdusta jouduttavat sankarin ymmärtämättömyyttään tekemänsä virheet ja väärät valinnat, ja tarinoissa vihollinen antaa tuhoutumiseen johtavan lopullisen iskun. (Aho 2002, 120.) Jätteenmäen uran käännteiden kuvailussa toistui samoja elementtejä kuin naispoliitikkojen henkilökuvissa ja romahtavien iskelmätähtien tarinoissa ja myös hän sai huomata ”kuinka katoavaa lumous on” (HS 25.6.2003a). Tapahtumien suorastaan arkkityyppiset vaiheet antoivat runsaasti aineksia narratiiville, jota media loi analysoivissa jutuissa todeten esimerkiksi, että ”[p]ääministerin tarinaan tuli väärä loppu – tarinalla ei ollutkaan oikean kaavan mukaista sankaria, ja päähenkilö joutui kohtaamaan pettyneen yleisön tunteenpurkaukset” (HS 24.6.2003).

Eron jälkeen *Helsingin Sanomat* esitti Jätteenmäen myös uhrina, vaikka se katsoikin hänen itse aiheuttaneen pääministeriuransa päättymisen. Hän ”jätti nöyryyttävästi hallituksensa eronpyynnön” (HS 20.6.2003a) ja hänelle alkoi ”täydellinen helvetti” (HS 19.6.2003b). Tilanteen ajauduttua umpikujaan ”lyöty ja nöyryytetty pääministeri joutui viemään eronpyyntönsä” (HS 20.6.2003b) ja ”riisui valtansa merkit itse, kun vaihtoehtoja ei enää ollut.” (HS 27.6.2003). Lehti kertoi myös, miten Jätteenmäki hylättiin: hänet ”jätettiin varsin yksin” (HS 19.6.2003f) ja hänen tukijansa ”häipyivät muutamassa minuutissa” (HS 19.6.2003b). Romahduksen totaalisuutta lehti korosti referoimalla kaikkien eduskuntaryhmien negatiiviset kommentit, joissa Jätteenmäelle ei herunut myötätuntoa. Esimerkiksi SDP:n edustaja Backman ”ilmoitti tylästi, että pääministerin ilmoitus ei tyydytä eikä riitä luomaan luottamusta hallitustyön johtamiseen” (HS 19.6.2003f).

Uhrina esittämisen teemaan on sisällytetty sitä vahvistavia ulkonäkökuvauksia. Lehti kertoi Jätteenmäen olleen eroamispäivänsä päätteeksi ”selkä kyyryssä” (HS 19.6.2003b) ja televisiosta näkyneen ”pääministerin ryhdin vajoaminen päivä päivältä, kalpeat huonosti meikatut kasvot, entistäkin väkinäisempi hymy” (HS 25.6.2003c). *Helsingin Sanomat* esitti hänet nurjettuna ja nöyryytettynä hahmona, jota ei haluttu enempää lyödä, esimerkiksi ”Jätteenmäen jähmettynyt hymy hänen ilmoittaessaan erostaan tuskin herätti paljon vahingoniloa edes hänen kiihkeimmissä vastustajissaan” (HS 20.6.2003c). Näissä kuvauksissa on nähtävissä ruumiin hallinnan jonkinasteinen pettäminen: kun romahdus on tapahtunut, ryhtiä ei pysty enää ylläpitämään ja hymy on väkisin puserrettu. Tämänkaltainen ulkoinen olemus ei enää sovi vikaan politiikan huipulle, vaan heijastaa aseman menettämistä.

Sankaritarinaan ja uhri-teemaan palataan vielä kuukausi Jätteenmäen eron jälkeen, ikään kuin *Helsingin Sanomat* haluaisi osoittaa, mikä on oikea tulkinta asiasta. Jutussa lehti todisteli vääräksi käsitystä, jonka mukaan Jätteenmäki olisi Irak-asiassa toiminut Suomen edun mukaisesti ja saanut tämän vuoksi kärsiä henkilökohtaisen tappion. Taustaksi toimittaja kertoi, että ”lehtien yleisönosastoissa ex-pääministeristä on kasvanut liki myyttinen hahmo, joka uhraisi itsensä ja uransa mutta pelasti Suomen”, mutta ”Anneli-myytti on kuitenkin vain myytti” (HS 20.7.2003.) Jutussa kirjoittaja käytti ikään kuin kaksinkertaista retorista keinoa: ensin yleisönosastokirjoituksia käsiteltiin vähättelevästi esittelemällä niiden väitteitä lähes salaliitto-teorioiden kaltaisina: ”sivujuonteina kulkevat talvisodan kunnian päivät, lasikaton puhkaisu ja juonittelevat demarit” (HS 20.7.2003). Tämän jälkeen hän haki vahvistusta ottamallaan kannalle asiaa tuntevilta auktoriteeteilta siteeraamalla muun muassa ulkoasiainvaliokunnan pu-

heenjohtajaa. Lukijalle osoitetaan selvästi, miten naurettavia ja väärään tietoon perustuvia ajatukset Jätteenmäen toiminnan hyväksyttävyydestä ovat, kun taas todelliset asiantuntijat osaat arvioida ja tulkita tapahtumia ja niiden merkityksiä oikein. Jätteenmäelle ei siten *Helsingin Sanomissa* suotu sankarimyytin viimeistä vaihetta, sortuneen tähden ”ylösnousemusta” uuteen suosioon (Aho 2002, 231), vaan tarina päättyy urahuipun jälkeiseen romahdukseen.

5.5 Yhteenveto

Helsingin Sanomissa esiintyneet Anneli Jätteenmäkeä kuvaavat vallitsevat diskurssit ovat luoneet hänestä pääasiassa negatiivista mielikuvaa. Keskittyminen vaikenemiseen, salailuun ja valehteluun rakensivat kuvaa epäluotettavasta, moraaliltaan kyseenalaisesta henkilöstä, mitä tukevat kuvaukset kovista ja häikäilemättömistä toimintatavoista. Lehti on tulkinnut Jätteenmäen toiminnan yleisesti tuomittavaksi ja sen vaikuttavan haitallisesti valtiollisiin instituutioihin sekä nakertavan politiikan uskottavuutta ja kansanvaltaa. Tämä antaa tapaukselle huomattavasti isommat ja vakavammat mittasuhteet kuin yksittäistä poliitikkoa koskevalla skandaalilla tavallisesti olisi. Kun jonkin asian sanotaan uhkaavan demokratiaa, on selvää, että valtaosa lehden lukijoista kokee sen vaarana, joka pitää poistaa tilanteen normalisoinniseksi ja kansanvallan pelastamiseksi. *Helsingin Sanomat* on oman käsityksensä mukaan hoitanut tehtävänsä poliittisen vallan vahtikoirana ja väärinkäytösten esille tuojana, mutta se on myös venyttänyt tätä roolia moralisoivaan ja syyllistävään suuntaan. Lisäksi Jätteenmäen tapaus on sisältänyt poikkeuksellisen paljon dramaattisia käännteitä, joista toimittajat ovat pystyneet helposti rakentamaan värikkäitä juttuja, mikä ehkä on generoinut tavallista enemmän pitkällekin meneviä spekulointeja. Taustalla todennäköisesti vaikutti myös asetelman ainutlaatuisuus: repivän vaalitaistelun jälkeen pääministeriksi nousi ensimmäistä kertaa naispoliitikko, mikä sai median seuraamaan häntä erityisen tarkasti. Kirjoituksissa onkin näkyvissä piirteitä, joista käy ilmi, että Jätteenmäen sukupuoli on vaikuttanut uutisoinnin sävyyn ja sisältöön, vaikka sitä ei ole nostettu päärooliin. On kiistatonta, että Jätteenmäen tapauksen käsittelyllä mediassa on ollut käänteentekevä vaikutus hänen uraansa ja siihen mielikuvaan, mikä ihmisten mieliin hänestä on jäänyt. Hän tuskin koskaan pääsee täysin eroon siitä, millainen käsitys ihmisille hänestä mediakohun aikana syntyi.

6 Antti Rinne – itsevaltaisesta ay-johtajasta sählääjäksi

Antti Rinnettä käsittelevissä *Helsingin Sanomien* teksteissä vallitseviksi nousevat pääministerin itsevaltaisia ja kovia toimintatapoja koskeva diskurssi, ammattiyhdistystaustan vaikutuksia analysoiva diskurssi, kaaokseen saakka yltävää sähläämistä kuvaava diskurssi sekä viestintäongelmiin keskittyvä diskurssi. Osittain nämä puhutavat ovat toisiaan täydentäviä ja yhteensoivia, osittain ne näyttävät olevan keskenään ristiriitaisia. Toisaalta lehti kuvaa Rinteen toimintatapoja itsevaltaisiksi ja koviksi, toisaalta hänen todetaan sekoittavan asioita ja sähläävän aiheuttaen epäjärjestyttä ja hämmennystä. Viestintäongelmat kytkeytyvät toimintaan, välillä toimittajat arvioivat Rinteen lausuntoja kovasanaisiksi, välillä taas tuskastuttavan epäselviksi.

6.1 Itsevaltias mikromanageeraaja

Helsingin Sanomat kuvasi tässä diskurssissa Antti Rinteen käyttävän valtaa omapäisesti, pitävän puolueen tiukasti komennossaan esimerkiksi juntausoperaatioiden avulla ja jopa jyräävän vastustajansa. Hänen sanottiin yrittävän liikaa ja puuttuvan kaikkiin asioihin, mikromanageeraavan sekä kiskovan naruja taustalla. Epäsuoratkin vertaukset Ranskan aurinkokuninkaaseen (HS 30.11.2019a) ja Neuvostoliiton diktaattorimaisiin johtajiin (HS 12.12.2019) toivat lukijan silmien eteen kuvan johtajasta, joka käyttää valtaa epädemokraattisella tavalla. Mielikuvaa vahvistettiin esimerkiksi ilmaisuilla ”sosiaalidemokraattien mahtimies” (HS 29.11.2019b) ja ”Rinteen vahva hahmo” (HS 1.12.2019a). Lehti katsoi Rinteen kuvittelevan valtansa ja luottamuksen kykyihinsä liian – jopa vaarallisen – suureksi ja totesi yksiselitteisesti, että ”vaikeuksien syynä on pyrkimys hallita kaikkea” (HS 30.11.2019a). Kirjoittaja arveli siten tietävänsä ensinnäkin, millaiset Rinteen taidot ovat, ja toisaalta, mikä käsitys hänellä itsellään niistä on ja vastaako tämä todellisuutta. Myöhemmin lehti arvioi mikromanageerauksen ja itsevaltaisen toimintatavan olevan yhtenä pääsyynä pääministerin eroon (HS 3.12.2019b), millä se ikään kuin vahvisti aikaisemman arvionsa oikeaksi.

Helsingin Sanomat kehysti diskurssia Rinteen toimintatavoista kertomalla hänen toimineen määrätietoisesti poliittisella urallaan. Se kuvasi hänen ensin tehneen selväksi pyrkimyksensä päästä mukaan puoluepolitiikkaan ja haastamaan istuvaa puheenjohtajaa, minkä jälkeen hän syrjäytti Jutta Urpilaisen puheenjohtajan paikalta (HS 3.12.2019f; HS 4.12.2019a). Puoluejohdon pääsy on lehden kuvauksen perusteella tapahtunut selkeän pyrkimyksen tuloksena, runa- ja tehokkaana juntausoperaationa (HS 6.12.2019b), sillä ”Rinteen tukijat tiesivät tulok-

sen etukäteen miltei äänelleen oikein” (HS 3.12.2019f). Puheenjohtajana Rinne lehden politiikka-osiossa julkaistun analyysin mukaan ”taisteli asemastaan” ja ”nitisti asemaansa uhkaavat haastajat tehokkaasti” (HS 4.12.2019a). Kuvauksen perusteella ei ole kaukana ajatus omaa puoluettaan diktaattorimaisin ottein hallitsevasta johtajasta, joka haluaa päästä valtaan ja pysyä vallassa eliminoiden vastustajansa epäröimättä.

Tiukka vallankäyttö näytti *Helsingin Sanomien* mukaan jatkuneen pääministerikaudella, koska ”jyrätyksi tulleet ovat joutuneet pitämään suunsa kiinni” (HS 6.12.2019b) ja Rinne ”muitta mutkitta” uhrasi samaan puolueeseen kuuluvan omistajaohjausministeri Sirpa Paateron Posti-kiistan yhteydessä (HS 2.12.2019a). Lehti myös kuvasi SDP:n eduskuntaryhmän kokousta, jossa sen tietojen mukaan Rinne kysyi puolueensa kansanedustajilta, onko heillä jotain kritiikkiä häntä kohtaan. Jutun mukaan ”vastauksena oli hiljaisuus, jota ei välttämättä voi tulkita tueksi puheenjohtajalle”. (HS 2.12.2019c.) Toimittaja ihmetteli ja piti silmiinpistäväenä sitä, ”miten vähän julkista tukea Antti Rinne on saanut näkyvimmillä demariedustajilta viikonlopun myllerryksen aikana” (HS 2.12.2019c). Näin ollen lehti vihjasi, että vaikka Rinnettä ei uskalleta arvostella omassa puolueessa, ainakaan kaikki puoluetoverit eivät ilmeisesti tue häntä, sillä ”[s]dp:ssä on korkea kynnyks lähteä kyseenalaistamaan Antti Rinteen asemaa, mutta kerta kerralta, jokaisen sotkun jälkeen, tuo kynnyks alenee” (HS 30.11.2019b).

Helsingin Sanomat kertoi Rinteen vaikuttaneen vahvasti puolueensa päätöksiin vielä eronsa jälkeenkin, kun hän ”ajoi voimalla Sanna Marinia seuraajakseen” junttauksen avulla, jossa hän ”on ainakin melkoinen mestari” (HS 12.12.2019). Toimittajat kuvasivat Rinteen olevan haluton luopumaan asemastaan, sillä hän vaikutti ”takertuvan valtansa rippeisiin” (HS 8.12.2019b) eikä näyttänyt ”hevillä irrottavan vallan kahvasta” (HS 4.12.2019a). Lehti tiesi Rinteen aikeiden herättävän vastustusta monella taholla, koska ”moni demari kauhistui” Rinteen aikeita jatkaa SDP:n puheenjohtajana (HS 4.12.2019a) ja valtio-opin professori ”pitää todella outona sitä, että pääministerin paikalta eronnut Antti Rinne (sd) toimisi hallitustunnustelijana tulevilla hallitusneuvotteluissa” (HS 5.12.2019).

Helsingin Sanomat analysoi myös hallituksen työskentelyä, ja sen käsityksen mukaan Rinteen johtamistapa aiheutti ongelmia ja vaikeuksia muille hallituspuolueille. Arvionaan lehti totesi, että ”Rinteen tapa johtaa hallitusta ei ollut omiaan tiivistämään hallituspuolueiden välistä luottamusta” (HS 24.12.2019). Se näki hänen myös pääministerinä keskittävän valtaa liiaksi itselleen ja käyttävän sitä väärällä tavalla: Rinne ”kuvitteli valtansa liian suureksi” ja ajoi tavoitetaan ”liian yksinvaltaisesti” (HS 3.12.2019b). Pääministeri oli ”päättänyt asioista hallituksen

kantaa kysymättä” (HS 3.12.2019b), toiminut ”omapäisesti” (HS 3.12.2019c) ja aiheuttanut hallituskumppaneille ”jatkuvia yllätyksiä” (HS 8.12.2019b). Lukijaa kutsutaan näiden kuvausten perusteella päättämään, että yhteistyön tekeminen tämänkaltaisen henkilön kanssa on hyvin vaikeaa ja johtamistapa uhkaa hallituksen edellytyksiä toimia saumattomasti ja suunnitelmallisesti. Teksteistä on myös pääteltävissä, etteivät Rinteen yksin tekemät arvaamattomat päätökset ja yllätykset ole olleet muiden puolueiden kannalta positiivisia.

Yhtenä hallitustyöskentelyn rasittavana ja ongelmia aiheuttavana muotona *Helsingin Sanomat* toi esille Rinteen taipumuksen puuttua asioihin, jotka eivät kuulu hänen tehtäviinsä. Hänellä on ”pyrkimys hallita kaikkea” (HS 30.11.2019a) ja antaa ”pääministerin mahtikäskyjä” (HS 3.12.2019b). Toimittajat välittivät lukijoille hallituskumppaneiden tunteja, sillä he tiesivät, että näiden mielestä Rinne oli ”turhan monessa asiassa helposti sormi pystyssä mikromanage-roimassa” (HS 3.12.2019b) ja että keskustaa ”riepoi” pääministerin jatkuva puuttuminen ”muiden ministereiden asioihin” (HS 8.12.2019b). Diskurssi rakensi siten Rinteestä mielikuva, jonka mukaan hän ei ymmärrä, mihin hänen valtansa rajat ulottuvat, vaan ylittää niitä toistuvasti. Lehti puolestaan tiesi, millaista oikeanlainen vallan käyttö on ja antaa myös ohjausta siihen: ”[s]e ei ainakaan ole komentojen jakamista alaisille” (HS 4.12.2019b), ja ”pääministerillä ei ole valtaa tehdä yksin omistajapoliittisia päätöksiä” (HS 3.12.2019b). Rinteestä piirtyy kuva henkilönä, joka komentelee muita sekä venyttää valtaansa yli sallitun tehden yksin sellaisiakin päätöksiä, jotka pitäisi tehdä yhdessä. Hän ei myöskään lehden mukaan ole ollut vahvimmillaan toisten kuuntelemisessa ja heidän näkemystensä huomioimisessa, sillä kun keskustan puheenjohtaja Kulmuni sanoi Rinteelle luottamuksen pääministeriin olevan vähissä, tämä ”ei sisäistänyt asiaa tai ainakaan reagoanut tähän sen kummemmin” (HS 8.12.2019b).

Vallankäytön laajentamista oli *Helsingin Sanomien* mukaan tapahtunut myös hallituksen ulkopuolelle, sillä sen kertoman mukaan ”Rinne soittelee ahkerasti erilaisille päätöksentekijöille ja heittelee ideoita, kritiikkiä ja neuvoja – joskus pyytämättä” (HS 1.12.2019a). Eron kannalta tärkein ”toimivallan” ylitys tapahtui Rinteen ottaessa jyrkästi kantaa Postin työmarkkinakiistaan ja ideoidessa sen ratkaisua (esim. HS 27.11.2019b). Lehti kertoi pääministerin toimineen asiassa jopa vastoin omaa aiempaa kantaansa ja siteerasi muutaman vuoden takaista lausuntoa, jossa Rinne totesi poliitikkojen sotkeutumisen työmarkkinoihin aiheuttavan vain ”sutta ja sekunda”, vaikka nyt tämä on itse ”häärännyt työmarkkinakuvioiden taustalla oikein urakalla” (HS 28.11.2019a). *Helsingin Sanomien* mukaan Rinne ”vaikuttaa olleen säätämässä

Postin työoloja kädet savessa kyynärpäitään myöden” (HS 27.11.2019a), mille se sai arvovaltaisen vahvistuksen Postin hallituksen puheenjohtajalta, jonka mainitaan olevan ”pitkän uran tehnyt pankkialan ammattilainen”. Tämä totesi haastattelussa, että ”asioita ei ole myöskään helpottanut pääministerin iso rooli tapahtumien kulussa”. (HS 29.11.2019e.)

Jos *Helsingin Sanomien* kuvauksia Rinteen toimintatavoista verrataan siihen, mitä nykyään käsitetään hyvän johtamisen sisältävän, voidaan todeta, että lehti on korostanut sellaisia pääministerin ominaisuuksia, jotka ovat melkein päinvastaisia tavoiteltavalle johtamistavalle. Tutkijat ovat havainneet johtamisen olleen aiemmin hierarkkista ja kontrolloivaa, mutta muuttuneen siten, että kommunikointi on noussut tärkeään rooliin (Kantola 2014, 36). Poliitiikan tutkija Nye (2008, 2) on luonnehtinut johtamistapojen kehitystä siten, että aiemmin vallitseva maskuliininen ja autoritaarinen tyyli on muuttunut feminiinisempään, yhteistyötä tekevämpään ja osallistavampaan suuntaan. Hän on katsonut johtajan käytössä olevien keinojen jakautuvan ns. koviin ja pehmeisiin keinoihin (*hard/soft power*) (Nye 2008, 40), ja pitänyt näiden keinojen sopivaa yhdistämistä avaimena onnistumiseen (Nye 2008, 67). Hyvän johtajan kriittisiin taitoihin lukeutuvat hänen mukaansa muun muassa tunneäly (*emotional intelligence*), viestintä (*communications*) sekä kyky organisoida rakenteita ja informaatiovirtoja (*organizational skills*) (Nye 2008, 69).

Jos verrataan näitä hyvän johtajan ominaisuuksia *Helsingin Sanomien* kirjoituksiin Rinteen toimintatavoista, huomataan, että kuvaukset ovat monella tasolla keskenään vastakkaisia. Maininnat omavaltaisesta, ilman muiden ministereiden myötävaikutusta tapahtuneesta päätöksenteosta eivät sovi nykyaikaiseen yhteistyöhön ja osallistamiseen perustuvaan johtamistyyliin. Kollegoiden näkemysten kysymättä jättäminen tai ohittaminen voi viitata tunneällyn puutteeseen tai siihen, ettei pääministeri ole kyennyt luomaan työtovereihinsa sellaista suhdetta, joka mahdollistaisi sujuvan yhteistyön ja kasvattaisi keskinäistä luottamusta. Lehti on kuvannut Rinteen toimintatapojen sisältävän piirteitä, jotka voidaan yhdistää vanhanaikaisena pidettyyn autoritaariseen, ei-sovittelevaan johtamistyyliin. Esimerkiksi toimenpiteisiin ryhtyminen ennen kuin asioista on yhdessä sovittu hallituskumppaneiden kanssa kielii yksinvaltaisesta johtamistyylistä ja on ristiriidassa osallistavan yhteistyön ihanteen kanssa.

Tässä diskurssissa *Helsingin Sanomat* luonnehti Rinteen toimivan tavalla, joka oli herättänyt vastustusta ja närkästyttä monella taholla ja tehnyt yhteistyön vaikeaksi, jollei mahdolliseksi. Hän on päämääräkeskeinen ja pyrkii tarmokkaasti ja joskus häikäilemättömästi parhaaksi katsomaansa ratkaisuun. Maalia tavoiteltaessa asiat ovat tärkeämpiä kuin ihmiset, ja

hän on valmis sivuuttamaan muiden mielipiteitä tai toiveita saavuttaakseen tavoitteensa. On myös mahdollista, että hän on niin keskittynyt tavoittelemaansa lopputulokseen, ettei aina edes huomaa näitä eriäviä mielipiteitä. Mikäli selvää vastustusta ilmenee, se voidaan sivuuttaa tai vaientaa. On selvää, että tällainen menettely vaikeuttaa yhteistyötä, minkä lehti on todennutkin.

6.2 Ay-pomo

Kovia toimintatapoja koskevan diskurssin yhteydessä ja niitä selittävänä *Helsingin Sanomat* viittasi toistuvasti Rinteen vahvaan taustaan ammattiyhdistysliikkeessä, jossa hänellä on taustavoimia (esim. HS 8.12.2019b), ja kertoi tämän vaikuttavan edelleen, sillä ”ay-liike on saanut vankkaa tukea” pääministeriltä (HS 21.11.2019). Lehti esimerkiksi kuvasi hänen aiemmin saaneen ”työmarkkinahäirikön maineen” lakkojen takia, joutuneen ”käräjoimään” työnantajien kanssa (HS 3.12.2019f) ja tottuneen ”kovakouraiseenkin päätöksentekoon” (HS 10.12.2019a). Lisäksi *Helsingin Sanomat* katsoi työkokemuksen vaikuttaneen Rinteen tapaan hoitaa asioita, sillä ”[v]anhana ay-pomona Rinteen takataskussa oli myös kompromissiehdotus kertakorvauksesta” (HS 3.12.2019b), jolloin hän voi käyttää aiemmin omaksumiaan neuvottelutaktiikoita nykyisessä tehtävässään. Lehti toi esille myös Rinteen omat viittaukset ay-taustaan: ”[i]tse hän mielellään korostaa sitä, että sai ay-aikoina paljon kokemusta siitä, miten sopimuksia neuvotellaan” (HS 3.12.2019f) ja ”Rinne viittaa omaan kaksikymmenvuotiseen uraansa työmarkkinajuristina” (HS 30.11.2019c). Nämä vahvistivat ay-diskurssia Rinteen nostaessa sen itsekin esiin.

Suomalaisessa työmarkkinakeskustelussa vallitsevia diskursseja ja niiden muutoksia tutkinut Hirvola (2017, 27, 29, 46–47) on todennut, että uusliberalistisen kritiikin mukaan ammattiyhdistysliike pitää tiukasti kiinni jäykäksi koetusta kolmikantamallista ja on kykenemätön sopeutumaan nykyaikaiseen markkinatilanteeseen. Työnantajajärjestöt ovat myös kokeneet ay-liikkeen provosoivan työmarkkinoilla, esittäneen lakkouhkauksia ja käyttäneen joukkovoimaa (Hirvola 2017, 30). Ammattiyhdistysliikkeeseen on siten liitetty sellaisia ominaisuuksia ja merkityksiä, että se vastustaa muutoksia, ajaa asioita painostamalla työnantajia ja uhkailee lakkoilla. Sen käyttämiä keinoja on työnantajapuolella pidetty ennemminkin konfliktihakuisina kuin sovittelevina. *Helsingin Sanomat* on joko tietoisesti tai tiedostamatta liittänyt näitä samoja ominaisuuksia Rinteeseen, kun se kuvaa häntä riitaa ja vastakkainasettelua pelkäämättömäksi henkilöksi, joka ei kaihda aiheuttaa konflikteja tai riidellä. Käräjointiin ja kovakourai-

seen päätöksentekoon viittaaminen antaa myös mielikuvan henkilöstä, joka ei toimi diplomaattisesti ja sovittelevasti, vaan runnoo tarvittaessa päätökset maaliin. Toiminnan päämäärä, päätösten aikaansaaminen ja edustettujen asioiden eteenpäin vieminen näyttää olevan tärkeämpää kuin sovinnollisuus ja ne keinot, joilla lopputulokseen päästään.

Helsingin Sanomat mainitsi myös viestinnän osalta Rinteen tyylin olevan peruja ammattiyhdistysjohtajuuden ajalta ja pääministerille sopimaton. Lehti katsoikin sen aiheuttavan ongelmia tämän nykyisessä tehtävässä: ”[o]sa ongelmista selittyi Rinteen puhetyylillä – kun hän huomasi, että päälauseessa sanottu viesti ei näyttänyt menneen läpi, hän kärjisti viestiä. Tuo puhetapa saattoi sopia ay-pomolle, mutta pääministerille viimeistään se kolmas sivulause on kohtalokas. Näin on, koska pääministerin jokainen sana on teko” (HS 3.12.2019b.) Rinteen kerrottiin myös epäluottamukseen reagoidessaan kuulostaneen ”enemmän jonkun työntekijän irtisanomiskiihtä selvittävältä työmarkkinajuristilta kuin pääministeriltä” (HS 8.12.2019b). Kärjekäs viestintä tuli esille myös muissa yhteyksissä: Rinne on ”roiminut kovasanaisesti” edellistä hallitusta (HS 28.11.2019a), esittänyt ”kovan syytöksen” Postin hallitukselle (HS 28.11.2019b) ja antanut yhtiön johdolle ”pahimmat mahdolliset moitteet” (HS 29.11.2019b). Teksteistä käy selvästi ilmi, ettei aikaisemman uran ajoilta jäänyt kommunikointityyli ole lehden mielestä korrekti Rinteen toimiessa pääministerinä ja ettei tämä ole pystynyt mukauttamaan puheitaan uutta rooliaan vastaaviksi.

Edellisen lisäksi *Helsingin Sanomat* arvioi Rinteen taustan mahdollistavan valehtelun, sillä sen mukaan ”[k]okenut palkkaneuvottelija Rinne voi sanoa silmät kirkkaina kieltävänsä työehtoshoppailun ja junailla samaan aikaan työntekijöille annettavaa kertakorvausta kompromissina” (HS 3.12.2019b). Lehti pitää siten toisen neuvotteluosapuolen tahallista harhaanjohtamista ja tietoista valehtelua ikään kuin normaalina käytäntönä työmarkkinaneuvotteluissa, jolloin se ”luonnollisesti” kuuluu kokeneen neuvottelijan taitoihin ja menettelytapoihin. Tämä käsitys liittyy mahdollisesti 2000-luvulla tapahtuneeseen työmarkkinatilanteen muuttumiseen, jossa osapuolien toisiaan kohtaan tuntemaan epäluulon ja luottamuksen puutteen on katsottu lisääntyneen kolmikantajärjestelmän rapautuessa (Hirvola 2017, 108–111). Vaikka poliitikkojakaan kohtaan ei tunneta erityistä luottamusta (Paastela 1995, 18), totesi *Helsingin Sanomat* Rinteen harjaantuneen valehtelijana nimenomaan työkokemuksensa kautta, minkä vuoksi hän pystyisi vakuuttavasti kertomaan toista kuin mitä todellisuudessa on tekemässä.

6.3 Sähläävä puuha-Pete

Edellisistä poikkeavana diskurssina *Helsingin Sanomat* kuvasi Rinteen toimintaa värikkäinkin sanavalinnoin innokkaaksi, mutta harkitsemattomaksi sähläämiseksi, säätämiseksi ja puuhaamiseksi. Varsinkin pääministerin kohtaloksi koituneen Postin työsopimusriidan osalta Rinteen kerrottiin ”hääränneen taustalla” (HS 28.11.2019a), ”olleen säätämässä” (HS 27.11.2019a) ja ”aiheuttaneen sekaannusta” (HS 3.12.2019c). Diskurssi laajeni pian koskemaan Rinteen toimintatapaa yleisemminkin: hänen kuvattiin ”muistuttavan puuha-Peteä, joka kuvittelee olevansa eteväkin remonttimies, mutta joka tulee vain pahentaneeksi asiaa omilla viritelmillään” (HS 30.11.2019b). Esimerkiksi termi ”viritelmä” kutsuu lukijaa tulkitsemaan tekemisen epäpäteväksi ja sen lopputuloksen toimimattomaksi, milloin tahansa käsiin räjähtäväksi tekeleeksi. Lehti väitti, että tukiessaan ministereitään Rinne ”sivutuotteena polkee itsensä ja ministerinsä entistä syvemmälle suon silmään” (HS 30.11.2019b). Mitä enemmän hän siis yrittää korjata tilannetta, sitä vaikeammaksi se muodostuu. Tässä vaiheessa, ennen eroa, vielä kuitenkin tuotiin esille, ettei ”[i]nnokkuus sinänsä ole synty. Mutta jos yrittää liikaa ja säätää kaikkia asioita, siitä tulee soppa” (HS 30.11.2019a.)

Yhtenä sähläämisen ilmentymänä voi pitää *Helsingin Sanomien* kuvaamaa harkitsematonta ideointia ja ehdotusten tekemistä. Lehden mukaan Rinne oli ”ideoinut” ratkaisua Postin kiistaan (HS 27.11.2019b) sekä muutoinkin ”heittelee ideoita, kritiikkiä ja neuvoja” (HS 1.12.2019a). Tämä piirre oli toimittajien käsityksen mukaan vaikeuttanut hallitustyöskentelyä, sillä Rinne oli esittänyt ”hallituksen puolittaisilta vaikuttavia heittoja, joita sitten selvitellään myöhemmin” (HS 1.12.2019a). Hän oli myös tehnyt ihmetystä aiheuttavia ehdotuksia, kuten ”vetäissyt eduskunnassa esiin ajatuksen” eläkevarojen käytöstä, mitä ”asiantuntijat kummeksuivat” (HS 1.12.2019a). *Helsingin Sanomat* käytti asiantuntijoiden arvovaltaa ampuakseen Rinteen ideoita alas, erityisesti työehtosopimuslain muuttamisen kohdalla. Työoikeuden emeritusprofessori tyrmäsi haastattelussa ehdotuksen selkein sanoin toteamalla, että ”[s]e on juridisesti aivan mahdotonta” ja ”[k]uulostaa pahalta. Ei kai edes kommunismissa noin menettely” (HS 22.11.2019.) Myöhemmin, Rinteen puolustettua ajatustaan, *Helsingin Sanomat* haastatteli vielä uudestaan professoria, joka pysyi kannassaan, ja varmemmaksi vakuudeksi todettiin, että ”[s]amoilla linjoilla on myös toinen työoikeuden asiantuntija, oikeustieteen tohtori ja työtuomioistuimen entinen presidentti Jorma Saloheimo” (HS 30.11.2019d). Eläkevarojen käyttöä koskevan ehdotuksen kohtalosta lehti taas kertoi myöhemmin, että ”toteuttamiskelvoton ehdotus on haudattu”, koska sen toteuttaminen ”ei ollut teknisesti mahdollista” (HS

20.12.2019). Teksteistä näkyy, että toimittajat ovat nähneet vaivaa osoittaakseen Rinteen ehdotuksen mahdottomuuden.

Helsingin Sanomat maalasi siten kuvaa henkilöstä, joka jokseenkin harkitsemattomasti puhuu julkisuudessa asioista, jotka eivät ole loppuun saakka mietittyjä ja joita ei ole käsitelty hallituksen sisällä. Toimittajien käyttämät ilmaisut, kuten ”heitto” ja ”ajatuksen esiin vetäisy” (HS 1.12.2019a), loivat myös vaikutelman, että Rinteen ehdotukset ovat kohtalaisen kevyitä ja huolimattomasti esitettyjä ajatuksia. Lehti on lisäksi etsinyt mahdollisimman arvovaltaisia asiantuntijoita osoittamaan Rinteen ehdotukset täysin mahdottomiksi toteuttaa sekä teknisesti että juridisesti. Tyrmäys tuntuu erityisen tehokkaalta, kun se tapahtuu Rinteen osaamisalueella – juristi- ja ay-kokemuksen perustella hänen tulisi tuntea esimerkiksi työoikeutta tai ainakin osata selvittää sen sisältöä niin, ettei tekisi täysin kelvottomia ehdotuksia. Diskurssi vie siten pohjaa pois siltä, että Rinteen keskustelunavaukset olisivat vakavasti otettavia, eikä se anna hyvää kuvaa Rinteen harkintakyvystä tai taidosta tehdä järkeviä ja rakentavia ehdotuksia asioiden ratkaisemiseksi. Lehti kuvasi hänet ennemminkin sattumalta päähän pälkähäneiden ajatusten ideoijana, joka ei näe vaivaa niiden toteuttamiskelpoisuuden selvittämisessä ennen julkittomista. Tämä herättää lukijassa kysymyksen siitä, onko Rinne ylipäättään kykenevä esittämään realistisia toimintavaihtoehtoja vai jäävätkö hänen ajatuksensa ja tavoitteensa vain toteuttamiskelvottomien ideoiden tasolle. Jos näin olisi, asettaisi se koko Rinteen ajaman politiikan epäedulliseen valoon ja synnyttäisi mielikuvan hajanaisia, epärealistisia tavoitteita esittävästä idealistista, joka ei pysty ottamaan huomioon käytännön realiteetteja.

Rinteen kohdalla hallitsemattoman sähläämisen huipentuma oli puuttuminen Postin työntekijöiden työ sopimusta koskevaan riitaan, jota toimittajat luonnehtivat ”sopaksi” (HS 30.11.2019a), ”Posti-sekoiluksi” (HS 24.12.2019) ja ”hämähäiseksi päivämääriä viliseväksi sotkuksi” (HS 30.11.2019a). Prosessin vaiheet olivat niin epäselviä, ettei oikeastaan kenenkään ollut mahdollista täysin selvittää, mitä kaikkea oli tapahtunut ja milloin. Hämäräksi jäi etenkin se, mitä kukin asian osapuoli oli tiennyt ja milloin asiaa hoitaneet ministerit olivat saaneet ratkaista seikat tietoonsa. Kukaan ei loppujen lopuksi pystynyt aukottomasti selvittämään tapahtumien kulkua, mikä jo yksinään riitti heittämään epäilyksen varjon asiaan sekaantuneiden henkilöiden ylle ja jätti tilaa arvailuille. Esimerkiksi valehtelusyytöksiä ei pystytty todistamaan oikeiksi eivätkä toisaalta syytösten kohteena olleet henkilöt pystyneet todistamaan niitä vääriksi.

Asian epäselvyys ja Rinteen sekava rooli siinä tulivat hyvin ilmi *Helsingin Sanomien* haastattelussa, jossa häneltä yritettiin saada selkoa sekä omista että omistajaohjausministeri Sirpa Paateron toimista asiassa. Kysyttäessä, miten Paatero ei ole kyennyt välittämään Rinteen ohjeistusta Postin hallitukselle, Rinne vastasi, että asia on hänelle ”täysi mysteeri” ja että hänen oli ”täysin mahdotonta arvailla sitä, miksi tällainen tilanne on tapahtunut” (HS 29.11.2019c). Ottaen huomioon, että kiistaa oli tässä vaiheessa selvitelty monta päivää, vaikuttaa lukijan silmiin oudolta, ettei pääministeri ollut kyennyt saamaan asiasta tarkempaa selkoa, vaan vakuutti olevansa ”täysin” tietämätön. Tämän vuoksi ehkä loogisempi johtopäätös lehden julkaisemista vastauksista onkin se, että Rinne oli selvillä tapahtumien kulusta, muttei halunnut kertoa niistä. Haastattelukysymykset oli taitavasti laadittu siten, että niihin oli hankalaa vastata vaikuttamatta epäselvältä ja selittelevältä, vaikka toisaalta kokeneen poliitikon tulisi kyetä välttämään ainakin ilmeisimmät haastattelukysymyksiin mahdollisesti sisältyvät ansat.

Näyttää siltä, että *Helsingin Sanomat* on asettanut kysymyksillään Rinteen sellaiseen tilanteeseen, jossa hän joutuu joko myöntämään, että ministerit ovat toimineet väärin tai huolimattomasti, tai peittelemään tätä epäselviltä tuntuvilla selityksillä. Haastattelulla toimittaja ei ole saanut lisävalaistusta eri toimijoiden roolista, joten sen julkaisulla ei sellaisenaan ole uuden tiedon tuottamisen funktiota. Tuntuu, että jutulla halutaan pikemminkin tuoda esille pääministerin kyvyttömyys vastata kysymyksiin avoimesti ja selkeästi. Jutussa esiintyvät sitaattit Rinteen vastauksista vahvistavat sitä mielikuvaa, että hänen johtamansa organisaation tekeminen on ollut niin sekavaa, ettei hän ole ollut riittävän selvillä siitä tai että hän yrittää peitellä toimintaan liittyviä epäselvyyksiä vakuuttamalla tietämättömyyttään.

Vähän ennen pääministerin eroa *Helsingin Sanomat* katsoi pääministerin sekaannusta aiheuttavan toiminnan eskaloituvan kaaokseksi, kun se kuvasi Rinteen ”kylvävän ympärilleen kaaosta” (HS 1.12.2019a) ja hänen ”vahvan hahmonsa säteilevän kaaoksen leimaa koko hallituksen ylle” (HS 1.12.2019a). Lisäksi lehti totesi toiminnan Posti-kiistan yhteydessä antavan ”sosiaalidemokraattisesta puolueesta hieman kaoottisen kuvan” (HS 29.11.2019b). Rinteen tarkoitusperiä ei kuitenkaan välttämättä tuomita, vaan arveltiin, että hänellä ehkä on hyvä tarkoitus: ”[r]oolipelikielillä Rinteen toimintatapa on SDP:n näkökulmasta chaotic good – hyvän- tahtoinen mutta kauniisti sanottuna impulsiivinen” (HS 1.12.2019a). *Helsingin Sanomien* mukaan pääministerin toiminnan kaoottinen vaikutus alkoi siis jo levitä hänen ympärilleen ja lyödä leimaa myös niihin, jotka tekevät yhteistyötä hänen kanssaan sekä omassa puolueessa että hallituskumppaneissa. Muiden hallituspuolueiden tuntoja toimittajat kuvasivat ”kasvavan epätoivoisiksi” (HS 30.11.2019b) ja oman puolueen ”tuskastuneiksi” (HS 30.11.2019b). Näin

lehti vihjasi tietävänsä, että lähimmät yhteistyökumppanitkin olivat hälyttävän kyllästyneitä Rinteen sekavaan toimintaan. Toimittajat ilmaisivat myös suoraan käsityksensä siitä, mikä Rinteen vaikutus ympäristöön on varoittamalla, että jos asiat eivät muutu, hänestä ”uhkaa tulla taakka sekä omille että muille” (HS 1.12.2019a).

Kun jonkin organisaation tai sen johtajan toimintaa kuvataan kaoottiseksi, sen arvellaan olevan niin sekavaa, ettei se ole kunnolla enää kenenkään hallinnassa. On selvää, ettei valtion ylintä toimeenpanovaltaa käyttävän hallintoelimen toiminta voi olla kaoottista ainakaan kovin pitkää aikaa. Johtajalta odotetaan, että hänellä on ohjat käsissään ja että hän tietää mitä tekee. *Helsingin Sanomien* kuvauksen mukaan Rinteen toiminta on räikeässä ristiriidassa sen kanssa, mitä johtavilta poliitikoilta, varsinkin pääministeriltä, edellytetään. Rakentamalla ristiriitaa pääministerin toiminnan ja sen välille, mitä pidetään hyvänä johtamisena ja oikeana hallintotapana, lehti luo lukijalle kuvaa siitä, ettei pääministeri ole sopiva eikä pätevä hoitamaan tehtäväänsä. Nimenomaan Rinne on se, jonka taidottomuus vaarantaa hallituksen tehokkaan työskentelyn ja voi vaikuttaa negatiivisesti myös hänen lähipiiriinsä.

Diskurssia luonnehtivat kuvaukset pääministerin toiminnasta innokkaana mutta sekavana häärräämisenä, jossa fokus ja harkinta eivät pysy mukana ja jonka lopputuloksena on ”sutta ja sekundaa” (HS 28.11.2019a). Samalla *Helsingin Sanomat* asettaa kyseenalaiseksi Rinteen arviointikyvyn ja taidon toimia järkevästi ja pitkäjänteisesti tekojensa seuraukset huomioiden. Kun kyse on henkilöstä, joka johtaa hallitusta ja puoluetta, vaikuttaa toiminta väistämättä myös kollegoihin ja asettaa heidänkin ammattitaitonsa kyseenalaiseksi. Harva poliitikko haluaa tulla yhdistetyksi harkintakyvyttömään sähläämiseen hoitaessaan yhteisiä asioita kansalaisten valitsemana edustajana. Vihjaukset siitä, että jatkuessaan entisenlaisena Rinteen puuhaaminen pian tulee vahingoittamaan myös hänen lähipiirinsä imagoa ja toimintakykyä, on voinut saada muut poliitikot varuilleen ja vaikuttaa heidän päätöksiinsä.

Myöhemmin *Helsingin Sanomat* kertoi Rinteen omapäisen toiminnan ja säätämisen olleen osittain syynä hänen eroonsa ja sanoi hänen näin toimiessaan ”pelanneen valtut keskustan käteen” (HS 1.12.2019a). Keskustalla olikin ratkaiseva rooli ero-prosessissa ja sen ilmaisema epäluottamus viime kädessä ratkaisi asian. *Helsingin Sanomien* mukaan taustalla vaikutti se, että keskusta turhautui Rinteeseen ja pelkäsi oman kannatuksensa puolesta (HS 3.12.2019c). Poliitikassa on yleistä, että jos jonkun yksittäisen henkilön maine saa kolhuja tai hänen toimintaansa pidetään oikeudellisesti tai moraalisesti epäkorrektina, haluavat hänen kanssaan yhteistyötä tekevät tahot sanoutua irti arvostelua herättävistä toimista mahdollisimman nopeasti

varjellakseen omaa mainettaan (Kantola et al. 2011, 81). Tällainen käsitys näyttäisi olevan myös lehden analyysin perustana.

6.4 Kommunikointiongelma

Yksi hallitseva diskurssi *Helsingin Sanomien* Antti Rinnettä käsittelevissä teksteissä koski hänen viestintätyyliään sekä puheiden johdonmukaisuutta ja totuudenmukaisuutta. Lehti kiteytti kommunikoinnin keskeisen merkityksen Rinteen erolle toteamalla, että ”lopulta hän kaatui yhteen lauseeseen” (HS 3.12.2019c). Jo aiemmin käsiteltyjen diskurssien yhteydessä on tullut esille, että toimittajat katsoivat Rinteen viestintätyylin olevan välillä liian kärjekästä ja sopimatonta pääministerille (HS 3.12.2019b), välillä taas arvaamatonta ja huolimatonta (HS 8.12.2019b). Yksi kirjoittelun hallitsevia diskursseja oli pääministerin kommunikoinnin epäselvyys, sekavuus ja monimerkityksisyys, josta *Helsingin Sanomien* mukaan aiheutui monenlaisia ongelmia hallituksen sisällä, oman puolueen piirissä ja laajemminkin esimerkiksi Postikiistassa.

On selvää, että pääministerin kommunikointiin liitetyt ongelmat näyttävät kohtalokkaina esteinä onnistuneen johtajuuden ja yhteistyön saavuttamiselle. Hyvän johtajan tulisi pystyä viestimään näkemyksensä ja toimintaohjeensa tehokkaasti sekä lähipiirilleen että etäisemmille yhteistyökumppaneille ja medialle (Nye 2008, 73). Hänen pitäisi myös varmistaa täsmällisen informaation kulku sekä ulkoa päin organisaatiolleen että organisaatiolta ulospäin, jotta päätökset ja niiden toimeenpano voidaan tehdä oikein perustein (Nye 2008, 77–78). Mikäli informaation kulussa tai asioiden viestinnässä on epäselvyyttä eikä viestiä saada perille oikean sisältöisenä tai oikeaan aikaan, johtaa se ennen pitkää vääjäämättä ongelmiin organisaation toiminnassa. *Helsingin Sanomat* referoi hallituksen sisäisistä viestintäepäselvyyksistä siteeraamalla muiden hallituspuolueiden puheenjohtajia, joiden lausunnot näyttivät Rinteen kannalta murskaavilta. Keskusta oli ”pyytännyt asiassa selvityksiä, jotka eivät ole aukottomasti vakuuttaneet keskustaa”, RKP:n mukaan ”kommunikoinnissa on ollut ongelmia” ja vihreät kertoivat tarvitsevansa ”kaiken tiedon, ja sen pitää olla avoimena saatavilla” (HS 2.12.2019g). Myös SDP:n piirissä tapahtunutta viestintää lehti kuvaa puutteelliseksi ja sekavaksi esimerkiksi kertomalla, että ”Rinteen tapa ilmaista itseään on alkanut tuskastuttaa myös Sdp:n omassa ryhmässä” (HS 30.11.2019b). *Helsingin Sanomat* tarttui tähän aiheeseen hanakasti ja käsitteli sitä useassa jutussa keskittyen nimenomaan Rinteen ja muiden tahojen väliseen viestintään.

Helsingin Sanomat ilmaisi oman epäuskonsa pääministerin lausuntoihin esimerkiksi toteamalla, että ”Rinteen selitysten on syytä olla huomattavasti selkeämpiä kuin tähän asti on

kuultu” ja ettei hän ole antanut ”vakuuttavaa selvitystä” (HS 30.11.2019b). Lehti arvioi epäselvien lausuntojen murentavan Rinteen arvovaltaa väittämällä, että pääministeri on ”niin epäselvä, että hän on jo heikko” (HS 1.12.2019a). Toimittajat tivasiivat pääministeriltä selitystä lausuntojen epäselvyydestä ja totuuden kertomisesta (HS 29.11.2019c) ja spekuloidivat useassa jutussa sillä, onko hän johtanut eduskuntaa harhaan tai jopa valehdellut (mm. HS 29.11.2019d; HS 30.11.2019b; HS 2.12.2019a). *Helsingin Sanomat* piti Rinnettä siten paitsi epäselvänä myös epäluotettavana. Lehti käsitteli lisäksi tietoisien valehtelun seurauksia politiikassa ja totesi, että tämä on aiemmin johtanut pääministerin eroamiseen (HS 29.11.2019d), mikä jo vihjaa eron mahdollisuuteen.

Helsingin Sanomat pyrki aktiivisesti selvittämään totuutta ja esitti kuvan sähköpostiviestistä, joka ”tekee Antti Rinteen kertomukseen aukon” (HS 2.12.2019f). Artikkelissa rakennettiin epäluottamusta muun muassa kysymällä, onko kyseessä ”sittenkin Rinteen jälkikäteen poliittisiin tarkoituksiin luoma tarina” ja arvioimalla, että ”hänen väitteensä herättävät kuitenkin kysymyksiä” (HS 2.12.2019f). Näin ollen, vaikka toimittajat eivät suoraan pystyneet osoittamaan Rinteen valehdelleen, heittivät he kuitenkin epäilyksen varjon hänen kertomaansa esimerkiksi kutsumalla sitä ”tarinaksi”. Mielenkiintoisesti *Helsingin Sanomat* mainitsi Rinteen juristikoulutuksen yhtenä selityksenä mahdolliselle valehtelulle: ”[y]ksi selitys Rinteen puheiden monimerkityksellisyydelle voi johtua Rinteen juristin koulutuksesta. Juristeille on ominaista kertoa se osa totuudesta, jonka he haluavat. Muu jää auki, eikä siitä voi heitä heidän mielestään syyttää” (HS 3.12.2019b.) Monimerkityksellisyydellä lehti voi viitata monimutkaiseen, epäselvään ilmaisuun tai siihen, että puhuja tarkoituksellisesti käyttää sanoja siten, että ne voidaan ymmärtää usealla tavalla. Osatotuuden kertomisella se taas luo yhteyden tilanteeseen, jossa puhuja korostaa vain omaa kantaansa puoltavia seikkoja ja jättää mahdollisesti kokonaan kertomatta sitä vastustavat seikat. Puhetyyli, jossa asiat esitetään monimutkaisesti ja/tai siten kuin itselle on eduksi, liitetään usein poliitikkoihin. Esimerkiksi Paastela (1995, 96) toteaa, että epämääräisyys ja rinnakkaiset merkitykset ovat usein ominaisia poliittiselle kielelle, jossa pitkien lauseiden lopputulos voi olla sekava ja pahimmassa tapauksessa mitään tarkoittamaton. Rinteen kohdalla *Helsingin Sanomat* katsoi puhetyylin kuitenkin johtuvan hänen juristikoulutuksestaan eikä roolistaan poliitikkona, vaikka hän oli kyseisessä tilanteessa puhunut nimenomaan pääministerinä.

Eron jälkeen *Helsingin Sanomat* analysoi Rinteen viestintäongelmien olevan yksi eron pääsyyistä ja totesi, että hän on ”sotkeutunut selityksiinsä” ja syyllistynyt ”löperöihin puheisiin” (HS 3.12.2019b). Lehden arvion mukaan ”[p]oliitikasta selviävät nykyään selkeät viestijät,

jotka eivät anna epämääräisillä ilmaisuillaan aseita vastustajille. Tätä Rinne ei hallinnut” (HS 24.12.2019.) Toimittajat katsoivatkin, että riippumatta siitä, valehteliko Rinne, hän ”tarjosi kyselytunnilla esittämällään epätarkalla väitteellä keskustalle tilaisuuden hankkiutua hänestä eroon” (HS 3.12.2019c.) Diskurssin perusteella *Helsingin Sanomat* piti Rinnettä huolimattomana viestijänä, joka puhuu varomattomasti ja epätäsmällisesti, ja lehti ehdotti lukijalle tämän kommunikointitavan olevan syy-seuraussuhteessa pääministerin eroon. Tällöin yksi kriisin aiheuttajista onkin Rinteen henkilöön liittyvä negatiivinen ominaisuus eivätkä poliittiset syyt, vaikka näitäkin analysoidaan.

6.5 Yhteenveto

Helsingin Sanomien vallitsevat diskurssit kuvaavat Antti Rinnettä pääministeriksi sopimattomana henkilönä, joka ei ammattiyhdistysuran jälkeen ole kyennyt sopeutumaan uuteen rooliinsa ja joka ei sekavan ja kärjekkään viestintätyylinsä ja huonojen johtamistaitojensa vuoksi pysty tehokkaasti johtamaan hallitusta. Lehden puhetavat keskittyvät koviin, vanhanaikaisilta tuntuviin toimintatapoihin ja toisaalta sähläävään puuhasteluun, mitkä eivät kumpikaan sovi parlamentaariseen toimintakulttuuriin tai johtavassa asemassa olevalle poliitikolle. Rinne on *Helsingin Sanomien* analyysien perusteella häärännyt sellaisilla alueilla, jotka eivät pääministerille kuulu, mikä on aiheuttanut sekaannusta. Jyräävä ja autoritaarinen johtaminen taas on tekstien mukaan herättänyt vastustusta hallituskumppaneissa ja vaikeuttanut yhteistyötä. Epäselvä kommunikointi hallituksen sisällä sekä Rinteen antaessa lausuntoja medialle ja selvityksiä eduskunnassa on lehden mukaan johtanut siihen, että hän on puhunut itsensä sellaiseen umpikujaan, josta ei enää lopuksi ollut ulospääsyä. Diskurssit kietoutuvat siten tiiviisti yhteen sekä osittain tukevat ja selittävät toisiaan.

Helsingin Sanomien tekstit rakentavat kuvaa väärässä roolissa olevasta henkilöstä, joka ei ole ymmärtänyt tai sisäistänyt uuden tehtävänsä vaatimuksia, vaan on yrittänyt soveltaa aiemmin käyttämiään toimintatapoja myös pääministerinä. Lehden kuvausten perusteella Rinteeltä on puuttunut harkintakykyä sen suhteen, mitä hän kertoo julkisuuteen ja missä vaiheessa, sekä millä foorumeilla hän pääministerinä voi toimia ja millä ei. Tätä vaikutelmaa tukevat kummastelut siitä, mitä Rinne oikein puuhaa, toistuvat viittaukset ammattiyhdistystaustaan sekä kuvaukset muiden poliitikkojen (sekä oman että muiden puolueiden edustajien) kriittisestä suhtautumisesta pääministerin toimintaan. *Helsingin Sanomat* on siten luonut vaikutelmaa, jonka mukaan Rinteen kyvyt eivät kovasta yrittämisestä huolimatta riitä pääministerin tehtä-

vän hoitamiseen. Tämän seurauksena useat tahot ovat turhautuneita ja epätoivoisia tilanteeseen, joka on hyvää vauhtia menossa kohti hallitsematonta kaaosta. Diskurssit ovat mitä todennäköisimmin nakertaneet hänen arvoaltaansa ja uskottavuuttaan julkisuudessa. Lehden ylläpitäjät puhuvat eivät ole ainakaan tukeneet sitä, että Rinne olisi voinut jatkaa tehtävänsään, vaan päinvastoin ne ovat tehneet lukijoille hyvinkin ymmärrettäväksi hänen eroamisensa tarpeellisuuden.

7 Yhtäläisyyksiä ja eroja pääministerien kuvauksissa

Helsingin Sanomien Jätteenmäkeä ja Rinnettä kuvaavat diskurssit ovat osittain sisällöltään yhteneväisiä ja osittain ne taas eroavat toisistaan huomattavasti. Käsittelen tässä luvussa merkittävimpiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Kirjoittajat kuvaavat kumpaakin pääministeriä kovanaamaksi ja rakentavat heidän ympärilleen vastakkainasetteluja. Lisäksi molemmat esitetään normaaleista kansalaisista poikkeaviksi ”toisiksi” toimittajan asettuessa ”meidän”, kansan, puolelle. Eron johtaneiden tapahtumien alkusyyksi analyysoijat löytävät pääministerien omat virhearviot sekä epäonnistuneen viestinnän, jolloin vastuu kohujen lopputuloksesta näyttää olevan henkilöillä itsellään. Näkyvimvät erot diskurssien sisällöissä tulevat esiin lehden käsitellessä Jätteenmäen ja Rinteen toimijuutta sekä olemusta, ja heidän mielialojensa tulkinnassa toimittajat turvautuvat erilaisiin keinoihin. Myös eron vaikutukset pääministereihin esitetään toisistaan poikkeavina.

7.1 Kovat toimintatavat

Sekä Anneli Jätteenmäkeä että Antti Rinnettä käsittelevissä *Helsingin Sanomien* diskursseissa yhtäläistä on, että heidät kuvattiin toimintatavoiltaan koviksi ja häikäilemättömiksi. Lehti korosti jo pidemmän aikaa vallinneita vastakkainasetteluja ja poliitikkojen valmiutta – jopa taipumusta – riitelyyn ja vahvaan oman asiansa ajamiseen. Jos toimittajat toistuvasti raportoivat tietyn henkilön olleen tai olevan osapuolena erimielisyyksissä, tuotetaan mielikuvaa siitä, että hän helposti ajautuu ristiriitoihin. Tällöin kehystetään jollain tavalla luonnolliseksi jatkumoksi, että riitaisaksi tunnettu henkilö pääministerinä ollessaankin joutuu vastakkainasettelutilanteisiin ja on osallisena konflikteissa. Lisäksi *Helsingin Sanomat* käytti kirjoituksissaan paljon metaforia, jotka rinnastivat politiikan sotaan, kuten ”uutispommi räjähti” (HS 19.6.2003), ”lähti vastahyökkäykseen” (HS 2.12.2019g), ”puolustus- ja viivytystaistelu” (HS 1.7.2003) sekä ”voittajat ovat käyttäytyneet kuin miehittäjät valloitetussa maassa” (HS 6.12.2019b). Tämänkaltaiset ilmaisut loivat teksteihin draaman tunnetta ja virittivät lukijaa kamppailun ja vastakkainasettelun tunnelmiin.

Politiikan kommentoijat pitävät usein pätevän ja menestyvän poliitikon ominaisuutena sitä, että tämä onnistuu edistämään oman puolueensa tärkeäksi kokemia asioita. Voidaan kuitenkin ajatella, ettei tavoitteiden toteuttaminen repivällä ja hyökkävällä tavalla ole optimaalista; tällainen menettelytapa voi vaikeuttaa muiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja tällaisin keinoin

saavutetut tulokset tai voitot voivat jäädä lyhytaikaisiksi. Kun pääministerin tehtävänä on johtaa valtioneuvostoa yhdessä hallituskumppaneina olevien puolueiden kanssa, toisia haastava ja mielipide-eroihin keskittyvä toimintatapa ei todennäköisesti johda parhaimpaan mahdolliseen lopputulokseen. Tämän *Helsingin Sanomat* itsekin totesi kirjoittamalla, että ”[p]ääministerin vallan ytimessä on kyky neuvotella, suostutella ja viestiä” (HS 4.12.2019b). On selvää, että Jäätteenmäki ja Rinne olivat uransa aikana tehneet paljonkin menestyksellistä yhteistyötä erilaisissa konteksteissa, mutta tämä jäi artikkeleissa taka-alalle niiden keskittyessä ristiriitihin. Lehti toi molempien kohdalla esille heidän taustansa kovanaamaisena poliitikkona, mutta totesi siihen liittyvät toimintatavat sopimattomiksi pääministerille, mistä se kritisoi heitä.

7.2 Ero oli omaa syytä

Sekä Jäätteenmäen että Rinteen tapauksessa media analysoi erojen syitä. Viimeisenä eroihin johtaneena yksittäisenä seikkana *Helsingin Sanomat* piti hallituskumppanipuolueen ilmoitusta siitä, että pääministeri oli menettänyt tämän luottamuksen. Toimittajat esittivät omia johtopäätöksiään siitä, mitkä seikat olivat johtaneet luottamuksen häviämiseen. Molemmissa tapauksissa lehti arvioi, että pääministerin oma toiminta oli ollut kohujen taustalla ja juurisyynä. Jäätteenmäki ”kompastui itse rakentamaansa ansaan” (HS 20.6.2003a) ja ”kietaisi köyden kaulaansa” (HS 27.6.2003), Rinne taas ”astui hallitsijoille tuttuun ansaan” (HS 3.12.2019b) ja ”avasi puolustuksensa” (HS 8.12.2019).

Helsingin Sanomat kuvaili pääministerien sortuneen poliittisen vallan käytössä virhearvioon – tehneen jotain sellaista, jota heidän asemassaan olevan poliitikon ei ollut korrektia tehdä. Jäätteenmäki käytti kyseenalaisesti saamiaan salaisiksi luokiteltuja tietoja vaalitaistelussa, Rinne puolestaan osallistui työtaistelun ratkaisemiseen kiinteämmin kuin pääministerille katsottiin sopivaksi. Reagointi näihin tapahtumiin olisi lehden mukaan voinut jäädä lievemmäksi, mikäli poliitikot olisivat osanneet hoitaa niiden jälkipyykin taitavammin (esim. HS 15.6.2003c; HS 2.12.2019g). *Helsingin Sanomien* arvion mukaan Jäätteenmäki ja Rinne kuitenkin epäonnistuivat kohujen aikana viestinnässään eivätkä pystyneet hälventämään heihin kohdistuneita epäilyjä ja syytöksiä tavalla, joka olisi palauttanut heidän aiemmin nauttimansa luottamuksen. Päinvastoin erilaiset salailuyritykset ja niiden paljastuminen nostattivat mediassa suurta kritiikkiä ja epäilyjä poliitikkojen moraalien pettämisestä sekä valehtelusta. *Helsingin Sanomat* esittikin, että pääministerien oma toiminta, ensin virheellinen arviointi ja sitten asiaa koskeva taitamaton viestintä, olivat mahdollistaneet kohun syntymisen, ja kyvyttömyys sammuttaa kohu oli johtanut eroon (esim. HS 19.6.2003h; HS 3.12.2019b).

Kun mediassa annettiin kuva, että eron pääasiallisena syynä oli pääministerin oma virheellinen toiminta, näyttäytyi ero luonnollisena ja todennäköisesti myös oikeutettuna seurauksena henkilön aiemmista virheistä. Lukijan oli helppo ymmärtää rationaaliseen muotoon puettu syy-seuraus-suhde, pitää eroa loogisena tuloksena aiemmista tapahtumista ja hyväksyä tapahtumien kulku. Lopputulos myötäili Aristoteleen käsityksen mukaista oikeaseuran oikeudenmukaisuuden ajatusta, jonka mukaan rikoksella tai moraalisella vääryydellä saatu hyöty tai etu pitää palauttaa tai antaa pois (Knuutila 2018, 254–255). Tällöin negatiivinen seuraus vääräksi katsotusta toiminnasta tyydytti ihmisten oikeudentajua ja ikään kuin rikos-rangaistus-periaatteella palautti yhteiskunnallisen tasapainon. *Helsingin Sanomat* pystyi siten kausaalisuhdetta rakentamalla ja moraaliin vetoamalla selittämään tapahtunutta eroa lukijalle ja lisäämään sen ymmärrettävyyttä.

Asettamalla eronneen henkilön omat teot alkusyyksi lehti pystyi myös häivyttämään muiden toimijoiden, esimerkiksi median, osuutta eroon johtaneissa tapahtumissa ja väistämään journalistien vastuuta tilanteen eskaloitumisesta. Tässä asemoinnissa toimittajat ovat seuranneet tapahtumia ikään kuin sivustakatsojina, raportoineet niistä objektiivisesti ja yrittäneet valottaa niitä lukijalle parhaan ymmärryksensä mukaan. Lukijoiden palvelun ja valtaapitävien kontrolloinnin tarkoituksella *Helsingin Sanomat* on voinut myös perustella aktiivista rooliaan tietojen hankkimisessa ja tapahtumien selvittämisessä.

Helsingin Sanomat kehysti erojen syiden pohdintaa laajentaen sitä pääministerien muuhun toimintaan, ympäröivään poliittiseen kontekstiin sekä näiden yhdistelmään. Kummassakaan tapauksessa SDP:n ja keskustan yhteistyö hallituksessa ei ollut – jälkikäteen tarkasteltuna – tarpeeksi vakaalla pohjalla, vaan erot tapahtuivat tilanteessa, jossa toisella puolueella oli ikään kuin vanhoja kalavelkoja maksettavana (esim. HS 7.6.2003a; HS 8.12.2019b). Kun sitten pääministeri joutui tilanteeseen, jossa hän olisi tarvinnut hallituskumppanin tukea, oli tällaisessa asetelmassa tukea varmasti vaikeampi saada kuin hyvän yhteistyön vallitessa. Jätteenmäen tapauksessa SDP:n piirissä oli henkilökohtaista kaunaa nimenomaan pääministeriä kohtaan (HS 15.6.2003b), Rinteen kohdalla kyse oli *Helsingin Sanomien* tulkinnan mukaan ehkä enemmän keskustan turhautumisesta hänen toimintatapoihinsa, joskin tilanne nosti esille myös kaikuja Jätteenmäen erosta ja sen hyvityksestä (HS 3.12.2019c). Kummassakin tilanteessa puolueet käyttivät hyväkseen syntyneen mediakohun tuomaa mahdollisuutta erottaa pääministeri, vaikka hallitusyhteistyötä jatkettiin. *Helsingin Sanomat* totesi esimerkiksi, että ”Antti Rinne omalla sähläämislään avasi puolustuksensa ja antoi vastustajilleen mah-

dollisuuden iskeä” (HS 8.12.2019). Siten vaikka lopullinen vaatimus erosta tuli toiselta puolelta, oli pääministeri kuitenkin lehden mukaan itse mahdollistanut tällaisen hyvin poikkeuksellisen vaatimuksen esittämisen.

7.3 Toiseus

Helsingin Sanomat ehdotti mahdolliseksi syyksi Jäätteenmäen ja Rinteen toimintatavoille, virhearvioinneille ja epäonnistuneelle viestinnälle lakimieskoulutuksen tuomia ajattelu- ja puhetapoja, jotka toimittajien arvioiden mukaan olivat erilaisia kuin ns. tavallisilla ihmisillä. Lukijat asemoitiin tässä diskurssissa normaalisti, ”terveellä järjellä”, ajatteleviksi kansalaisiksi ja puheen kohteena olevat pääministerit kuvattiin tästä normista poikkeaviksi.

Jäätteenmäen osalta *Helsingin Sanomat* esitti, että hänen ajattelunsa poikkeaa normaalista, koska hän suhtautuu asioihin kuin lakimies. Erilaisuutta kuvaavat esimerkiksi lauseet ”[h]änelle on tuottanut vaikeuksia ajatella kuin tavallinen ihminen. Hän suhtautuu asioihin kuin lakimies” (HS 19.6.2003e) ja ”[l]oppuun asti Jäätteenmäki uskoi, ettei ole tehnyt mitään poikkeuksellista: muut vain ymmärtävät väärin” (HS 19.6.2003e). Myös Rinteen kohdalla lehti katsoi koulutuksen vaikuttavan ajatteluun: ”[h]än ei ole ymmärtänyt – toisin kuin kaikki muut” ja ”[h]än on juristi. Hän ei vaikuta ymmärtävän, että nyt on työsuhdeasioitten sijaan kyse politiikasta” (HS 8.12.2019c.) Juristikoulutus selitti lehden mukaan myös hänen epäselväksi koettua kommunikointityyliään, kun se totesi ikään kuin tosiasiana, että tämän vuoksi Rinne voi pitää täysin hyväksyttävänä ”puhua osatotouksia ja jättää tapahtumat osittain hämärän peittoon” (HS 3.12.2019b). *Helsingin Sanomat* siis ehdotti koulutuksen lisäävän henkilön poikkeavuutta normaalista ja tavallisista ihmisistä, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että yleisesti koulutuksen ja ammattitaidon hankkimista pidetään positiivisena ja tavoiteltavana. Voikin kysyä, millainen tai miten pitkä ja vaikea koulutus muuttuu ”tavallisen kansalaisen” mielessä negatiiviseksi ominaisuudeksi esimerkiksi poliitikolle. Näkyykö tällaisessa ajattelussa agraariseen yhteiskuntaan liitetty käsitys siitä, että liika koulutus pilaa ihmisen, tai onko siinä kaikuja vanhasta ”herravihasta”?

Yrttiaho on tutkinut lainoppineiden representaatioita suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja mediassa, ja hänen mukaansa tuomari representoidaan useimmiten ulkopuoliseksi ”toiseksi”, joka ei kuulu ”meihin” (Yrttiaho 2000, 262). Tässä diskurssissa ”meillä” tarkoitetaan tavallisia kansalaisia, jotka edustavat oikeaa, joskus tuomareiden päätöksistä eroavaa oikeudenmukaisuutta (Yrttiaho 2000, 171). Yrttiahon havaintojen perusteella toimittaja on keskustelussa useimmiten ”kansan” puolella ja asettuu aina esimerkiksi poliittisissa haastatteluissa kunnan

kansalaisen puolelle (Yrttiaho 2000, 184). Toiseuden lisäksi kuvaukset tuomareista ovat usein stereotyyppisiä ja heidät voidaan kuvata yläluokkaisina norsunluutornin asukkaina, jotka eivät ymmärrä tavallisen ihmisen ongelmia (Yrttiaho 2000, 266, 295). Lakikieli taas on monimutkaisena pidetty ammattikieli, jonka juridiset termit ja argumentointi voivat ns. maallikoista tuntua vierailta ja vaikeaselkoisilta. (Yrttiaho 2000, 47.) Tällaista kieltä käyttävän henkilön lausunnot voidaan kokea monimutkaisiksi ja vaikeiksi ymmärtää, mikä voi lisätä epäluuloa siitä, että niiden avulla muunnellaan tai peitellään totuutta.

Helsingin Sanomat on ammentanut edellä kuvatusta perinteestä kuvatessaan Jäätteenmäen ja Rinteen eri tavalla ajattelevina ja tavallisesta ihmisestä poikkeavina ”toisina”. Hallin (1999, 123) mukaan jaossa meihin ja muihin, ”toisiin”, maailma jaetaan symbolisesti hyvään ja pahaan, jolloin muut erot näiden ryhmien sisällä ja välillä yksinkertaistetaan. Lukija on diskursissa asemoitu ”tavalliseksi kansalaiseksi”, jonka puolelle lehti asettuu ihmetellessään pääministerien toimia. *Helsingin Sanomat* kirjoittaa sillä taustaoletuksella, että on olemassa tapa, jolla tavallinen tai normaali ihminen ajattelee ja kommunikoi, ja toimittajat tietävät, millainen tämä tapa on. Tällöin lehti voi käyttää retorisenä keinona yleiseen mielipiteeseen ja oikeustajuun vetoamista siten, että ”me” kansalaiset (joihin kirjoittaja itsekin katsoo kuuluvansa) edustamme oikeaa tulkintaa moraalista ja tapahtumien hyväksyttävyydestä. Toisena taustaoletuksena on, että tästä ”normaalista” poikkeava toimintatapa on huono, koska sitä on vaikea ymmärtää ja se aiheuttaa epäselvyyksiä ja vääriä tulkintoja. Kun ”toiseuden” tuottaminen yhdistetään epäilyihin epärehellisyydestä ja valehtelusta, saadaan pääministerien ajattelu ja viestintä näyttämään erilaisuuden lisäksi myös negatiiviselta ja moitittavalta.

Tällaista ”toiseutta” tuottamalla kirjoittaja luo henkilöstä yleistä kielteistä mielikuvaa, minkä seurauksena lukijan mahdollisuudet samaistua häneen vaikeutuvat. Railon (2011, 148) mukaan poliitikkojen henkilökuva-jutuista voi päätellä, että ihanteellinen poliitikko on, paitsi poikkeuksellisen menestynyt, samalla mahdollisimman tavallinen ihminen, ja että tavallisuuden kuvaukset mahdollistavat kansalaisen samaistumisen poliitikkoon ja tämän kansansuosion. Käänteisesti, korostamalla sitä, että poliitikko on erilainen kuin tavallinen ihminen, etäännytetään lukijaa hänestä ja tätä kautta kirjoittaja voi vaikuttaa myös hänen suosionsa.

7.4 Valehtelu

Molempien pääministerien erojen yhteydessä keskeiseksi nousi kysymys siitä, onko pääministeri valehdellut paitsi medialle, myös eduskunnalle. On luonnollista, että myös *Helsingin Sanomat* käsitteli tätä aihetta useassa jutussa ja arvioi, onko valehtelua tapahtunut vai ei (esim.

HS 7.6.2003c; HS 13.6.2003a; HS 29.11.2019d; HS 8.12.2019b). Kummassakin erotapauksessa lehti osallistui aktiivisesti ”totuuden” selvittämiseen ja arvailuihin tapahtumien kulusta, mikä korosti sen roolia poliitikkojen väärinkäytösten paljastajana. Jatkuva päivittäinen spekulointi valehtelusta sekä epäilyjen esittäminen olivat omiaan vahvistamaan lukijan käsitystä siitä, että jotakin tuomittavaa ja epäilyttävää on tapahtunut, ja että poliitikot yrittävät peitellä sitä. Asian toistaminen luo sille ennen pitkää totuuden auraa, vaikka kyseessä olisikin alun perin väärä tai epävarma tieto.

Rinteen osalta valehteluepäilyjä edelsi pääministerin kommunikoinnin leimaaminen ”epäselväksi” (HS 1.12.2019a), ”ristiriitaiseksi” (HS 8.12.2019b) ja ”monimerkityksiseksi” (HS 3.12.2019b). Media tai mikään muukaan taho ei pystynyt todistamaan valehtelua, mutta lukijalle jäi käsitys, että pääministeri on vähintäänkin syyllistynyt epätarkkoihin ja huolimattomiin lausuntoihin. *Helsingin Sanomat* väitti Rinteen pystyvän helposti valehtelemaan ja johtamaan toisia harhaan, sillä hänen kerrottiin neuvottelukokemuksensa vuoksi pystyvän vakuuttavasti ”silmit kirkkaina” kertomaan tekevänsä toista kuin mitä hän tosiasiallisesti on tekemässä (HS 3.12.2019b). Kun lehti ei kyennyt aukottomasti todistamaan valehtelua, se kuitenkin lisäsi epäluotettavuuden leimaa vihjatessaan Rinteen olevan ”kokenut” valehtelijana. Tätä kautta se rakensi lukijalle mielikuvan, että vaikka todisteita ei nyt juuri löydykään, on hyvin mahdollista ja jopa todennäköistä, että hän oli syyllistynyt valehteluun. Lehti oikeutti siten omat epäilynsä perustuen henkilön aiempaan työkokemukseen, mikä syvällisemmin tarkasteltaessa tuntuu hataralta ja epäasialliselta perustelulta.

Jääteenmäen kohdalla *Helsingin Sanomat* käsitteli valehtelua tai sen epäilyä uutisoinnissaan jatkuvasti ja ivalliseenkin sävyyn referoi hänen antamiaan epätarkkoja vastauksia, esimerkiksi ”puhun niin totta kuin voin” ja ”minulla on kaksi korvaa” (HS 15.6.2003c). Kun sitten valehtelun katsottiin paljastuneen, kuvattiin tilannetta siten, että valehteleminen ja salailu oli tahallista ja harkittua, mikä teki siitä moitittavampaa kuin varomattomasti annetusta väärästä tiedosta (esim. HS 20.6.2003a). *Helsingin Sanomat* kirjoitti valehtelusta huomattavasti vakavampaan ja tuomitsevampaan sävyyn kuin Rinteen tapauksessa kertoen Jääteenmäen syyllistyneen ”totuuden peittelyyn, valehteluun ja muiden poliittisten toimijoiden harhauttamiseen” (HS 20.6.2003a) ja ”kansanvallan väheksymiseen” sekä ajaneen ”itsensä, puolueensa ja pian koko Suomen pahaan uskottavuuskriisiin” (HS 15.6.2003c). Hänen toimintansa oli siis huomattavasti vaarallisempaa ja sen vaikutukset voivat ulottua jopa Suomen kansainväliseen maineeseen, mikä kuulostaa liioitellulta arviolta.

Eduskunnan edessä valehtelua pidetään Suomessa niin vakavana rikkeenä, että jo epäily siitä on iso uutinen. Eduskunnassa harjoitettava politiikka on nimenomaan puhumalla politikointia ja poikkeaa siten esimerkiksi kirjallisesta hallintomenettelystä. Ihanteena on, että kansanedustajat toisia edustajia kunnioittaen tuovat täysistunnossa esille omat mielipiteensä, arvioivat asiallisesti muiden argumentteja ja perustelevat päätöksensä kuulijoille. (Tilli 2017, 130.) Perustuslain 29 §:n mukaan kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Lisäksi parlamentaarisen kulttuurin perinteen mukaan valehtelu tai siitä syyttäminen on ankarasti kielletty (Tilli 2017, 129). Valehtelu eduskunnassa merkitsee kansanedustajan velvollisuuksien ja parlamentaarisen käytösnormin rikkomista sekä kunnioituksen puutetta eduskunta-instituutiota kohtaan ja on siten paljon vakavampi rikkomus kuin esimerkiksi valehtelu medialle. Keskeistä toiminnan moitittavuuden suhteen on puhujan intentio, eli puhuuko hän vastoin tosiseikkoja tahallisesti vai tahattomasti (Tilli 2017, 146). Tämän tarkoituksellisuuden suhteen media on todennäköisesti katsonut Jätteenmäen ja Rinteen valehtelun eroavan toisistaan, mikä käy ilmi tapahtumien tuomittavuuden kuvauksissa.

Vaikka on todettu, että valehtelu on olennainen osa politiikkaa eikä siitä päästä koskaan eroon (Korvela 2017, 51), horjuttavat demokraattisessa järjestelmässä toimivaan poliittikkoon kohdistuvat valehtelusyytökset perustavanlaatuisesti hänen uskottavuuttaan äänestäjien ja yhteisöryhmäpaneelien silmissä. Valehtelijaksi epäileminen tai paljastuminen on jyrkässä ristiriidassa rehellisen ja suoraselkäisen poliitikon ihannekuvan kanssa. Nämä ominaisuudet liittyvät laajemmin mielikuvaan aidosta poliitikosta. Railo (2011, 147) toteaa, että aitous on yksi tärkeimmistä asioista, jotka erottavat poliitikot toisistaan, minkä vuoksi aitoudesta on tullut politiikassa arvokas ominaisuus. Rehellisyys ja luotettavuus ovat Suomessa tärkeitä pidettyjä arvoja (HS 10.12.2019c) ja olennaisia poliitikkojen toimintamahdollisuuksien kannalta (poliitikkojen sanotaankin toimivan luottamustehtävissä). Jos poliitikko ei nauti luottamusta, hänen edellytyksensä toimia poliittisissa tehtävissä ja ajaa edustamia asioita lakkaavat tai ainakin vähenevät huomattavasti. Viemällä henkilöltä poliittinen uskottavuus voidaan vaikeuttaa hänen toimintaansa, pilata hänen maineensa ja tuhota hänen poliittinen uransa. Poliittiselle valankäyttäjälle mielikuvat merkitsevät oman toiminnan legitimointia äänestäjien parissa ja ne vaikuttavat äänestyspäätöksiin (Noppari & Niemi 2017, 261). Korostamalla epärehellisyyttä ja liittämällä epäilyn siitä Rinteseen ja Jätteenmäkeen *Helsingin Sanomat* on osaltaan vaikuttanut lukijoiden mielikuviin heidän luotettavuudestaan ja tätä kautta horjuttanut heidän toimintaedellytyksiään politiikassa ja mahdollisuuksiaan jatkaa pääministerinä.

7.5 Ulkoinen olemus

Pääministerin ulkoisen olemuksen kuvauksiin liittyen Jäätteenmäen ja Rinteen tapaukset eroavat toisistaan, sillä Rinteen osalta ulkonäköä kommentoiva diskurssi puuttuu aineistosta kokonaan. Jäätteenmäkeä koskevilla teksteillä *Helsingin Sanomat* kertoi hänen toimiensa ja lausuntojensa lisäksi ulkonäöstä: pääministerillä oli ”kalpeat kasvot”, ”väkinäinen hymy” (HS 25.6.2003c) ja rypytön jakkupuku (HS 19.6.2003g). On mahdollista, että ulkonäköä koskevilla maininnoilla on haluttu valottaa Jäätteenmäen mielialoja, joita hänen ulkoisen olemuksensa on arveltu heijastavan. Jos toimittajat eivät ole saaneet Jäätteenmäeltä sellaisia vastauksia, joista hänen tunteitaan olisi voitu päätellä, he ovat ehkä olleet ulkoisten seikkojen perusteella tehtyjen johtopäätösten varassa. Onko taustalla mahdollisesti ollut ajatus siitä, että nimenomaan naisen kohdalla ulkoinen olemus heijastaa sisäisiä tunteita? Tutkimusaineistoon sisältyvät Jäätteenmäen ulkonäön kuvaukset liittyvät vahvasti myös hallinnan tunteeseen: hänen olemuksensa kuvataan hallittuna eron saakka, minkä jälkeen siitä esille tuodut seikat tuntuvat korostavan hallinnan menetystä, ja muutokset ”olivat lopulta dramaattisempia signaaleja kuin mitkään sanat” (HS 25.6.2003c).

Verrattuna edelliseen merkille pantavaa on, ettei Rinteen ulkonäköä ole tutkimusaineistoon kuuluvissa *Helsingin Sanomien* teksteissä kommentoitu mitenkään. Niissä ei ole kuvauksia esimerkiksi hänen vaatuksestaan tai kasvojensa ilmeistä. Rinteen olemuksen suhteen lukija on teksteihin sisältyvien mielialojen ja tunteiden kuvailun varassa (sekä lehtikuvien, jotka on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle). Hänen tulee itse luoda mielikuva siitä, miltä Rinne näyttää, kun artikkeli kertoo, että hän ”puhkuu pyhää vihaa” tai on ”leppoisa” (HS 4.12.2019a). Tekstit eivät kytke hallinnan tunteen läsnäoloa tai puuttumista ulkonäköön, vaan sitä kuvataan toimittajien vaikutelmien kautta ja adjektiivien avulla, kuten esimerkiksi maininnoilla ”piti vain jotenkin päästä purkamaan raivoa” (HS 4.12.2019a) ja ”uhmakkaasti esiintynyt Rinne” (HS 2.12.2019c). Nämä ilmaukset ovat luonnollisesti toimittajien tulkintoihin perustuvia päätelmiä yhtä paljon kuin ulkonäön perusteella tehdyt johtopäätöksetkin. Ne kuitenkin pohjautuvat pääministerin käyttäytymiseen ja lausuntoihin, eivätkä ulkonäköön.

Yllä mainitut erot kuvauksissa voivat johtua siitä, että Jäätteenmäki ja Rinne ovat todennäköisesti erilaisia persooniltaan. Jäätteenmäki on ollut pääministerinä hillitty, pidättyvä ja näyttänyt tunteitaan vain vähän, jolloin median on pitänyt yrittää tulkita hänen sisäisiä tunteitensa ulkonäön perusteella. Rinne puolestaan on näyttänyt tunteitaan enemmän ulospäin ja hä-

nen mielialojaan on ollut helpompi tulkita käytöksestä tai puhetavasta, jolloin tunnetilan esittäminen on ollut toimittajien mielestä riittävää mielialan kuvaamiseksi. Ulkonäköön liittyvien kuvausten puuttuminen vuoden 2019 teksteistä voi liittyä myös yleisempään trendiin, jonka mukaan poliitikkojen ulkonäön kommentointia ei ole enää pidetty samalla tavalla korrektina kuin vuonna 2003.

Ei ole myöskään poissuljettua, että pääministerin sukupuolella on ollut vaikutusta siihen, puhutaanko hänen ulkonäöstään vai ei. Niemi (2017, 240) on todennut, että poliittisessa journalismissa naiseen liitetään asiaseikkojen lisäksi usein pinnallista terminologiaa: esimerkiksi nais ehdokkaan kohdalla voidaan puhua puolueen ”kasvojenkohotuksesta”. Railon (2011, 116) mukaan naisten ruumiillisuuteen liittyvät kommentit ovat osa laajempaa historiallista ilmiötä, koska julkisuudessa esitettyjen kehojen kuvausten kautta on usein käsitelty sukupuoliin liittyviä rajoituksia ja mahdollisuuksia. Hän toteaa, että naispoliitikkojen henkilökuva-jutuissa hyvin leimallisena piirteenä esiintyvä ruumiillisuus puuttuu miespoliitikkoja käsittelevistä henkilökuvista kokonaan (Railo 2011, 184, 224). Naispoliitikot ovat myös itse kokeneet, että media on kiinnostunut heidän ulkonäöstään ja että sillä on julkisuudessa enemmän merkitystä kuin miespoliitikkojen ulkoisella olemuksella. Lisäksi he ovat kokeneet, että naisten tekemisiä arvioidaan usein pelkästään ulkonäön perusteella. (Mäkelä 2018, 161.) Myös kansainvälisesti on havaittu, että naispoliitikkojen arvioinnissa keskitytään usein ulkoisiin seikkoihin, kuten tyyliin ja vaatetukseen (Wilson & Boxer 2015, 6). Tässä suhteessa *Helsingin Sanomien* kuvaukset Jäätteenmäen ulkonäöstä ovat noudattaneet sellaista nais- ja miespoliitikkojen esittämistapaa, jonka on havaittu ilmenevän muissakin yhteyksissä ja laajemmissa aineistoissa.

Helsingin Sanomien kuvatessa Jäätteenmäen ulkoista olemusta teksteissä näkyy joiltain osin kaikuja perinteisistä naispoliitikkojen kuvauksista, joissa ulkonäön ja ruumiin katsotaan heijastelevan henkilön persoonaa, uskottavuutta ja ammattitaitoa. Ulkoisten ominaisuuksien kuvaukset mukailevat aluksi diskurssia tiukasta politiikosta ja myöhemmin poliittisen kohun uhrista. *Helsingin Sanomat* ei kuitenkaan nyt tarkasteltavana olleen aineiston perusteella ole keskittynyt ulkonäköseikkoihin, vaan ne ovat saaneet teksteissä pienemmän roolin kuin viihteellisempien iltapäivälehtien sivuilla. Lehti toi tämän itsekkin esille ja rakensi eroa itsensä ja muiden lehtien välille todeten ulkoisten seikkojen olleen joissain medioissa jopa merkityksellisempiä kuin politiikan sisältö: ”[k]ukaan tuskin muisti Jäätteenmäen lausuntojen sisältöä, mutta jakkupuvuista riitti puhuttavaa. Iltapäivälehdissä arvuuteltiin useampaan otteeseen niiden värivalintoja - vihreä on katumuksen merkki, valkoinen viattomuuden” (HS 17.8.2003b.)

Kaksi kuukautta eron jälkeen *Helsingin Sanomat* julkaisi tutkija Jaana Kuusipalon haastattelun, jossa tämä analysoi, että Jätteenmäen ”pääministeriys uhkasi miehistä valtaa ja jopa kansallisvaltion symboleja”, minkä vuoksi erossa oli kysymys sukupuolesta. Jätteenmäen nais-sukupuoli oli tutkijan mukaan sopimaton pääministerin rooliin, sillä kansallisvaltion idea perustuu sukupuolten vastakkaisuuksille ja naisille kuuluvat vain hoivaamiseen ja kotiin liittyvät politiikan alueet. (HS 17.8.2003a.) Railo (2011, 212) puolestaan on todennut, että aikakauslehtien julkaisemissa haastatteluissa naispoliitikot (mukaan lukien Jätteenmäki) ovat kertoneet kokeneensa oman ruumiinsa sopimattomaksi politiikkaan. Voidaan pohtia, onko *Helsingin Sanomat* sisällyttänyt juttuihinsa kuvauksia Jätteenmäen ulkoisesta olemuksesta muistuttaakseen hänen naiseudestaan tai pitääkseen sitä esillä, jolloin teksteihin on sisältynyt piiloviesti siitä, että hänen sukupuolellaan on merkitystä.

Eron aikana julkaistuissa teksteissä käytetään jonkin verran nais-etuliitettä, esimerkiksi sanassa naispääministeri. Tämä johtuu varmasti osittain siitä, että haluttiin korostaa kyseessä olevan ensimmäinen nainen pääministerinä, mutta voidaan myös kysyä käänteisesti, olisiko miessukupuolta tuotu näkyviin yhtä paljon. Lisäksi joissakin teksteissä on väheksyvään tai halventavaan sävyyn viitattu Jätteenmäen sukupuoleen, kuten esimerkiksi otsikoissa ”Akkavallan nousu ja tuho” (HS 17.8.2003b) sekä ”Maaseudun likka juoksutettiin ansalankoihin” (HS 16.8.2003). Mielenkiintoinen on myös naisten urakehitystä pohtivassa pääkirjoituksessa (HS 27.6.2003) esiin nostettu reaktio Jätteenmäen eroon: ”[a]rvostettu naispoliitikko tunnusti Jätteenmäki-katastrofin jälkeen, että naisena ja poliitikkona häntä nolottaa: ensimmäisen naispääministerin olisi suonut onnistuvan tai edes selviytyvän tehtävästään. Miestä tuskin toisen miehen epäonnistuminen nolottaisi” (HS 27.6.2003.) Tähän sävyyn kirjoitetuista jutuista käy ilmi, että Jätteenmäen epäonnistuminen kytkettiin yleisemminkin naisten onnistumismahdollisuuksiin, jolloin hänen katsottiin ikään kuin edustaneen kaikkia naisia. Samanlaista sukupuoleen liittyvää arviointia ei liittynyt Rinteen eroamiseen.

7.6 Toimijuus ja eron vaikutus poliittikkoon

Helsingin Sanomat kirjoitti molempien pääministerien osalta siitä, kuinka nämä toimivat eroprosessin silmässä ja miten heidän ympärillään olevat ihmiset suhtautuivat heihin. Teksteihin sisältyi myös arvioita siitä, millainen heidän mielentilansa lehden mielestä näytti olevan eron tultua tosiasiaksi. Kuvausten perusteella tapaukset eroavat toisistaan huomattavasti.

Jätteenmäen eroprosessin osalta *Helsingin Sanomat* keskittyi kuvaamaan muiden poliitikkojen ja ryhmien toimintaa aktiivisena, kun taas pääministerin rooli tapahtumissa tuntuu jäävän

enemminkin reaktiiviseksi ja puolustavaksi. Ympäröivien toimijoiden dominoinnista kertovat esimerkiksi ilmaiset ”hallitusryhmien johdon tapaamisessa päätettiin, että Jätteenmäki antaa eduskunnalle selvityksen asiasta” (HS 18.6.2003b) ja ”Backman ilmoitti tyyliä, että pääministerin ilmoitus ei tyydytä eikä riitä luomaan luottamusta hallitustyön johtamiseen” (HS 19.6.2003g). Pääministeri näyttää yrittäneen ratkaista kiistaa diplomaattisesti, sillä hän ”puikahteli päivän mittaan palaverista toiseen” ja ”kävi keskusteluja ministereittensä kanssa” (HS 18.6.2003b). Puolustuskannalla oleminen käy ilmi lehden sanamuodoista, joiden mukaan Jätteenmäki ”alkoi puolustautua” (HS 19.6.2003b), mutta ”joutui kuitenkin myöntämään”, ettei hänellä ”ole enää edellytyksiä toimia pääministerinä” (HS 19.6.2003c). Pääministerin kohtalo ei ollut hänen omissa käsissään, sillä ”Jätteenmäen ponnistelut olivat turhia” (HS 19.6.2003b) ja Backman ”jätti Jätteenmäen kohtalon täysin ilmaan” (HS 19.6.2003g). Lopuksi ”tukijat Jätteenmäen rinnalta häipyivät muutamassa minuutissa” (HS 19.6.2003b), oma eduskuntaryhmä ”suorastaan pakotti hänet jättämään paikkansa” (HS 19.6.2003a) eikä hänellä ”ollut muuta vaihtoehtoa kuin erota” (HS 20.6.2003c). Teksteistä rakentuu vaikutelma, jonka mukaan Jätteenmäki ei ole ollut tilanteessa tehokas tai vaikutusvaltainen toimija, vaan hänen ratkaisuyrityksensä ovat jääneet heikoiksi ja ponnottomiksi. Muut poliitikot ovat sen sijaan toimineet aktiivisesti ja käytännössä päättäneet, miten tilanne ratkaistaan ja mihin lopputulokseen päädytään, ja Jätteenmäki on pakotettu taipumaan muiden painostukseen.

Helsingin Sanomat kuvaili Jätteenmäen mielialoja ja eron vaikutusta niihin, jolloin hänen olemuksensa oli lehden mukaan nöyryytetty, lyöty ja surullinen. Pääministerin selkä oli painunut ”kyyryyn” (HS 19.6.2003b), hymy oli ”jäähmettynyt” (HS 20.6.2003c) ja Kultarannassa presidentti Halosen kanssa otettu yhteiskuva ”tihkuu surua ja murhetta” (HS 20.6.2003b). Tunnelman vakavuutta korostettiin, sillä ”presidentinlinnan peilialissa oltiin lähes hautajais-tunnelmissa, kun eroavan hallituksen pääministeri Anneli Jätteenmäki kävi tervehdyskäynnillä” (HS 25.6.2003b). Kyseessä oli siis tapahtuma, jossa pääministeri oli nujerretty ja joka oli lähes musertanut hänet, minkä lisäksi myös muut toimijat olivat masentuneita ja surullisia.

Helsingin Sanomat on kehystänyt Jätteenmäen pääministeriuran loppumista luomalla yhteneväisyyksiä antiikin draaman kaareen ja jungilaisen tuhoutuvan sankarin arkkityyppiin (vrt. iskelmälegendojen urat, Aho 2002, 120, 130). Yksi pääkirjoitus on jopa kirjoitettu tarinan rakenteen muotoon käyttäen draamaan viittaavia metaforia: esimerkiksi todetaan Jätteenmäen tehneen antiikin tragediasta tutun hamartian, kohtalokkaan virheen (HS 24.6.2003). Diskurssi liittyi Jätteenmäen ympärille luotuun sankari ja uhri -teemaan. Ero toteuttikin draamalle omi-

naisen ratkaisevan käänteen Jätteenmäen poliittisella uralla: hän jättäytyi sen jälkeen rivikan-sanedustajaksi eikä ollut mukana seuraavan hallituksen muodostamisessa. Jätteenmäki luopui samassa yhteydessä myös puolueensa puheenjohtajan tehtävistä (esim. HS 25.6.2003d), mitä *Helsingin Sanomat* kuvaa dramaattisen oloisesti: ”apeanoloinen, poliittisen pääomansa menettänyt Suomen ensimmäinen naispääministeri ja juhlistettu eduskuntavaalien voittajatar tuomitsi itsensä sivuun keskeisimmästä valtakunnan politiikasta” (HS 25.6.2003a). Tässä yhteydessä lehti kertoo hänen kuitenkin yrittäneen katsoa eteenpäin ja lausuneen, että hän jatkaa työtään ”pystyssä päin” ja että ”se, mikä ei tapa, vahvistaa” (HS 25.6.2003a), mitkä tuntuvat kliseisiltä ja tyhjiltä kommenteilta toimittajien tulkitsemin synkkiin mielialoihin verrattuna. Jätteenmäki ei myöhemminkään puolueensa pyynnöistä huolimatta asettunut ehdolle eduskunta- tai presidentinvaaleissa, vaan jatkoi uraansa Euroopan parlamentissa. Pääministeriero oli siten hänen kohdallaan selkeä käännekohta poliittisella uralla.

Rinteen toiminnasta eron yhteydessä esiintyvät *Helsingin Sanomien* kuvaukset olivat jossain mielessä melkein päinvastaisia kuin Jätteenmäen tapauksessa. Eroa edeltävänä päivänä lehti kertoi pääministerin esiintyneen ”uhmakkaasti” (HS 2.12.2019c), olleen ”kiukkuinen” ja suorastaan puhkuneen ”pyhää vihaa keskustaa kohtaan” (HS 4.12.2019a). Rinne esitettiin tapahtumien keskellä aktiivisena, jopa aggressiivisena toimijana: hän ”ryhtyi vastahyökkäykseen” (HS 2.12.2019g) ja antoi ”aika suoran sodanjulistuksen” (HS 2.12.2019b). Hän ei myötäillyt hallituskumppania, vaan antoi ”täyslaidallisen keskustalle ja päätti nokittaa oikein kunnolla” (HS 2.12.2019b) sekä ”moitti keskustaa ankarasti” siitä, että ”he ovat ajaneet hallituksen tällaiseen hyvin epäselvään ja sekavaan tilanteeseen” (HS 2.12.2019e). Lisäksi hän antoi ”ärhäkän lausunnon” (HS 8.12.2019c), jossa ”syytti keskustaa epäselvästä viestinnästä” ja vaati tältä ”selkeitä perusteita luottamuspuolan syistä” (HS 4.12.2019a). Näin ollen Rinne näyttää olleen koko ajan toiminnan keskiössä, hän on haastanut ja arvostellut keskustaa sekä vaatinut selvityksiä. Hänellä on myös ollut toimilleen SDP:n ”puoluehallituksen täydellinen tuki” (HS 2.12.2019b), joten oma puolue ei ole hylännyt häntä. Lisäksi eropäätöksen jälkeen *Helsingin Sanomat* kertoi Rinteen saaneen omiltaan ”raikuvat aplodit” eduskuntaryhmän kokouksen päätteeksi (HS 4.12.2019a).

Eron jälkeen toimittajat kuvasivat pääministerin kokeneen näkyvän muodonmuutoksen positiiviseen suuntaan: hän oli ”yllättävän rento ja vapautunut”, ”korostetun sovitteleva” sekä ”esiintyi leppoisaan sävyyn”. (HS 4.12.2019a.) *Helsingin Sanomat* kertoi Rinteen lausuneen eron jälkeen, että ”[a]ina tällaisesta prosessista jonkun näköinen rupi jää, mutta eiköhän tuo

parane pian. Pistetään salvaa päälle” (HS 4.12.2019a.) Hän myös sanoi olevansa ”tottunut siihen, että politiikassa on erilaisia päiviä” ja ”katselevansa eteenpäin” (HS 5.12.2019). Rinne siis näytti suhtautuvan eroon ja siihen johtaneeseen kohuun ikävänä vastoinkäymisenä, joka on politiikassa normaalia ja josta pääsee jokseenkin nopeasti yli. Tekstien kuvaukset ja siteeratut lausunnot tuntuvat kertovan yhteneväistä sanomaa, ja niiden perusteella lukijalle syntyy käsitys, jonka mukaan ero ei ole ollut hänelle ylipääsemättömän raskas koettelemus, vaan pikemminkin helpotus. Kun lehti vielä kertoi muiden poliitikkojen tapahtumien jälkeen tuntevan ”sympatiaa Rinnettä kohtaan” (HS 4.12.2019a), luotiin vaikutelmaa, että ero oli itse asiassa muuttanut olosuhteita hänen kannaltaan positiiviseen suuntaan. Tällöin lukijakin voi yhtyä helpotuksen tunteeseen ilman sen suurempaa katastrofin tuntua ja todeta kaikkien osapuolten olevan tyytyväisiä eroratkaisuun.

Tilanteessa ei lehden kuvausten perusteella tunnu olevan lainkaan niin paljon henkilökohtaisen epäonnistumisen ja vakavuuden tuntua kuin Jäätteenmäen erossa. Tätä tukee myös se, että Rinne valittiin heti eronsa jälkeen eduskunnan varapuhemieheksi ja uuden hallituksen hallitustunnustelijaksi, joten hän ikään kuin vain vaihtoi tehtäviä ja pysyi edelleen politiikan huipulla. Hän ei luonnollisesti ollut mukana uudessa hallituksessa, mutta *Helsingin Sanomat* kertoi hänen vaikuttaneen uuden pääministerin valintaan organisoimalla juntausoperaation Sanna Marinin puolesta (HS 12.12.2019). Hän ei siten jäänyt passiiviseen rooliin eronsa jälkeenkään, vaan on ollut vaikutusvaltainen oman puolueensa piirissä ja jatkanut parlamentaarisen politiikan johtotehtävissä.

Helsingin Sanomien antaman kuvan perusteella eronneet pääministerit ovat suhtautuneet tilanteeseen hyvin eri tavalla. Jäätteenmäen kohdalla kyse oli vakavasta, antiikin tragediaan verrattavasta kohtalokkaasta epäonnistumisesta, joka oli hänelle henkilökohtainen häpeä ja musertava kokemus. Tapaus löi hänen imagoonsa pysyvän leiman ja hän jäi jatkossa merkittävimpien kotimaan politiikan johtotehtävien ulkopuolelle. Rinteen osalta lehden kirjoituksista rakentuu käsitys, jonka mukaan kyse näytti olevan enemmänkin harmillisesta sekaannuksesta sekä henkilökemioiden ja toimintatapojen yhteentörmäyksestä, joiden vaikutusta hän itsekin piti ohimenevänä. Missään tapauksessa kyse ei ollut hänen uransa lopettamiseen tai henkilökohtaiseen pannaan julistamiseen johtavasta tapahtumasta. Rinne vaikutti seuraajansa valintaan sekä uuden hallituksen muodostamiseen, ja jatkoi siten merkittävänä poliittisena toimijana myös eronsa jälkeen.

Pääministerin sukupuolella on saattanut olla vaikutusta kuvausten sävyyn. Niemen (2017, 221) mukaan naisia ja miehiä arvioidaan politiikan toimijoina mediassa ja myös suuren yleisön keskuudessa usein keskenään erilaisin kriteerein (samoin myös esim. Mäkelä et al. 2015, 307–308). Railo (2011, 214) on samansuuntaisesti havainnut, että aikakauslehdet käsittelevät mies- ja naispoliitikkojen politiikassa kokemia vastoinkäymisiä ja tappioita eri tavalla. Hänen mukaansa naispoliitikkojen kohdalla sekä menestyksen että tappioiden kuvauksissa korostetaan naisten henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä ja vähätellään yhteiskunnallisten ja rakenteellisten syiden vaikutusta (Railo 2011, 214). Naisten menestys tai vastoinkäymiset politiikassa riippuvat siten heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan ja valinnoistaan (Railo 2011, 254). Miespoliitikkojen henkilökuviissa taas konfliktit on voitu nähdä maskuliinisuuden todistamiseen liittyvänä kamppailuna ja sitä kautta miehille luonnollisena toimintana (Railo 2011, 129). Ilmiö, jossa miespoliitikot yhdistetään usein kilpailuun ja voimaan, on havaittu myös kansainvälisesti (Lünenborg & Maier 2015, 186). Lisäksi miesten haastatteluista syntyy vaikutelma, että he vastoinkäymisten sattuessa pystyvät tekemään ratkaisunsa (esimerkiksi tehtävästä luopumisen) vapaaehtoisesti, ja voivat myöhemmin palata ”entistä päättäväisempänä” (Railo 2011, 127). *Helsingin Sanomien* kuvaukset Jäätteenmäen ja Rinteen reaktioista eroon näyttävät noudattelevan näitä laajemmin havaittuja ilmiöitä; naisen tappio johtuu henkilökohtaisista syistä ja personoidaan (Ross 2009, 74), miehen tappio on osa miehille ”luontevaa”, jatkuvasti käynnissä olevaa kilvoittelua. Tämän vuoksi naisen vastuu virheestä tuntuu henkilökohtaisesti raskaammalta ja hänellä on vähemmän toimintavaihtoehtoja vastoinkäymisen sattuessa.

7.7 Lopuksi

Vertailussa käy ilmi, että kuvatessaan Jäätteenmäkeä ja Rinnettä *Helsingin Sanomat* on osittain käyttänyt samoja tekstuaalisia keinoja ja rakentanut uutisointiaan samojen diskurssien kautta. Kielteisten ominaisuuksien toistelu ja vastakkainasettelujen korostaminen sekä henkilöiden että puolueiden välillä on luonut konfliktin ja ristiriitojen tuntua tapahtumiin. Toimijuutta ja ulkoista olemusta koskevat erisisältöiset puhettavat puolestaan tuovat näkyviin pääministerien kuvauksissa ilmenevät eroavaisuudet, joista ainakin osa on todennäköisesti johtunut kirjoittajien sukupuolittuneista taustakäsityksistä. Tutkimuksessa ei tullut esille, että politiikan journalismissa olisi tapahtunut merkittäviä muutoksia pääministerierojen välillä kuluneen ajan vaikutuksesta, vaan erot tuntuivat johtuvan tapausten erilaisista piirteistä ja sukupuolierosta.

Pääministerien uskottavuutta ovat horjuttaneet lehden jatkuvasti esittämät epäilyt ja etäännyttäminen ”tavallisista kansalaisista”, mikä on ollut omiaan kasvattamaan lukijoiden epäluottamusta näitä kohtaan. *Helsingin Sanomat* rakensi sidettä lukijoihinsa asemoimalla itsensä tavallisen kansalaisen puolelle tarkkailemaan tilannetta katsojana ja samalla häivyttänyt omaa osuuttaan tapahtumissa. Lehti käytti myös metaforia, jotka viittaavat politiikan olevan draamaa, näytelmää, jota media ja kansalaiset yhdessä seuraavat, esimerkiksi ”politiikan draamasarja” ja ”loppunäytös” (HS 24.6.2003) sekä ”erodraaman loppukohtaus” (HS 8.12.2019c). Viittaukset ulkopuolelta seurattavaan näytelmään ottivat tapahtumiin etäisyyttä, asemoivat toimittajat lukijoiden kanssa sen yleisöksi ja veivät huomiota itse asiasta spektaakkeliin. Draaman juonen ja sen päähenkilöiden toiminnan ja tunnetilojen kuvaukset vaihtelivat tapahtumien saamien käänteiden ja henkilöiden karakterisoinnin suhteen, mistä heijastuu paitsi tilanteiden eroavaisuus, myös kirjoittajien tulkinta ja taustalla vaikuttavat ajatusmallit. Lopuksi näytelmä sai asianmukaisen ja oikeudenmukaisen päätöksen, jossa päähenkilö kohtasi omien tekojensa seuraukset.

8 Päätelmät

Tutkielman tavoitteena oli tunnistaa Anneli Jäätteenmäen ja Antti Rinteen pääministerieroihin liittyvissä *Helsingin Sanomien* lehtikirjoituksissa esiintyviä vallitsevia diskursseja, joissa luotiin mielikuvaa pääministeristä ja hänen toiminnastaan. Edelleen tarkastelun kohteena olivat näiden diskurssien mahdolliset samankaltaisuudet ja eroavaisuudet. Tutkimusmenetelmänä oli aineiston laadullinen tarkastelu diskurssianalyysin avulla, jolloin oli mahdollista määritellä teksteissä ilmeneviä representaatioita, puhetapoja ja näiden taustalla vaikuttavia ajatusmalleja. Tutkimuksen kautta olen pyrkinyt tuomaan esille yhden perustellun näkemyksen ja tulkinnan teksteistä, en löytämään yhtä ainoaa totuutta niiden takaa. Tulkinnan avulla halusin tuoda näkyväksi sen, että journalismi ei koskaan ole täysin objektiivista, vaan se sisältää aina erilaisia näkökulmia ja mielipiteitä.

Journalistin ohjeissa todetaan, että yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä (Julkisen sanan neuvosto 2013). Tämän vuoksi on tärkeää, että mielipiteelliset tai toimittajan oman näkökulman sisältävät tekstit erottuisivat uutissisällöstä, jota usein pidetään neutraalina. Kirjoittamisen yhteydessä tehty aiheiden taustoittaminen ja kehystäminen tuo kuitenkin uutistekstien laatijalle mahdollisuuden erilaisilla, arvosidonnaisillakin, valinnoilla ja kielen käytön menetelmillä suunnata lukijoiden huomiota haluamaansa suuntaan sekä tuottaa mielikuvia asioista. Näitä keinoja oli käytetty myös *Helsingin Sanomien* uutisjuttuja laadittaessa. Varsinkin analyysijutuissa kirjoittajien oma ääni tuli esille värikkäinkin sanamuodoin, kommentaareista ja kolumneista puhumattakaan.

Journalistit esittivät pitkälle meneviä väitteitä ja arveluja pääministerien persoonasta ja mielialoista, puolueiden sisäisistä tilanteista ja kansan ajatuksista. Näkökulmia esittävässä kirjoituksissa he katsoivat pystyvänsä arvioimaan, miten Jäätteenmäen ja Rinteen olisi tullut toimia, jotta he olisivat käyttäneet valtaa oikein ja moraalisesti. Tarvittaessa toimittajat hakivat mielipiteilleen ja uskomuksilleen vahvistusta arvostetuilta asiantuntijoilta tai korkeilta virkamiehiltä ja referoivat myös kansan tunteja. Teksteissä käsiteltiin monia laajoja, vaikeita ja monitahoisia kulttuuriin ja etiikkaan liittyviä kysymyksiä, kuten ihmisten moraalialaa, totuutta, demokratiaa ja oikeudenmukaisuutta. Kirjoittajat ammensivat diskursseihin ja representaatioihin sisältöä useista erilaisista lähteistä, esimerkiksi antiikin tragediasta, sankaritarinoista, television lastenohjelmasta, erilaisista metaforista ja historiallisesta herraviihasta. Tekstuaaliset keinot vaihtelivat vihjailuista ja suostuttelusta syy-seuraus-suhteiden esittämiseen sekä normaalijärjen käytön tarpeellisuudesta yleisen mielipiteen luonnollistavaan voimaan.

Helsingin Sanomat mitä todennäköisimmin katsoi toteuttavansa medialle asetettuja tehtäviä toimiessaan poliittisen keskustelun foorumina sekä vallan vahtikoirana etsiessään ja paljastaessaan valtaa pitävien poliitikkojen väärinkäytöksiä, valheita ja peiteltyjä tekoja. Tässä roolissa se asemoi itsensä esiin tulleissa puhetavoissa tavallisten kansalaisten – äänestäjien – etujen valvojaksi, suomalaisen poliittisen kulttuurin ja demokratian puolustajaksi sekä etiikan ja moraalin varjelijaksi. Lehti nosti esiin politiikan epäkohtia, kummasteli ja kritisoi päättäjien toimintaa sekä koetti ohjata heitä oikealle polulle kritisoimalla heidän ratkaisujaan ja antamalla neuvoja. Tällöin se väliin esiintyi kaikkitietävänä politiikan asiantuntevana sisäpiiriläisenä etäännyen taas välillä tarkkailemaan tapahtumia ulkopuolisena seuraajana ja selostajana, häivyttäen omaa rooliaan.

Helsingin Sanomien uutisoinnissa vallitsevat diskurssit ovat pääministerierojen yhteydessä luoneet Anneli Jäätteenmäestä ja Antti Rinteestä enimmäkseen kielteistä kuvaa. Lehti on pitänyt tarpeellisena nostaa esille kummankin persoonallisuuteen ja henkilöön liittyviä arvottavia puhetapoja, jotka ovat olleet pääasiassa negatiivisia. Journalistit ovat käyttäneet näitä arvioita tai huomioita usein perusteluina analysoidessaan pääministerien toimintaa, jonka kommentoiminen on henkilön representaation kannalta merkittävää. Yksi tällaisista diskursseista on puhetapa, jossa kerrotaan pääministerien käyttävän kovia otteita. Toimittajat ovat esimerkiksi maininneet tietävänsä Jäätteenmäen ja Rinteen olevan kovanaamoja, käyttävän häikäilemättömiäkin keinoja ja olevan valmiita tappelemaan tai riitelemään tarpeen vaatiessa. Tutkimuksen perusteella lehti on tuonut toistuvasti heistä esiin seikkoja, jotka ovat näyttäneet olevan ristiriidassa niiden ominaisuuksien kanssa, joita pääministeriltä odotetaan. Tekstit käänisivät usein pääministerien luonteisiin keskittyvillä diskursseilla huomion muista poliittisista seikoista henkilöihin, joista ne eivät rakentaneet mairittelevaa kuvaa. Lehden analyysihin perustuen on helppo päätellä, ettei pääministerin ero olisi sille epämieluisaa.

Osa *Helsingin Sanomissa* vallitsevista diskursseista käytti keinonaan narratiivin rakentamista. Se loi Jäätteenmäen ympärille sankaritarinan, jonka mukaan hän määrätietoisesti raivasi tiensä Suomen ensimmäiseksi naispääministeriksi. Häneen kiteytyivät innostuneet odotukset uuden lehden kääntymisestä ja uudenlaisen poliittisen kulttuurin alkamisesta. Jäätteenmäki kuitenkin teki kohtalokkaan erehdyksen, sortui käyttämään moraalittomina pidettyjä keinoja sekä valehtelemään, mikä johti sankarin dramaattiseen romahtamiseen. Eron yhteydessä häneen asetetut odotukset tahriintuivat vastenmieliseen salailuun, valheiden paljastumiseen ja lopuksi pettymys kanavoitui median johdolla yleiseen syyllistämiseen ja tuomitsemiseen. *Helsingin Sano-*

mat käytti painavaa kieltä vedoten moraaliseen oikeudenmukaisuuden tuntoon ja maalaten kuvaa demokratian vaarantumisesta ja valtiollisten instituutioiden sekä suomalaisen poliittisen kulttuurin murenemisestä. Tuomitsemisen leima tuli vahvasti läpi teksteissä, eikä lehdeltä eron yhteydessä juuri löytynyt ymmärrystä Jätteenmäelle.

Rinteestä *Helsingin Sanomat* loi kuvaa rähinöimään tottuneesta ay-pomosta, joka pääministeriksi ryhdyttyään ei pystynyt mukauttamaan toimintaansa uuteen tehtävään sopivaksi eikä päässyt eroon aiemmin omaksumistaan tavoista. Lehden mukaan hän johti valtioneuvostoa autoritaarisesti yksin ja muilta kysymättä, mielsi valtansa liian suureksi ja sotkeutui mikro-manageeraten asioihin, jotka eivät hänelle kuuluneet. Tähän yhdistyi toimittajien arvioiden mukaan sekava häärääminen, epäselvä viestintä ja harkitsemattomien ajatusten ja ideoiden yllätyksellinen heittäminen. Lopulta Rinne sotkeutui omiin sanoihinsa, ajautui ristiriitaan kolegoidensa kanssa ja siirtyi syrjään pääministerin paikalta. Eron jälkeen lehti saattoi aistia kollektiivisen helpotuksen huokauksen kumpuavan kaikkien puolueiden ja median huuilta – myös Rinteen itsensä.

Helsingin Sanomat kritisoi Jätteenmäen ja Rinteen viestintää useaan otteeseen. Lehden mukaan Jätteenmäki ja Rinne välttelivät, kiertelivät, puhuivat monimerkityksesti, johtivat harhaan, ja lopulta puhuivat muunneltua totuutta eduskunnan edessä. Toimittajat vaativat vastauksia, tivasivat totuutta ja närkästyivät, kun eivät saaneet toivomiaan vastauksia. Viestintää koskevasta diskurssista onkin pääteltävissä, että mediakohun keskelle joutuneen poliitikon viestintäkäyttäytyminen on median erityisen huomion kohteena ja sitä kritisoidaan hanakasti. Jos poliitikko vaikenee tai antaa epäselviä tai ristiriitaisia lausuntoja, journalistit käyttävät aikaa ja vaivaa selvittääkseen asioiden todellisen laidan. Lisäksi välttelevä viestintä kääntää henkilöstä tuotettavaa representaatiota selkeästi kielteisempään suuntaan. Tällöin poliitikon on lähes mahdotonta hallita mediajulkisuutta ja saada itseensä kohdistuvat epäilyt laantumaan ja negatiiviset tulkinnat kääntymään positiivisiksi.

Helsingin Sanomat esitti myös toistuvasti epäilyjä siitä, että pääministerit eivät puhuneet totta, nämä siis jättivät osan totuudesta kertomatta tai valehtelivat. Lehti katsoi epäilemänsä salailun tai osatotuuksien kertomisen merkitsevän henkilöiden laajempaa moraalittomuutta ja vastuuttomuutta, Rinteen vihjattiin olevan tottunut valehtelija ja Jätteenmäen moraalissa arveltiin olevan ongelmia. Näiden piirteiden raportoitiin olevan muidenkin asiaa tuntevien tahojen, kuten eri puolueiden ja poliitikkojen tiedossa sekä aiheuttavan ongelmia yhteistyössä. Toimin-

nan arvioinnissa moraaliset puhetavat tulivat ilmi, avuksi kutsuttiin sekä laki että etiikka ja samalla vedottiin lukijoiden käsityksiin oikeasta ja väärästä. Lehti esitti ikään kuin yleisenä toiveena ja omana ohjeenaan, että pääministerit muuttaisivat menettelytapojaan, tekisivät politiikkaa oikein, puhuisivat totta ja toimisivat kuten heitä neuvottiin. Sen toistuvasti yllä pitämä epäluotettavuuden ilmapiiri on todennäköisesti vaikuttanut käsityksiin pääministerien luotettavuudesta ja lisännyt julkista painetta asian ratkaisuun.

Helsingin Sanomien uutisoinnissa oli nähtävissä mediakohulle ja skandaalille ominaisia piirteitä, joista yksi oli julkisuuteen tullut epäily valheesta (Paastela 1995, 61). Kummassakin pääministerierossa oli viime kädessä kyse maan johtavaa politiikkaa koskevasta paljastuksesta ja tämän seurausten pohdinnasta, minkä yhteydessä lehti osallistui oletettuja rikkomuksia koskevaan moraaliseen keskusteluun ja tätä kautta sosiaalisen järjestyksen palauttamiseen. Molemmat prosessit olivat myös – mediakohuille tyypilliseen tapaan – sotkuisia prosesseja, joissa esitettiin epäilyjä ja etsittiin todisteita lopputuloksen jäädessä kuitenkin ainakin joltain osin epäselväksi (Kantola 2011, 32). *Helsingin Sanomat* ohjasi valokeilaa poliitikkojen kömpelöihin selittely- ja salailuyrityksiin, mikä korosti mahdollista epärehellisyyttä ja sai heidät näyttämään entistä epäilyttävämiltä lukijoiden silmissä. Skandaalit osittain myös esitettiin yksittäisen henkilön ongelmana (esimerkiksi tehtävään nähden vääränlaisena persoonallisuutena), mikä näkyi lehden puhetavoissa niiden keskittyessä pääministerien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja toiminnan kritisointiin. Jätteenmäki ja Rinne joutuivat henkilökohtaisesti kantamaan imagohaittaa organisaatioidensa puolesta, mikä käytännössä realisoitui pääministerien eroon, jotta heidän puolueensa voisivat jatkaa hallituksessa. Vaikka lehti myönsikin taustalla vaikuttavat puolueiden väliset jännitteet, se kuitenkin käänsi huomiota yksittäisiin henkilöihin ja käsitteli ristiriitoja heidän kauttaan, minkä voidaan katsoa olevan yksi esimerkki politiikan julkisuuden henkilöitymisestä.

Helsingin Sanomien teksteissä esiintyi myös puhetapoja, joissa rakennettiin vastakkainasetteluja eri ryhmien välille. Tällaisessa asetelmassa poliitikot asemoidaan jopa stereotyyppisesti johonkin ryhmään kuuluviksi. Molempien pääministerierojen yhteydessä toimittajat rakensivat ristiriitaa yksittäisten poliitikkojen sekä heidän edustamiensa puolueiden välille, ja esimerkiksi metaforin kuvasivat politiikkaa sodaksi ja taisteluksi. Lisäksi esiintyi diskurssi, jossa luotiin toiseuttavaa vastakkainasettelua pääministerien ja ns. tavallisten kansalaisten välille. Lehti esitti Jätteenmäen ja Rinteen olevan juristikoulutuksensa vuoksi ajattelutavoiltaan erilaisia kuin normaalit ihmiset, minkä vuoksi he olivat kykenemättömiä sellaiseen oikeudenmukaiseen ja moraaliseen toimintaan, mitä kansan oikeudentaju ja etiikka edellyttäisivät. Kun

Helsingin Sanomat kuvasi heidän olevan ymmärrykseltään tavallisesta normista poikkeavia, loi se leveän kuilun kansan ja johtavien poliitikkojen ajattelun ja arvojen välille. Pääministerien ei tällöin katsottu kuuluvan ”meihin”, vaan toimittajat ovat asemoineet heidät ”toisiksi”, mikä on vaikeuttanut lukijoiden mahdollisuutta samaistua heihin ja tuntee myötätuntoa heitä kohtaan.

Helsingin Sanomat on toiminut sillä tavalla pidättyvästi, että se on välttänyt näkyvästi korostamasta Anneli Jäätteenmäen naissukupuolta kirjoituksissaan, eikä ole sanottavasti revitellyt ulkonäkökuvauksilla tai viljellyt naiseuteen liittyviä ilmauksia. Ennen eroa löytyy muutamia yksittäisiä mainintoja jakkupuvuista ja käsilaukusta, eron jälkeen taas analysoidaan ensimmäisen naispääministerin eron merkitystä naisten urakehitykselle yleisemminkin. Teksteihin piilotettu sukupuolittunut diskurssi tulee kuitenkin esiin tarkasteltaessa sitä, miten pääministerit esitetään toimijoina. Lehden kirjoitustyyli noudattelee politiikan journalismissa laajemmin havaittuja konventioita nais- ja miespoliitikkojen kuvaamisessa, jolloin naiset usein esitetään passiivisina toimijoina, kokijoina tai toiminnan kohteina, kun taas miehiin liitetään aktiivisuutta ja määrätietoisuutta ilmentäviä ilmauksia. Tämä näkyy esimerkiksi *Helsingin Sanomien* kertoessa eroamisprosessista: Jäätteenmäki pakotettiin eroamaan, Rinne taas päätti itse erota. Eron vaikutukset pääministereihin kuvattiin myös silmiin pistävän erilaisina – Jäätteenmäki jätettiin yksin ja hän oli eron jälkeen lyöty ja nöyryytetty, Rinne oli ennen eroa kiukkuinen ja eron jälkeen puolestaan leppoisa ja rento. Jäätteenmäelle ero oli henkilökohtainen epäonnistuminen, jonka vuoksi omatkin puoluetoverit hylkäsivät hänet, Rinne taas sai omiltaan raikuvat aplodit asettaessaan puolueen edun oman etunsa edelle. Näin ollen *Helsingin Sanomat* ei ole täysin onnistunut kirjoittamaan sukupuolineutraalisti, vaan sukupuolierot heijastuivat tietyissä diskursseissa, vaikkakin peiteltymmän rivien välissä.

Yhteenvetona ja vastauksena tutkimuskysymyksiin *Helsingin Sanomien* kirjoituksissa esiintyvistä vallitsevista diskursseista on nähtävissä, että niiden perusteella molemmista pääministereistä syntyvä kuva on kriittinen ja lukijalle tarjottavien representaatioiden yhteisvaikutus negatiivinen. Pääministeri ja tämän viestintä näyttävät olevan erityisen tarkkailun kohteena ja sitä tulkitaan ärhäkästi epäkohtia ja virheitä etsien. Vaikka pääministerierojen välillä on kulu-
nut kuutisentoista vuotta, diskursseista oli löydettävissä yllättävän paljon samoja teemoja ja käsittelytapoja, myös tekstuaaliset valinnat ja keinot vaikuttavat säilyneen samantyyppisinä. On mahdollista, että politiikan journalismin konventiot ovat kohtuullisen vakiintuneita, mikä ohjaa tekstien aihevalintoja ja sisältöjä. Tässä tutkielmassa, jonka tutkimusaineisto koostuu

vain yhden lehden teksteistä, myös aineiston rajausta on saattanut vaikuttaa tarkastelun lopputuloksiin ja laajempi aineisto olisi tässä suhteessa voinut tuoda erilaisia piirteitä näkyviin. Mikäli aineistoon sisältyisi esimerkiksi aikakauslehtiä, voisivat näiden tekstien tuottamat näkökulmat ja representaatiot poiketa sanomalehden linjasta. Tällöin esimerkiksi pääministerien yksityiselämästä kirjoitetut jutut saattaisivat valottaa henkilöiden persoonia ja muokata näiden julkisuuskuvia. On myös oletettavaa, että aikakauslehdet kirjoittaisivat poliitikoista myönteisempään sävyyn kuin politiikan toimittajat, jolloin niiden sisällyttäminen tutkimusaineistoon muuttaisi kokonaiskuvaa positiivisemmaksi.

Molemmissa tapauksissa tutkituista teksteistä näkyy havaintojeni mukaan se, että journalistit ovat omaksuneet median tehtävän vallan vahtikoirana toimimisesta ja asettuneet usein kriittisen arvioijan rooliin. Monen diskurssin taustalla on ajatusmalli, jonka mukaan toimittajat ajattelevat tarkalla psykologisella silmällä pystyvänsä havainnoimaan asioita ja tekemään niiden perusteella oikeita arvioita. He näyttäytyvät lukijalle politiikan asiantuntijoina ja sisäpiiriläisinä sekä jokseenkin kaikkitietävinä sen suhteen, miten tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja tulevat etenemään, mikä oikeuttaa heidät ennustamaan niiden lopputulosta. Journalistit esiintyvät myös oikean moraalin tuntijoina, terveen järjen käyttäjinä sekä oikeudenmukaisuuden aiueina. He vaativat totuuden julki tuomista sekä vallankäytön prosessien läpinäkyvyyttä ja katsovat puolustavansa tavallisen kansan etuja, demokratian toteutumista sekä sosiaalisen järjestyksen säilymistä. Kun lukijalle tällaisella asemoinnilla esitetään, suoraan tai peitellysti, näkemys todellisuudesta, tekstillä on vahva mahdollisuus vaikuttaa vastaanottajan ajatuksiin ja mielipiteisiin, kenties myös tekoihin esimerkiksi äänestystilanteessa. Ei ole myöskään pois suljettua, että lehtikirjoittelu on myötävaikuttanut pääministerieroihin kasvattamalla politiikoihin kohdistuvaa julkista painetta ja ikään kuin pohjustamalla eroa luomalla sille otollista maaperää. Tätä kautta media osaltaan on voinut tuottaa sosiaalista todellisuutta ja rakentaa julkista kulttuuria sekä politiikassa että muilla yhteiskunnan alueilla.

Mahdollista jatkotutkimusta ajatellen tutkimusta voisi laajentaa lisäämällä aineistoa esimerkiksi ottamalla mukaan myös muita sanomalehtiä tai vertailemalla eri medioiden kirjoittelua pääministereistä. Aineiston laajentamisen voisi toteuttaa myös tutkimalla *Helsingin Sanomien* kirjoittelua kaikkien pidemmällä aikavälillä tapahtuneiden ministerierojen yhteydessä. Tällöin olisi mahdollista saada tietoa siitä, käsitteleekö lehti eri tehtävistä vastaavia ministereitä samalla tavalla vai onko tässä suhteessa nähtävissä eroja. Laajennus voisi mahdollistaa myös esimerkiksi sukupuolittamisen näkökulman tarkemman tutkimisen. Toisaalta olisi mielenkiintoista tarkastella suomalaista mediaa verrattuna kansainväliseen journalismiin ministerierojen

käsittelyssä. Täydentävä tutkimusaihe jatkotutkimusta ajatellen olisi tarkastella sitä, millaisia tulkintoja ja mielikuvia lukijoille on syntynyt aineiston perusteella. Tällöin voitaisiin saada lisävalaistusta tekstien vastaanottoon ja siihen, ovatko lukijat omaksuneet heille kirjoituksissa tarjottuja rooleja.

Pääministerin ”pakkoero” on suomalaisessa politiikassa harvinainen kriisi ja sen realisoituminen mediakohun seurauksena merkittävä ja monitahoinen julkinen valtataistelu, johon osallistuu useita poliitikkoja ja poliittisia puolueita. Kohun pyörteissä pinnalle nousevat kuitenkin tarinan päähenkilöt, pääministerit, joihin uutisointi keskittyy ja henkilöityy. He saavat antaa kasvonsa tapahtumille, joiden syitä ja seurauksia journalistit näyttävät etsivän heidän persoonistaan, lausunnoistaan ja teoistaan. Henkilöiden mediarepresentaatioiden merkitys ei poliittisen kriisin kohdatessa ole vähäinen, vaan saattaa juuri tällaisessa tilanteessa vaikuttaa ratkaisevasti lopputulokseen. Tämän vuoksi poliitikkojen julkisuuskuvien ja niiden muodostumisen taustalla olevien ajatusmallien tarkastelu on tärkeää yhteiskunnan ymmärtämisen kannalta.

Lähteet

Tutkimuskirjallisuus

- Aho, Marko (2002) *Iskelmäkuninkaan tuho. Suomi-iskelmän sortuvat tähdet ja myyttinen sankaruus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Alho, Arja (2011) Tilaamatta ja yllätyksenä. Teoksessa Susanne Dahlgren, Sari Kivistö & Susanna Paasonen (toim.) *Skandaali!: suomalaisen taiteen ja politiikan mediakohut*. Helsinki: Helsinki-kirjat, 93–114.
- Anttila, Terhi (2006) Eduskuntavaaleista pääministerivaaleiksi. Teoksessa Ville Pernaa & Ville Pitkänen (toim.) *Poliitikot taistelivat – Media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat, 159–192.
- Aula, Pekka & Åberg, Leif (2012) Leimahtavat julkisuudet – organisaatioiden uusi haaste. Teoksessa Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino, 201–224.
- Dahlgren, Susanne; Kivistö, Sari & Paasonen, Susanna (toim.) (2011) *Skandaali!: suomalaisen taiteen ja politiikan mediakohut*. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (2003) *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London, New York: Routledge.
- Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (2013) The Work of Representation. Teoksessa Stuart Hall, Jessica Evans & Sean Nixon (toim.) (2013) *Representation*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.
- Havu, Elina (2013) *Naispääministerin mediarepresentaatiot Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa 2003*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Heikkinen, Vesa (1999) *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, Vesa (2012) Ideologia. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Laurerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus, 112–119.
- Heikkinen, Vesa (2020) *Tekstianalyysi. Miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä*. Helsinki: Gaudeamus.

- Heikkinen, Vesa; Lehtinen, Outi & Lounela, Mikko (2005) Lappeenrantalaismies löi toista
nenään baarissa. Uutisia ja uutisia. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.) *Tekstien arki.
Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Helsinki: Gaudeamus, 231–258.
- Herkman, Juha (2011) *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Hirvola, Matti (2017) *Luottamuksen loppu? Suomalainen sopimusyhteiskunta myllerryksessä
2015–2017*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Isotalus, Pekka (2017) *Mediapoliitikko*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) *Diskurssianalyysi: teoria, peruskäsitteet
ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Kantola, Anu (1998) Tärkeintä on olla aito. Poliittisten uutisten dramaturgia. Teoksessa Anu
Kantola, Inka Möring & Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkin-
taan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 122–148.
- Kantola, Anu (2011) Modernin julkisuuden teoria ja käytännöt. Teoksessa Anu Kantola
(toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudea-
mus, 17–41.
- Kantola, Anu (2014) Mediatization of Power. Corporate CEOs in Flexible Capitalism. *Nordi-
com Review* 35:2, 29–41.
- Kantola, Anu & Vesa, Juho (2011) Skandaalit ja julkinen elämä Suomessa. Teoksessa Anu
Kantola (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki:
Gaudeamus, 42–64.
- Kantola, Anu; Vesa, Juho & Hakala, Salli (2011) Notkean myrskyn silmässä: vaalirahaskan-
daali. Teoksessa Anu Kantola (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yh-
teiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 65–88.
- Karppinen, Kari; Jääsaari, Johanna & Kivikuru, Ullamaija (2010) *Media ja valta kansalaisen
silmin*. Helsinki: Forskningsinstitutet, Svenska social- och kommunalhögskolan vid
Helsingfors universitet.
- Karvonen, Erkki (1999) *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä
myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karvonen, Erkki (2011) Julkkispolitiikko median suurennuslasissa. Teoksessa Anu Koivunen
& Mikko Lehtonen (toim.) *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut
nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 187–218.
- Knuutila, Simo (2018) Oikeudenmukaisuus antiikin filosofiassa. Teoksessa Matti Häyry,
Tuija Takala & Johanna Ahola-Launonen (toim.) *Oikeudenmukaisuuden ongelma*.
Helsinki: Gaudeamus, 248–261.

- Korvela, Paul-Erik (2017) Poliittisen valheen lyhyt historia. Teoksessa Paul-Erik Korvela & Johanna Vuorelma (toim.) *Puhun niin totta kuin osaan. Poliittikka faktojen jälkeen*. Jyväskylä: Docendo, 45–66.
- Kukkala, Emilia & Purokuru, Pontus (2017) *Luokkavallan vahtikoirat. Miten suomalaiset toimittajat auttavat eliittiä pysymään eliittinä*. Helsinki: into.
- Lindström, Helena (2021) *Pääministerit journalismissa. Suomen pääministerien representatiot Helsingin Sanomissa 1991–2020*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Lünenborg, Margreth & Maier, Tanja (2015) ‘Power Politician’ or ‘Fighting Bureaucrat’: Gender and Power in German Political Coverage. *Media, Culture & Society* vol. 37:2, 180–196.
- Matikainen, Janne (2010) Perinteinen ja sosiaalinen media – käyttö ja luottamus. *Media & viestintä* 33:2, 55–70.
- Mäkelä, Johanna (2018) *Naiset politiikan huipulla. Sukupuolittunut viestintä ja johtajuus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Mäkelä, Johanna; Isotalus, Pekka & Ruoho, Iris (2015) The Ball is in the Women’s Court: The Portrayal of Finnish Women as Political Leaders. Teoksessa John Wilson & Diana Boxer (toim.) *Discourse, Politics and Women as Global Leaders*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 293–314.
- Mörttinen, Matti & Nurmi, Lauri (2019) *Antti Rinne. Koko tarina*. Helsinki: into.
- Niemi, Mari K. (2009) Kohu- ja skandaalijournalismi moraalien ja moralismin keväessä. Teoksessa Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Ville Pitkänen (toim.) *Poliittikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Turun Yliopisto, 179–227.
- Niemi, Mari K. (2017) Vallan ja johtajuuden sukupuoli – onko tasa-arvo saavutettu? Teoksessa Mari K. Niemi, Tapio Raunio & Ilkka Ruostetsaari (toim.) *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 221–244.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2012) *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Noppi, Elina & Niemi, Mari K. (2017) Sopuleista someaikaan – median valta politiikassa? Teoksessa Mari K. Niemi, Tapio Raunio & Ilkka Ruostetsaari (toim.) *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 245–268.
- Nye, Joseph S. Jr. (2008) *The Powers to Lead: Soft, Hard, and Smart*. New York: Oxford University Press.
- Onnela, Heini-Tuuli (2004) Tapaus Jäätteenmäki: kuinka syyllisyyttä rakennetaan. *Naistutkimus* 4/2004, 57–60.

- Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. (2009) Tutkimuskohteena politiikan journalismi. Teoksessa Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Ville Pitkänen (toim.) *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Turun Yliopisto, 9–15.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pitkänen, Ville (2009) Poliitiikan journalismin yhteiskunnallinen tehtävä. Teoksessa Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Ville Pitkänen (toim.) *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Turun Yliopisto, 79–108.
- Railo, Erkka (2009) Puolitoista vuotta politiikan uutisia. Teoksessa Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Ville Pitkänen (toim.) *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Turun Yliopisto, 17–31.
- Railo, Erkka (2011) *Henkilökohtainen on poliittista*. Turku: Turun Yliopisto.
- Ridell, Seija (1994) *Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ross, Karen (2009) *Gendered Media: Women, Men, and Identity Politics*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Salminen, Esko (2006) *Mediavallan aika. Poliittikka tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Haloseen*. Helsinki: Edita.
- Silvola, Sakari (2006) *Fusku ja pajunköysi vai palvelus maalle? Irak-skandaalin ja Anneli Jäätteenmäen julkisuuskuvan rakentuminen Ilkan ja Ilta-Sanomien pääkirjoituksissa ja kolumneissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tilli, Jouni (2017) Valehtelu ja totuudenjälkeinen retoriikka eduskunnassa. Teoksessa Paul-Erik Korvela & Johanna Vuorelma (toim.) *Puhun niin totta kuin osaan. Poliittikka faktojen jälkeen*. Jyväskylä: Docendo, 127–147.
- Uimonen, Risto (2009) *Median mahti. Kuinka journalistit käyttävät valtaa ja pakottavat maan mahtavia eroamaan*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Uimonen, Risto (2011) *Pääministerin puhuva pää*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Vainikkala, Erkki (2012) Kulttuurintutkimus. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus, 564–580.
- Valtonen, Sanna (1998) Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola, Inka Möring & Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 93–121.

- Van Dijk, Teun A. (1997) The Study of Discourse. Teoksessa Teun A. Van Dijk (toim.) *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 1–34.
- Virkkunen, Henna (2004) Tämä järkyttää meidät kaikki. Teoksessa Jukka Pietinen (toim.): *Journalismikritiikin vuosikirja 2004*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, 8–20.
- Virkkunen, Henna (2006) Ja ministeri erosi hymyillen. Teoksessa Ville Pernaa & Ville Pitkänen (toim.) *Poliitikot taistelivat – Media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat, 127–158.
- Vorberg, Laura & Zeitler, Anna (2019) ‘This is (not) Entertainment!’: Media Constructions of Political Scandal Discourses in the 2016 US Presidential Election. *Media, Culture & Society* vol. 41:4, 417–432.
- Väliverronen, Esa (2012) Median kuviteltu valta. Teoksessa Kari Karppinen & Janne Matikainen (toim.) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino, 83–105.
- Wilson, John & Boxer, Diana (2015) Introduction. Teoksessa John Wilson & Diana Boxer (toim.) *Discourse, Politics and Women as Global Leaders*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–17.
- Yrttiaho, Eero (2000) *Tuomarimentaliteetti ja kansan oikeustaju. Oikeudenkäytön representaatiot suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja mediassa käytävässä oikeudenmukaisuuskeskustelussa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Verkkolähteet

- Julkisen sanan neuvosto (2013). Journalistin ohjeet ja liite.
https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ (linkki tarkistettu 7.6.2021).
- Jäätteenmäki, Anneli (2003) Pääministerin ilmoitus Irak-keskustelun taustoista 18.6.2003.
 PTK 42/2003 vp.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_42+2003.pdf (linkki tarkistettu 1.11.2021).
- MediaAuditFinland (2020). Levikkitilasto 2019.
<https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/08/LT-tilasto-2019.pdf> (linkki tarkistettu 7.6.2021).

MediaAuditFinland (2021). KMT 2020 LEHTIEN LUKIJAMÄÄRÄT.

https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/01/KMT_2020_lukijamaarat-26-01-2021.pdf (linkki tarkistettu 7.6.2021).

Sanoma Media Finland (2021). Yli vuosisata parhaita lukuelämyksiä.

<https://www.sanoma.fi/keita-olemme/tarinamme/> (linkki tarkistettu 7.6.2021).

Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit.

http://www.stat.fi/til/evaa/2003/evaa_2003_2004-05-31_kat_003.html

Suomen virallinen tilasto: Eduskuntavaalit.

http://www.stat.fi/til/evaa/2019/evaa_2019_2019-04-24_tie_001_fi.html

Uutismedian liiton mediakasvatustoiminta (2021). Juttutyypit.

<https://juttutyypit.fi/juttutyypit/uutinen/> (linkki tarkistettu 7.6.2021).

Uutismedian liiton mediakasvatustoiminta (2021). Juttutyypit.

<https://juttutyypit.fi/juttutyypit/analyysi/> (linkki tarkistettu 7.6.2021).

Uutismedian liiton mediakasvatustoiminta (2021). Juttutyypit.

<https://juttutyypit.fi/juttutyypit/kolumni/> (linkki tarkistettu 7.6.2021).

Uutismedian liitto (2020) Sanomalehtien ylivoimaisuus luotettavimpana mediana on kasvanut.

<https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/sanomalehtien-ylivoimaisuus-luotettavimpana-mediana-on-kasvanut/> (linkki tarkistettu 7.6.2021).

Valtioneuvosto. Hallituksen tiedot ja kokoonpano.

<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti> (linkki tarkistettu 20.11.2021).

Liitteet

Liite 1. Tutkimusaineisto 2003

HELSINGIN SANOMAT (HS)

HS 7.6.2003a: ”Irak-vuodon pitkittyvä piina”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004145644.html>

HS 7.6.2003b: Jaakko Hautamäki, ”Jätteenmäki kiistää edelleen saaneensa salaisia Irak-papereita”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004145820.html>

HS 7.6.2003c: Riitta Vainio, ”Asiapapereita ja allekirjoituksia”, Kotimaa/Tausta.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004145818.html>

HS 11.6.2003: Jaakko Hautamäki, ”Pääministeri otti takaoven käyttöön”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004146648.html>

HS 13.6.2003a: ”Kahden vuoden loukussa”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004146987.html>

HS 13.6.2003b: Martta Nieminen, ”Jätteenmäki katu sananvalintojaan”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004147094.html>

HS 15.6.2003a: Erkki Pennanen, ”Mikä kuherruskuukausi!”, Pääkirjoitus/Kolumni.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004147531.html>

HS 15.6.2003b: Unto Hämäläinen, ”Saako Koston enkeli nyt siipeensä?”, Sunnuntai.

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004147604.html>

HS 15.6.2003c: Jan Rossi, ”Jätteenmäki väheksyy kansanvaltaa”, Mielipide.

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004147536.html>

HS 17.6.2003: ”Kolmannes kansasta uskoo pääministerin valehtelevan”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148029.html>

HS 18.6.2003a: ”Jätteenmäen jatkoedellytykset ovat heikentyneet vakavasti”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004148144.html>

HS 18.6.2003b: Martta Nieminen, Pekka Vuoristo, ”Sdp:n eduskuntaryhmässä vaadittiin jo pääministeri Jäätteenmäen eroa”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148285.html>

HS 18.6.2003c: Atte Jääskeläinen, ”Kahdenlaista luottamusta”, Kotimaa/näkökulma.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148222.html>

HS 18.6.2003d: Atte Jääskeläinen, ”Vuoto presidentin lähipiiristä horjuttaa pääministerin asemaa”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148300.html>

HS 19.6.2003a: ”Uusin paljastus laukaisi Jäätteenmäen pakkoeron”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004148347.html>

HS 19.6.2003b: Jaakko Hautamäki, Pekka Vuoristo, ”Sdp painosti Jäätteenmäen eroon”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148534.html>

HS 19.6.2003c: Jaakko Hautamäki, Anssi Miettinen, Martta Nieminen, Pekka Vuoristo, ”Jäätteenmäen pääministeriura katkesi dramaattiseen eroon”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148317.html>

HS 19.6.2003d: ”Näin Jäätteenmäki kertoi eduskunnalle”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148494.html>

HS 19.6.2003e: Jaakko Hautamäki, ”Ensimmäinen naispääministeri”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148495.html>

HS 19.6.2003f: Martta Nieminen, Pekka Vuoristo, ”Jäätteenmäki jäi istunnossa yksin puolustamaan Irak-menettelyään”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148499.html>

HS 19.6.2003g: Laura Pekonen, ”Hurja päivä Arkadianmäellä”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148532.html>

HS 19.6.2003h: Atte Jääskeläinen, ”Liian sotkuisa solmu”, Kotimaa/Näkökulma.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148497.html>

HS 19.6.2003i: Anssi Miettinen, ”Manninen: Jätteenmäki valehteli eduskunnalle”, Kotimaa.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148530.html>

HS 20.6.2003a: Janne Virkkunen, ”Valheen lyhyet jäljet”, Pääkirjoitus/Kolumni.
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004148594.html>

HS 20.6.2003b: Unto Hämäläinen, ”Komeasti korkealle, nolosti alas”, Sunnuntai.
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004148710.html>

HS 20.6.2003c: Laura Pekonen, ”Juristit kompastuivat kieleensä”, Sunnuntai.
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004148711.html>

HS 20.6.2003d: Ilkka Ahtiainen, ”Jääkö Irak-asia jäytämään keskustan ja Sdp:n välejä ikuisesti?”, Kotimaa.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148811.html>

HS 20.6.2003e: ”Poliisi: Jätteenmäen rooli punnitaan uudelleen”, Kotimaa.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148803.html>

HS 20.6.2003f: Unto Hämäläinen, Jouni Mölsä, ”Halonen: Kehotin Jätteenmäkeä kertomaan poliisille kaiken”, Kotimaa.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148751.html>

HS 20.6.2003g: Aki Asola, ”Jätteenmäkeä tukeneet lehdet: Irak-vuoto perattava loppuun”, Kotimaa.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004148809.html>

HS 24.6.2003: Ari Hiltunen, ”Jätteenmäen tarinan sankarihahmo petti”, Pääkirjoitus/Vieras-kynä.
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004149070.html>

HS 25.6.2003a: ”Matti Vanhanen siivoaa Jätteenmäen jäljet”, Pääkirjoitus.
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004149289.html>

HS 25.6.2003b: Anssi Miettinen, ”Jätteenmäki esitti vielä pahoittelunsa vakavalle Haloselle”, Kotimaa.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004149366.html>

HS 25.6.2003c: Leena Virtanen, ”Taistelu puhetilasta”, Kotimaa/Kanavalla.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004149354.html>

HS 25.6.2003d: Atte Jääskeläinen, ”Takaisin tahtopolitiikkaan”, Kotimaa/Näkökulma.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004149367.html>

HS 25.6.2003d: Jaakko Hautamäki, ”Keskustan puolueväki ryöpytti Sdp:tä ankaralla kielellä”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004149368.html>

HS 26.6.2003: ”Keskustalta hyvä valinta”, Pääkirjoitus/Muut lehdet.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004149518.html>

HS 27.6.2003: Anneli Sundberg, ”Hyytyykö naisten vauhti?”, Pääkirjoitus/Merkintöjä.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004149715.html>

HS 29.6.2003: Miska Rantanen, ”Aika lailla sekaisin”, Sunnuntai.

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004150238.html>

HS 1.7.2003: ”Keskusta maksaa kalliisti Jätteenmäen tähdenlennosta”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004150612.html>

HS 11.7.2003: Ralf Dahrendorf, ”Valehtelevat poliitikot”, Ulkomaat/Maailman kynät.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004152906.html>

HS 20.7.2003: Antti Kivimäki, ”Jätteenmäki lähti, myytti jäi”, Sunnuntai.

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004154692.html>

HS 15.8.2003: ”Jätteenmäki venkoilee turhaan”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004160082.html>

HS 16.8.2003: Jaakko Hautamäki, ”Maaseudun likka juoksutettiin ansalankoihin”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004160427.html>

HS 17.8.2003a: Aki Asola, ”Tutkija Jaana Kuusipalo: Jätteenmäki järkytti miehistä eliittiä ja valtiokuvaa”, Kotimaa.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004160660.html>

HS 17.8.2003b: Aki Asola, ”Akkavallan nousu ja tuho”, Kommentti.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004160659.html>

Liite 2. Tutkimusaineisto 2019

HELSINGIN SANOMAT (HS)

HS 21.11.2019: Teemu Luukka, ”HS-analyysi: Postin työehtosotku on Sdp:n painajainen”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006316776.html>

HS 22.11.2019: Marjukka Liiten, ”Antti Rinne lupasi kieltää työehtoshoppailun, mutta sellainen laki olisi ”juridisesti aivan mahdoton”, sanoo asiantuntija”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006318148.html>

HS 23.11.2019: Teemu Luukka, ”HS-analyysi: Postin riidassa on pelissä myös pääministerin maine, ja tätä molemmat osapuolet käyttävät hyväkseen”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006318620.html>

HS 27.11.2019: Juha Akkanen, ”Poliitikot pitäkoot näppinsä erossa työmarkkinoista”, Mieli-
pide/Kolumni.

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006321708.html>

HS 27.11.2019a: Jussi Pullinen, ”Kommentti: Miten on mahdollista, että ministeri ei tiennyt mitä teki?”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006322666.html>

HS 27.11.2019b: Teemu Luukka, Teemu Muhonen, ”HS näki Antti Rinteen sähköpostin, jossa ehdotetaan Posti-kiistan sovitteluryhmää – Paatero sanoi ryhmän olleen ”Postin ja Paun tahto”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006323021.html>

HS 27.11.2019c: Elina Kervinen, Marko Junkkari, Teija Sutinen, ”Oppositio tekee välikysymyksen hallituksen toiminnasta Postiin liittyen, perussuomalaiset ei mukana” Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006322493.html>

HS 28.11.2019a: Marko Junkkari, ”HS-analyysi: Tilanne työmarkkinoilla on poikkeuksellisen kireä”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006323153.html>

HS 28.11.2019b: Teemu Muhonen, ”Rinteeltä kova syytös Postin hallitukselle: Paatero kielsi pakettilajittelijoiden siirron selväsanaisesti, mutta Posti teki sen silti”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006324052.html>

HS 29.11.2019a: ”Postikiistan jatkokäsittelyssä periaatteet eivät saa jäädä poliittisten erimielisyyksien jalkoihin”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006325983.html>

HS 29.11.2019b: Jussi Pullinen, ”Kommentti: Paateron erosta tehtiin Rinteelle suojakilpi, mutta ainakin nämä kysymykset jäävät yhä auki”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006325203.html>

HS 29.11.2019c: Teemu Muhonen, ”Antti Rinne HS:n haastattelussa: Kysyin Paaterolta, haluaako hän erota”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006325935.html>

HS 29.11.2019d: Jussi Pullinen, ”Tästä on kyse Posti-kiistassa ja tämän vuoksi se on nyt niin iso uutinen”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006324927.html>

HS 29.11.2019e: Marko Junkkari, ”Antti Rinne syytti Postia harhauttamisesta – Postin hallituksen puheenjohtaja Markku Pohjola tyrmää HS:n haastattelussa pääministerin väitteet”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006326135.html>

HS 29.11.2019f: Liisa Kauppinen, Teija Sutinen, Minna Nalbantoglu, ”Ministeri Paatero erosi Posti-sotkun takia, Posti kiisti Rinteen syytökset – Lue täältä kaikki uutispäivän käänteet”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006324692.html>

HS 30.11.2019a: Marko Junkkari, ”Kommentti: Minun hallitukseni, minun ohjeistukseni – Antti Rinteen vaikeuksien syynä on pyrkimys hallita kaikkea”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006327093.html>

HS 30.11.2019b: Teija Sutinen, ”HS-analyysi: Hallituskumppanit seuraavat Antti Rinteen toimintaa kasvavan epätoivon vallassa”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006326332.html>

HS 30.11.2019c: Teemu Muhonen, ”Näillä keinoilla pääministeri Rinne aikoo estää ”työehtoshoppailun” koko Suomessa”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006326310.html>

HS 30.11.2019d: Marjukka Liiten, ”Työoikeuden asiantuntijat eivät niele Rinteen keinoja ”työehtoshoppailun” estämiseksi: Sitä voidaan hillitä, mutta ei estää”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006326716.html>

HS 30.11.2019e: Marjaana Varmavuori, Mikko Pajala, ”Ohisalo: Keskustelu Rinteen asemasta on lähtenyt liian kovalle laukalle – Kulmuni: Hallituksen pitää käydä sisäinen keskustelu”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006326616.html>

HS 30.11.2019f: Marjo Valtavaara, Marjaana Varmavuori, ”Antti Rinne hallituskumppaneiden tuesta: Tällä hetkellä tuntuu, että luottamus on”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006326851.html>

HS 1.12.2019a: Jussi Pullinen, ”Kommentti: Jatkaako Rinne? Pääministeri kylvää ympärilleen kaaosta, ja siksi hänestä uhkaa tulla sekä omille että muille taakka”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006327319.html>

HS 1.12.2019b: Jussi Pullinen, ”Miksi pääministeri Rinteen asema horjuu? Mistä kiista sai alkunsa? Tästä on kyse hallituskriisiksi muuttuneessa Posti-jupakassa”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006327824.html>

HS 1.12.2019c: Marjukka Liiten, ”Keskusta tuskin haluaa vaihtaa edes pääministeriä, arvioi valtio-opin professori – Tällaisia vaihtoehtoja on esillä Antti Rinteen kohtaloa käsittelevässä kokouksessa”, Poliitikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006327668.html>

HS 2.12.2019a: ”Keskustan halussa siirtää Antti Rinne sivuun on mukana aavistusta myös Sdp:n mielialoista”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/maakirjoitukset/art-2000006329059.html>

HS 2.12.2019b: Marko Junkkari, ”Antti Rinne antoi täyslaidallisen keskustalle ja päätti nokitaa oikein kunnolla – näin hallituskriisistä voidaan päästä eteenpäin”, Kommentti.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006329178.html>

HS 2.12.2019c: Marko Junkkari, ”Keskusta päätti katsoa Antti Rinteen kortit – kohta selviää, bluffasiko pääministeri vai ei”, Kommentti.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006328928.html>

HS 2.12.2019d: Teemu Luukka, Teemu Muhonen, ”Antti Rinne ideoi korvausta pakettilajittelijoiden siirrolle aiemmin kuin on tiedetty”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329141.html>

HS 2.12.2019e: Petri Sajari, ”Pääministeri Antti Rinne HS:n haastattelussa: Haluan keskustalta kirjalliset perustelut”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329306.html>

HS 2.12.2019f: Marko Junkkari, Teemu Luukka, ”HS sai haltuunsa ministeri Paateron sähköpostin, joka tekee Antti Rinteen kertomukseen aukon”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329135.html>

HS 2.12.2019g: Marko Junkkari, Teemu Muhonen, Teemu Luukka, Jussi Pullinen, Minna Nalbantoglu, Teija Sutinen, ”Keskusta vaati johtopäätöksiä, pääministeri Rinne lähti vastaanhyökkäykseen – Näin dramaattisen maanantain tapahtumat etenivät”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329296.html>

HS 2.12.2019h: Jussi Pullinen, ”Sunnuntaiyönä hallitus ei näyttänyt kovin jyrkeltä”, Poliitiikka/Kommentti.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006328087.html>

HS 2.12.2019i: Teemu Muhonen, ”Professori: Sdp:n ja keskustan kova peli voi johtaa hallituksen kaatumiseen poikkeuksellisella tavalla”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329259.html>

HS 3.12.2019a: ”Hallituksen puolen vuoden mittainen taival osoittaa, että puolueiden pitää kyetä parempaan”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006330234.html>

HS 3.12.2019b: Juha-Pekka Raeste, ”HS-analyysi: Luottamus pääministeriin häviää asteittain ja sitten yhtäkkiä”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329846.html>

HS 3.12.2019c: Teemu Muhonen, ”HS-analyysi: Keskusta halusi Rinteestä eroon, ja lopulta hän kaatui yhteen lauseeseen”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006330371.html>

HS 3.12.2019d: Jussi Pullinen, ”Suomesta on tullut vaikeasti hallittava maa, jossa hallitukset horjuvat toistuvasti”, Poliitiikka/analyysi.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329246.html>

HS 3.12.2019e: Veera Paananen, ”Orpo tyytyväinen Rinteen eroon, Halla-ahon mukaan Rinne ei kyennyt pyytämään anteeksi virhettään vaan lähti hyökkäykseen kaikkia muita vastaan”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006330249.html>

HS 3.12.2019f: Teija Sutinen, ”Antti Rinteen vuosi on ollut draamaa täynnä: Sairaus, vaali-voitto, pääministeriksi nousu – ja halluskriisi jo kuuden kuukauden jälkeen”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006329266.html>

HS 3.12.2019g: Marko Junkkari, ”Antti Rinne erosi pääministerin tehtävästä, mutta ylihuomenna hän todennäköisesti neuvottelee jo seuraavan hallituksen pystyttämisestä”, Junkkari.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006329699.html>

HS 4.12.2019a: Marko Junkkari, ”HS-analyysi: Sdp valitsee ensi viikolla Suomelle pääministerin – jonka pitäisi samalla määritellä myös demareille uusi suunta”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006330583.html>

HS 4.12.2019b: Matti Kalliokoski, ”Pääministeri ei juuri pääätä asioita yksin, vaan hän johtaa suostuttelemalla”, Kolumni.

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006330319.html>

HS 5.12.2019: Teija Sutinen, Elli-Alina Hiilamo, Minna Nalbantoglu, ”Antti Rinne valittiin hallitustunnustelijaksi, ei ole päättänyt haluaako ministeriksi – Tutkija oudoksuu Rinteen roolia”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006332208.html>

HS 6.12.2019a: Elli-Alina Hiilamo, ”Sdp:n puoluevaltuusto valmistautuu sunnuntaiseen kokoukseen, kahden puolueaktiivin mukaan Rinne on ”sotkeutunut” seuraajansa valintaan”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006334247.html>

HS 6.12.2019b: Yrjö Rautio, ”Rinteen lähtö on parasta, mitä Sdp:lle on tapahtunut toukokuun 2014 jälkeen”, Poliitiikka/Kolumni.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006333726.html>

HS 8.12.2019a: ”Uusi pääministeri istuutuu valmiiksi katettuun pöytään”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006336227.html>

HS 8.12.2019b: Marko Junkkari, ”Kuka siellä?”, Sunnuntai.

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006335857.html>

HS 8.12.2019c: Jari Tervo, ”Hallituskriisi oli kuin Prisman livelähetys kassahihnalta”, Sunnuntai/Kolumni.

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006332820.html>

HS 8.12.2019d: Marko Junkkari, ”Sdp nostaa pääministeriksi puolueen kirkkaimman tähden, joka muuttaa hallituksen tapoja mutta tuskin politiikan sisältöä”, Junkkari/Kommentti.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006336789.html>

HS 9.12.2019a: Jussi Pullinen, ”Kommentti: Mitä on luottamus ja mitä anteeksianto? Rinteen ja Paateron pikapaluu ajaa perimmäisten kysymysten äärelle”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006337076.html>

HS 9.12.2019b: Teemu Muhonen, ”Katri Kulmuni avaa nyt kirjoituksessaan, miksi keskusta halusi Antti Rinteestä eroon”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006337452.html>

HS 10.12.2019a: ”Hallituspohja tarvitsi uuden aloituksen, joten Sanna Marinin hallituksen kannattaa hyödyntää nyt tarjoutunut tilaisuus”, Pääkirjoitus.

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006337783.html>

HS 10.12.2019b: Tanja Aitamurto, ”Valehteluun suhtaudutaan Yhdysvalloissa eri tavalla kuin Suomessa”, Mieliipide/Kolumni.

<https://www.hs.fi/mieliipide/art-2000006337873.html>

HS 12.12.2019: Marko Junkkari, ”Marinin pääministeripaikka ratkesi viime hetkillä, kun Paatero ja Kiuru saapuivatkin kokoukseen – ja operaation taustalla hääräsi Antti Rinne”, Junkkari/Kommentti.

<https://www.hs.fi/junkkari/art-2000006340723.html>

HS 20.12.2019: Teemu Muhonen, ”Antti Rinteen kiistelty eläkeavaus haudattiin vähin äänin”,
Politiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006350514.html>

HS 24.12.2019: Teemu Luukka, ”HS-analyysi: Poliitiikan loppuvuosi oli dramaattinen – Joh-
tuiko se Antti Rinteen virheistä vai onko taustalla syvällisempiä syitä?”, Poliitiikka.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006353715.html>